

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І ФІНАНСІВ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
науково-практичної конференції**

**«ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МОВНО-
КОМУНІКАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕАЛІЇ»**

18-20 березня 2025 року

Дніпро 2025

УДК 336 : 338 : 378 : 631 : 657 : 658

Організатор конференції:

Факультет обліку і фінансів Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Схвалено до друку Вченою радою факультету обліку і фінансів ДДАЕУ (протокол № 6 від 25 березня 2025 р.).

Збірник містить матеріали за такими тематичними напрямками:

1. Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок.
2. Облік, аудит, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою.
3. Інформаційні системи і технології.
4. Мовно-професійна підготовка фахівців: лінгвальний, соціальний, когнітивний, комунікативний, культурний аспекти.

Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору: перспективи та реалії: збірник тез науково-практичної конференції 18-20 березня 2025 р. Дніпро: ДДАЕУ, 2025. 112 с.

*Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за зміст представлених тез несуть автори.*

© ДДАЕУ, 2025

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

FINANCING THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

*Svitlana KHALATUR, Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Finance, Banking and Insurance
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnirpo, Ukraine*

The agricultural sector is one of the most important sectors of the Ukrainian economy, ensuring the country's food security, export potential and development of rural areas. However, modern challenges - climate change, reduced soil fertility, lack of investment and innovation - require a rethinking of approaches to financing this sector. Sustainable development requires the integration of economic, environmental and social interests, which is especially relevant for the agricultural sector, where long-term viability of products, conservation of natural resources and adaptation to environmental changes are of paramount importance. Ukraine traditionally occupies a leading position in the agricultural sector, possessing significant agricultural resources - fertile lands, a favorable climate and developed infrastructure. However, the structure of the industry is undergoing transformation: on the one hand, there is a growing need for modernization of production, introduction of innovative technologies and preservation of biodiversity, and on the other - the need for stable financial support to overcome the consequences of crisis phenomena, in particular economic and environmental challenges. Traditional financing methods, which were based on state subsidies and bank loans, are gradually changing against the background of the growing need to attract private investment, innovative grants and international credit resources.

Sustainable development in the agricultural sector means a balance between economic, environmental and social aspects. For Ukraine, this is of particular importance, because sustainable development contributes to increasing production efficiency, reducing resource conservation costs and ensuring long-term financial stability of enterprises. Investments in innovation, modernization of equipment and optimization of production processes help to increase the productivity and competitiveness of the agricultural sector. The introduction of environmentally friendly technologies, preservation of soil fertility and rational use of water resources are key factors that ensure minimizing the negative impact of agriculture on the environment. The use of organic fertilizers, water conservation systems, as well as the development of alternative energy sources allow achieving high standards of environmental sustainability. The development of the agricultural sector contributes to the creation of new jobs, support of local communities and improvement of the quality of life in rural areas. Social investments, training of farmers and support of small farms help to reduce unemployment and promote the development of rural areas.

The integration of sustainable development principles into the financing of the agricultural sector allows creating favorable conditions for the implementation of innovative solutions, adaptation to climate change and increasing the environmental responsibility of all participants in agricultural production. Although the agricultural sector of Ukraine has significant potential, it faces a number of challenges that require an integrated approach to their solution: lack of financial resources; high riskiness of the sector; imperfect financial infrastructure; environmental problems.

Despite the challenges, the prospects for financing the agricultural sector of Ukraine look quite optimistic, provided that state measures are integrated, the investment climate is developed and international financial institutions are actively involved. Expanding financial instruments, supporting innovative projects and developing partnership programs can significantly change the structure of financing the agricultural sector, contributing to its sustainable development. To overcome existing problems and ensure sustainable development of the agricultural sector of Ukraine, it is advisable to take into account the following recommendations:

1. Modernization of the financial system – the development of specialized financial instruments and platforms for farmers will provide more flexible and adaptive access to credit resources. It is important to implement digital technologies that will help increase the transparency of financial transactions and reduce risks for banks and investors.

2. Increasing financial literacy – organizing trainings, seminars and consultations for farmers and managers of agricultural enterprises will contribute to a better understanding of modern financial instruments and increasing the efficiency of financial management. This will also reduce the risk of unjustified expenses and promote the rational use of investments.

3. Supporting innovative technologies – stimulating the introduction of innovations into production through grant programs, preferential lending and partnerships with technology companies. The development of agricultural technologies will contribute not only to increasing productivity, but also to preserving natural resources and environmental safety.

4. Attracting international investments – expanding cooperation with international financial institutions, such as the European Union, the World Bank and the IMF, will allow obtaining not only financial resources, but also access to modern technologies and experience in implementing sustainable development practices. The formation of a favorable investment climate will contribute to attracting private capital and expanding the opportunities of the agricultural sector.

5. Implementation of environmental standards – the need to develop and implement a system of environmental monitoring and certification for agricultural enterprises, which will stimulate the use of environmentally friendly technologies. This will ensure long-term sustainability of production, preserve biodiversity and reduce environmental impact.

Thus, a set of measures to modernize the financial system, actively involve both state and international resources, as well as implement the principles of sustainable development is the key to the successful transformation of the agricultural sector of Ukraine.

INSURANCE COMPANIES ASSET MANAGEMENT TO INCREASE THEIR PROFITABILITY

*Oksana VODOLAZSKA, PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

Asset management is one of the key components of the strategy of insurance companies, which directly affects their financial stability, profitability and competitiveness. In the face of constant changes in the economic environment and regulatory requirements, effective asset management allows insurance companies not only to keep capital, but also to optimize income and ensure the reliability of payments to clients.

The insurer's asset management includes the processes of planning, analyzing and making decisions on an investment portfolio, which consists of different financial instruments. The purpose of this process is to ensure the stability of the company and its ability to fulfill obligations to the insured persons.

One of the basic principles of asset management is the diversification of the portfolio. For insurance companies, it is important to have a portfolio of assets consisting of different classes of tools to reduce risks and stabilize income. Diversification allows to minimize the negative effects of losses in one market or asset, compensating for them at the expense of profits from other investments.

Insurance companies in Ukraine face a number of challenges that affect the effectiveness of managing their assets. Among them:

- regulatory restrictions. The legislation of Ukraine establishes strict requirements for investment activity of insurance companies, limiting the list of available tools and defining the minimum standards of asset reliability;
- volatility of the financial market. Exchange rate instability, interest rates and other factors can adversely affect the value of assets and investment profitability;
- limited access to various investment tools. Due to restrictions on investing in certain types of assets, insurers may have limited access to more profitable, but also riskier, instruments.

Risk management is an important part of the asset management process. Insurers undergo a number of specific risks, such as liquidity risk (cash lack or rapid liquid assets to cover current liabilities); interest rates (interest rates can affect the cost of bonds and other tools); Credit Quality risk (the probability of a default of the issuer of bonds or other financial instrument).

To manage these risks, insurance companies use different methods: hedging, risks insurance, as well as building weighted portfolios containing different classes of assets and geographical regions.

In today's environment, traditional tools, such as bonds and stocks, may not provide sufficient income needed to achieve high profitability. Therefore, more and more insurance companies are paying attention to alternative assets:

- investment in infrastructure. Demand for investments in energy, transport, water supply and other infrastructure projects that have stable and predicted income;

- venture investments. Companies can invest in startups and innovative projects with high growth potential;

- green and socially responsible investments. Increasing attention to sustainable development and social responsibility creates opportunities for investment in projects that meet environmental and social responsibility criteria.

Investing in alternative assets can increase the profitability and reduce the dependence on traditional financial markets.

Modern technologies, including artificial intelligence (AI) and Big Data allow insurance companies to manage their assets more effectively. Technologies help in automation of risk assessment processes, market conditions and investment forecasting. They give an opportunity:

- respond faster to market changes, adjusting real -time investment strategy;
- to carry out a deeper analysis of financial instruments and to predict their behavior with greater accuracy;
- optimize the cost of asset management, reducing human mistakes and staff costs.

Therefore, asset management is critical for achieving high profitability and sustainability of insurance companies. Diversification, competent risk management and use of innovative approaches allow you to provide a stable financial result and reliability for customers. In the face of constant changes in the financial markets, insurance companies should constantly improve their asset management strategies, integrating new technologies and approaches to maximize efficiency and profitability.

To increase the profitability of activity, insurance companies can implement the following strategies:

- 1) diversification of the investment portfolio. The distribution of assets between different classes of tools (stocks, bonds, real estate, etc.) allows to reduce risks and increase potential profitability;

- 2) asset management. Involvement of external asset management professionals can provide access to advanced strategies and tools, which will increase the efficiency of investment activity;

- 3) use of innovative financial products. Investing in investment products, such as Unit-Linked, can provide additional sources of income and meet customer needs;

- 4) strengthening the risk management system. The introduction of complex risk management systems allows you to respond promptly to changes in market conditions and reduce potential losses;

- 5) investing in state and corporate bonds. These tools can provide stable income at an acceptable risk level, which is important to ensure the financial stability of an insurance company.

Therefore, effective asset management is the key to financial stability and profitability of insurance companies in Ukraine. Implementation of diversification, outsourcing, use of innovative products and increased risk management can significantly improve financial results and ensure stable fulfillment of obligations to clients.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

*Лариса БРОВКО, к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Аграрії в прифронтових зонах стикаються з численними викликами, які ставлять під загрозу їхню стабільність і подальший розвиток. Неперервні конфлікти, нестабільність та постійна загроза безпеці створюють надзвичайно складні умови для ведення сільського господарства. У таких умовах важко не тільки забезпечити ефективний процес виробництва, але й зберегти економічну стійкість підприємств.

Головні проблеми аграрного сектору зумовлені кількома факторами: війною, економічною кризою, змінами у світовій торгівлі та кліматичними умовами. Через наслідки війни сільськогосподарські підприємства стикнулися з проблеми втрати земель через окупацію, через бойові дії та за мінування території. Не менш важливою проблемою стає експорт, блокада морських кордонів через мінування морських шляхів та обстріли морських суден та портів, а також блокада кордонів Польщею.

Через активні бойові дії було знищено або частково пошкоджено близько 84 тисяч одиниць техніки та обладнання, знищено або викрадено близько 2,8 мільйонів тон зернових культур і 1,2 мільйона тон олійних. Загальна вартість руйнувань аграрної галузі внаслідок війни становить приблизно 6,6 мільярда доларів. Подорожчання енергоносіїв та підвищення цін на добрива призвело до значного зростання виробничих витрат, що відповідно скоротило прибутки на 485 мільйонів доларів у випадку енергоносіїв та на 377 мільйонів доларів через добрива. Найбільші втрати спричинені порушенням логістичних ланцюгів, зокрема зміною напрямків експорту з морського транспорту на залізничний, автомобільний та річковий транспорт. Загальні втрати через порушення логістики складають понад половину всіх непрямих втрат аграрної промисловості.

Крім того, через складнощі з логістикою та зниження експортних обсягів, збільшилася пропозиція продукції на внутрішньому ринку, що спричинило падіння цін на сільськогосподарську продукцію. Така ситуація призводить до ще більших фінансових втрат для фермерів, які вже зазнали значних збитків через війну. Залучивши міжнародних партнерів було створено ініціативу «Зерновий коридор» це полегшення експортної ситуації, він дозволив частково відновити постачання сільськогосподарської продукції через порти Одеси, Чорноморська та Південного. Ця ініціатива, узгоджена за підтримки ООН і Туреччини, стала критично важливою для забезпечення світових ринків українським зерном та для підтримки економіки України. Попри те, що коридор допоміг відновити частину експорту, він не вирішив усіх проблем.

Одна з основних проблем, яка суттєво ускладнює життя аграріям у прифронтових зонах – це доступ до фінансових ресурсів. Зокрема, підприємства, що розташовані у зоні наближених до бойових дій, опинилися у

вкрай складному становищі, одним із таких чинників є ненадання кредитів комерційними банками. Кредитування є критично важливим для сільського господарства, оскільки дозволяє забезпечити необхідні інвестиції в технології, насіння, добрива та іншу інфраструктуру. Проте, в умовах конфліктів та нестабільності фінансові установи часто виявляються впевненими у можливості неповернення позик, що призводить до значних труднощів у отриманні необхідних коштів. Банки та фінансові установи вкрай обережно підходять до кредитування аграрних підприємств, розташованих у зоні наближених до бойових. Серед основних причин: ризик втрати врожаю або знищення активів підприємств дуже високий, що робить їх не вигідними клієнтами для банків, багато агропідприємств у червоній зоні не можуть запропонувати ліквідну заставу для отримання кредиту, оскільки їхні активи (земля, техніка) пошкоджені або знаходяться в зоні бойових дій, комерційні банки не можуть прогнозувати подальший розвиток подій на територіях, близьких до фронту, тому уникають довгострокових зобов'язань щодо фінансування.

Одним із можливих шляхів розв'язання проблем з надання кредитів можуть стати державні гарантії банку. Для залучення банків до кредитування підприємств у зонах ризику держава може надати фінансові гарантії або створити спеціальні фонди для покриття можливих ризиків підприємств-позичальників. Це дозволить зменшити фінансові ризики для банків і зробить їх більш відкритими до співпраці з аграрними підприємствами, що працюють у небезпечних або нестабільних регіонах. Додатково, можна розглянути варіанти співфінансування з міжнародними організаціями або фінансовими інституціями, щоб полегшити кредитування в умовах підвищеної небезпеки. Також це може бути залучена міжнародна допомога або міжнародні фонди, одним з таких до останнього часу був USAID – це незалежне агентство уряду США, яке займається наданням допомоги країнам-партнерам для підвищення економічного розвитку, зміцнення демократії та підтримки гуманітарної допомоги. Однією з недавніх програм було співфінансування 5-ти проектів з надання сервісних послуг, таких як: консультаційна підтримка, технічне обслуговування, логістичні послуги, маркетинг та просування продукції, а також агрономічна підтримка для підтримки аграрного виробництва та переробки. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) активно підтримувало український аграрний сектор через ініціативу AGRI-Ukraine, що має на меті збільшення експорту української сільськогосподарської продукції та стратегічне відновлення аграрного сектору. USAID інвестувало понад \$350 мільйонів у цей проект, залучивши додаткові \$510 мільйонів від приватних інвесторів та інших донорів, що загалом складає \$850 мільйонів, підкреслюючи важливість цієї міжнародної підтримки в умовах війни.

Не відходячи від теми допомоги не менш важливою підтримкою аграрного сектору, а також прифронтових підприємств є державна підтримка. Держава пропонує програми, гранти, субсидії, всі ці програми спрямовані на розвиток та підтримку бізнесу, зараз з актуальних програм для міст які знаходяться в зонах наближених до бойових дій, а також в зонах на яких ведуться чи велись бойові дії. Програми спрямовані на релокації з постраждалих від війни

територій за цією програмою можна отримати 30 тисяч євро, також можливість отримати 100 грантів по 5 тисяч євро для мікробізнесу, за цією програмою переваги надають переробникам сільськогосподарської продукції. Актуальні програми можна відслідковувати на порталі ДАР - це автоматизована електронна система, створена Міністерством аграрної політики та продовольства України.

Через воєнний стан державна фінансова підтримка аграріїв обмежена. Але протягом останніх років підтримка фермерів включала такі інструменти, як бюджетна субсидія на обробку с.г. угідь - 3 100 грн на 1 га, максимум 372 тис. грн на отримувача. Також дотація за утримання корів - 5 300 грн на одну корову, максимум 530 тис. грн на отримувача. Нажаль перелік регіонів не включає прифронтові регіони. За цей період держава не надавала їм допомоги, що призвело до закриття та банкрутства багатьох підприємств.

У 2022 р. держава запровадила Програму №2801580 «Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників», що включала фінансову підтримку сімейних фермерських господарств через механізм доплати єдиного внеску та здешевлення кредитів для агропромислових заходів. Програма була націлена на підтримку малих і середніх аграрних виробників, які відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та розвитку сільських територій в Україні.

Залучення кредитів для прифронтових підприємств є критично важливим фактором для підтримки, проте банки найчастіше відмовляються в наданні кредитів через високі ризики. Для зниження ризиків необхідно запровадити систему страхування для підприємств. Для аграрного бізнесу важлива не тільки допомога від держави та міжнародних організацій, потрібно провести реформування страхових систем, тобто запровадити страхові механізми для аграрного сектору у зонах бойових дій або наближених до них.

Одним з таких механізмів може бути аграрне страхування від ризиків війни та форс-мажорних обставин, яке повинно мати кілька важливих напрямків: це страхування майна та врожаю від військових дій, вибухів, ракетних ударів, пожеж, спричинених бойовими діями та страхування інфраструктури агропідприємств, включаючи техніку, будівлі, склади та транспорт, які можуть постраждати від обстрілів чи інших наслідків конфлікту.

Окрім цього, важливим механізмом є створення державного гарантійного фонду для компенсації банкам у випадку неплатоспроможності страхових компаній або масових збитків внаслідок воєнних дій. Ще один механізм, це спеціальні військові страхові поліси, які можуть бути розроблені спільно зі страховими компаніями та міжнародними організаціями. Також фінансові гарантії з боку держави та міжнародних партнерів можуть включати державне гарантування ризиків для кредиторів, які надають позики аграріям. Ще дуже важливим механізмом може бути страхування інвестицій у відновлення, що передбачають страхування інвестицій в інфраструктуру агропідприємств, яке покриває відновлення після пошкоджень через бойові дії.

Запровадження таких механізмів допоможе зменшити фінансові ризики для аграріїв, підвищить доступність кредитування, забезпечення стабільності агросектору та відновлення економіки на постраждалих територіях.

РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

*Оксана ГРАБЧУК, д. е. н., професор, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Сучасний світ перебуває у стані турбулентності. Відбуваються принципові зміни у технологіях, суспільне виробництво остаточно перебудовується на шостий технологічний уклад. Нові фінансові технології трансформують функціонування фінансових ринків, пришвидшуючи обіг капіталу, залучаючи нових інвесторів, обслуговуючи рух нових товарних потоків. Водночас спостерігається структурна перебудова світової економіки як у контексті галузей виробництва, так і за світовими регіонами. Зазначені фактори роблять рух фінансових потоків надзвичайно волатильним, що разом із системними ризиками останніх десяти років суттєво наближає світову фінансову кризу.

Світовий фондовий ринок є одним із чутливих індикаторів, що демонструє наближення фінансової кризи. Найбільш грізні тенденції проявляються нині на фондовому ринку США. Перші побоювання, щодо падіння фондового ринку США зафіксовано ще у серпні 2024 року, коли з'явилися публікації щодо можливого початку рецесії у США. Саме тоді знизились британські індекси FTSE 100, FTSE 250, німецький Dax, японський Nikkei 225, південнокорейський Kospі, тайванський Taіех. Погіршився стан на фондових ринках Франції, Португалії, Іспанії, Сінгапуру, Індонезії, Таїланду. Негативні тренди фондових індексів збереглися аж до теперішнього часу. Загальне падіння фондового ринку США за оцінками Forbes за останні дев'ять місяців склало 8 %, в тому числі за останні 10 днів – 3,5 %.

При цьому фондовий ринок США вважають перегрітим внаслідок домінування операцій з деривативами та ф'ючерсами. Схожа ситуація на фондовому ринку США спостерігалась і у 2008 році, однак тоді економіка США не була так близько до рецесії. Наприклад, очікується, що ВВП США у першому кварталі 2025 року зменшиться на 2,8 %. Негативні очікування інвесторів також посилюють різкі коливання акцій технологічних компаній США, що призвело до нестійкості індексів S&P 500, Nasdaq, Dow Jones. Загалом із січня 2025 року індекс S&P 500 знизився на 6,4 %, Nasdaq Composite – на 11 %, Dow Jones Industrial Average – на 3,6 %.

Разом з тим спостерігається зростання курсів акцій за окремими компаніями та виробництвами. Так на світовому ринку агропродукції, починаючи зі четвертого кварталу 2024 року, відбувається поступове, але невпинне зростання цін. Відповідно курси акцій агрокомпаній та агрохолдингів також підвищуються.

Останні новини про збільшення обсягів виробництва у європейських оборонних компаніях цілком природньо визначили зростання їх капіталізації, близько на 30 млрд. \$. За повідомленнями Bloomberg індекс Stoxx Europe 600 виріс на 1 %, при цьому багато акцій оборонних компаній продемонстрували різкий приріст. Акції Rheinmetall і Dassault Aviation S зросли на 19 %, а Saab AB

– на 15 %. Індекс оборонних акцій Goldman Sachs Group Inc. виріс на 16 %. Очікування інвесторів щодо подальшого зростання курсів акцій європейських оборонних компаній продовжують покращуватись. Це призвело до переливу капіталу з американського фондового ринку до європейського. І хоча рух капіталу ще не є критичним, однак нестабільність фондового ринку США продовжує посилюватися, чому сприяють новини щодо тарифної політики США.

Фондовий ринок Сполучених Штатів є найбільшим у світі, відповідно його нестабільність та погіршення індексів негативно впливають на діяльність фондових бірж у всіх світових регіонах. Ознаки погіршення кон'юнктури спостерігаються нині на ринках Канади, Мексики, Японії, Гонконгу тощо. Наприклад, азійські індекси знижуються: японські Topix і Nikkei 225 – на 1,5 % і 1 % відповідно, південнокорейський Kospi – на 1,1 %, а австралійський S&P/ASX 200 – на 0,9 %, китайський CSI 300 – на 0,6 %, гонконгський Hang Seng – на 1 %. Розпочалося зниження і європейських фондових індексів.

Фондовий ринок України, починаючи із 2022 року також демонструє стале падіння, але причини, звісно пов'язані не із світовою кон'юктурою. Війна росії проти нашої країни фактично призвела до стагнації ринку. Різко знизилась активність торгів за акціями та облігаціями підприємств реального сектору. Активність ринку підтримується через торги ОВДП, які наразі є другим за обсягом внутрішнім джерелом надходження коштів до Державного бюджету. З 2022 року за допомогою ОВДП залучено 1,46 трлн. грн. Завдяки високій ліквідності ОВДП обсяг торгів за ними переважає навіть обсяг торгів на валютному ринку.

Повноцінне збереження України у світовому фінансовому просторі неможливе без відновлення роботи фондового ринку. Зусилля НКЦПФР по відновленню фондового ринку України спрямовані перш за все на повернення інвесторів. Зокрема ініційовано зміни у законодавстві щодо захисту їх прав. Однак, іноземні інвестори, як і вітчизняні, з усіх активів фондового ринку також найчастіше обирають ОВДП. Зважаючи на високу інформаційну залежність українського фондового ринку від американського, його вихід із стагфляції є малоімовірним.

В Україні, цілком у контексті світових тенденцій, також відбувається поступове зростання курсів акцій агрохолдингів, основою для чого стало зростання їх капіталізації. Так, за оцінками УкрАгроКонсалт капіталізація агрохолдингів МХП, Кернел, Агротон, Астарта-Київ, Агродженерейшн, Мілкіленд, ІМС, KSG Agro, Укрпродукт, Агроліга за рік зросла на 28,4 %. Новацією щодо розширення допуску сільгоспвиробників до ринку капіталу став перший випуск аграрної ноти з депонуванням у Центральному депозитарії. Посилене фінансування сільськогосподарського виробництва через застосування аграрних нот позитивно вплине і на курси акцій агрохолдингів.

Таким чином, розвиток фондового ринку України визначається перш за все національними системними ризиками і загрозами, характеризується наразі стагфляцією та високою волатильністю, має низьку здатність до відновлення.

“ЗЕЛЕНІ” ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

*Світлана КАЧУЛА, д. е. н., професор, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

У світлі глобальних викликів, спричинених змінами клімату та триваючою війною в Україні, які призводять до значних екологічних руйнувань, таких як забруднення водних ресурсів і знищення природних екосистем, відновлення та збереження довкілля стають критично важливими для повоєнної відбудови України.

На нашу думку сприяти повоєнній відбудові країни допоможе випуск “зелених” облігацій які, як фінансовий інструмент, можуть відігравати ключову роль у залученні інвестицій для реалізації екологічних проєктів, спрямованих на відновлення екосистем та зменшення наслідків війни. Випуск таких облігацій відповідає міжнародним тенденціям і може стати важливим елементом фінансування відновлення України, сприяючи досягненню Цілей сталого розвитку та зміцненню енергетичної незалежності країни.

Інвестори все частіше звертають увагу на “зелені” облігації, оцінюючи їх дохідність та ризики у порівнянні зі звичайними облігаціями. Облігації, в порівнянні з акціями, є надійнішим інструментом для інвестування, оскільки їх власники мають певні преференції при розподілі активів компанії під час її ліквідації та/або реструктуризації. Для емітентів облігації є стабільною альтернативою для отримання кредитів в банках та/або інших кредитних установах, в яких умови можуть бути менш фінансово вигідними в порівнянні з ринком капіталу.

“Зелені” облігації, як і традиційні, підлягають кредитному ризику, процентному ризику та ризику ліквідності. Однак інвестори можуть бути готові прийняти дещо нижчу дохідність “зелених” облігацій через їх позитивний вплив на довкілля та суспільство. Варто зазначити, що ринок “зелених” облігацій в Україні знаходиться на етапі становлення, і для його розвитку необхідно враховувати світовий досвід та адаптувати його до національних особливостей.

Вперше “зелені” облігації були випущені ще в 2007 р. European Investment Bank. Спочатку, майже протягом десяти років, ринок розвивався повільно, але потім розвиток прискорився завдяки Паризькій угоді про зміну клімату та Цілям сталого розвитку ООН і, на сьогодні, неухильно зростає в геометричній прогресії. За даними Всесвітнього економічного форуму «Стимулювання ефективного енергетичного переходу 2023» у 2020 р на випуск “зелених” облігацій було витрачено \$270 млрд. За даними S&P Global, у 2023 р випуск “зелених” облігацій досяг \$575 млрд, що на 10% більше, ніж у 2022 р. За підсумками 2024 р випуск усіх GSSSB (екологічних, соціальних облігацій, облігацій, пов’язаних зі стійким розвитком) може сягнути \$1,05 трлн проти

\$0,98 трлн у 2023 р, а частка GSSSB у світовому випуску облігацій за 2024 р може сягнути 14% [1].

“Зелені” облігації функціонують на ринку боргового капіталу для фінансування кліматичних та екологічних проєктів. Найпоширенішим типом є облігація з умовою використання, коли залучені кошти призначені для конкретних зелених проєктів, але забезпечені всіма активами емітента. Процес випуску включає кілька етапів, зокрема визначення відповідних “зелених” проєктів, створення Рамкової програми “зелених” облігацій, що відповідає Принципам “зелених” облігацій, та часто отримання незалежної перевірки.

На ринку доступні різні види “зелених” облігацій, кожен з яких має свої особливості. До них відносяться облігації з умовою використання коштів, з доходів, проєктні, сек’юритизації та забезпечені. Наприклад, проєктні облігації прив’язані до конкретного “зеленого” проєкту, і інвестори мають право лише на активи цього проєкту. Облігації сек’юритизації, з іншого боку, об’єднують кілька проєктів в один борговий портфель. Управління коштами від випуску “зелених” облігацій зазвичай включає відстеження, розподіл та звітність для забезпечення прозорості та підтримки довіри інвесторів до екологічної спрямованості облігацій [1].

“Зелені” облігації Світового банку є прикладом інновацій, яка збирає кошти від інвесторів з фіксованим доходом для підтримки позик Світового банку для відповідних проєктів, спрямованих на пом’якшення кліматичних змін або допомогу постраждалим людям адаптуватися до них. З 2008 року Світовий банк випустив зелені облігації на суму понад \$20 млрд в еквіваленті понад 230 облігацій у 28 валютах. “Зелені” облігації Світового банку – це можливість інвестувати в кліматичні рішення за допомогою високоякісного кредитного продукту з фіксованим доходом [2].

Випуск “зелених” облігацій в ЄС значно зріс в період з 2014 по 2023 рр, з 0,3% до 6,8% відповідно від загальної кількості випущених облігацій, що вказує на зростаючий попит на фінансування сталих інвестицій, частково зумовлений Європейською зеленою угодою та необхідністю фінансування переходу до низьковуглецевої зеленої економіки. В останні роки випуск “зелених” облігацій корпораціями швидко зріс з 4,7% від загальної кількості корпоративних облігацій, випущених у 2020 р, до 11,1% у 2022 р, а потім впав до 7,1% у 2023 р. 2023. У 2023 р на корпорації припадало 76% від загальної вартості корпоративних і державних “зелених” облігацій, випущених у ЄС, досягнувши €197,3 млрд [3].

В 2022 р схвалено Концепцію [4], згідно якої в Україні запроваджено розвиток ринку “зелених” облігацій та, яка спрямована на створення умов для залучення фінансування проєктів екологічного спрямування через випуск “зелених” облігацій. Концепція визначає основні напрями та завдання для розвитку ринку “зелених” облігацій, що включають встановлення національних стандартів, процедури акредитації незалежних оцінювачів, а також системи пільг та стимулів для учасників ринку.

Реалізація Концепції передбачає створення передумов для запровадження ринку “зелених” облігацій, забезпечення фінансування екологічних проектів та сприяння розвитку цього ринку. Зокрема, планувалось встановлення таксономії проектів екологічного спрямування відповідно до міжнародних критеріїв та стандартів, запровадження національних нормативів щодо розкриття інформації емітентами “зелених” облігацій, а також встановлення режиму акредитації зовнішніх верифікаторів та оцінювачів.

За експертними оцінками, потенціал ринку “зеленого” фінансування в Україні до 2030 р становить \$73 млрд, з яких \$36 млрд припадає на ринок “зелених” облігацій, що підкреслює значущість розвитку ринку для забезпечення сталого розвитку та екологічної модернізації економіки України.

Взагалі випуск “зелених” облігацій є перспективним інструментом для місцевих громад України, що прагнуть залучити кошти на відбудову та сталий розвиток своїх міст. Цей фінансовий інструмент дозволяє муніципалітетам отримувати інвестиції для реалізації екологічно спрямованих проектів, таких як відновлювана енергетика, енергоефективність та інші “зелені” ініціативи.

В умовах повоєнного відновлення України, “зелені” облігації можуть стати ключовим елементом фінансування, сприяючи не лише економічному зростанню, але й екологічній стійкості міст, що відповідає міжнародним тенденціям та стандартам, які підтримують розвиток “зелених” фінансів як засобу досягнення Цілей сталого розвитку.

Для успішного впровадження “зелених” облігацій необхідно забезпечити належну нормативно-правову базу, підвищити обізнаність місцевих органів влади щодо можливостей “зелених” облігацій та залучити міжнародних партнерів для підтримки таких ініціатив. Розвиток ринку “зелених” облігацій в Україні сприятиме інтеграції країни у глобальні фінансові ринки та підвищенню інвестиційної привабливості місцевих громад.

Отже, для місцевих громад України випуск “зелених” облігацій відкриває значні можливості у залученні фінансування для відбудови та сталого розвитку міст, забезпечуючи одночасно економічні та екологічні переваги.

Список використаних джерел.

1. World Economic Forum: What are green bonds and why is this market growing so fast? URL: <https://www.weforum.org/stories/2024/11/what-are-green-bonds-climate-change/>.
2. World Bank Group: Green Bonds. URL: <https://treasury.worldbank.org/en/about/unit/treasury/ibrd/ibrd-green-bonds>.
3. European Environment Agency: Green bonds in Europe. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/green-bonds-8th-eap>.
4. Концепція запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні: Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 175-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text>.

СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

*Олена ЛИСА, к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Розвиток економіки будь-якої країни визначається чи не в першу чергу рівнем інвестиційної активності бізнесу. Зрозуміло, що на цей рівень впливає значна кількість факторів, зокрема макрорівневих. Інвестиційна активність бізнесу в Україні зазнала значних змін в умовах війни, що триває з 2022 року. Попри виклики, український бізнес демонструє стійкість та адаптивність, а міжнародні партнери продовжують підтримувати економіку країни.

За даними Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА), індекс інвестиційної привабливості України у 2024 році зріс до 2,49 бали з 5 можливих, порівняно з 2,44 балами в 2023 році [1]. Це свідчить про певне покращення інвестиційного клімату, хоча він все ще залишається в зоні негативних оцінок. Так, зокрема, 79% керівників бізнесу вважають інвестиційний клімат несприятливим, що є зниженням порівняно з 84% у попередньому році. Нейтрально оцінюють інвестклімат 12% топ-менеджерів, а 9% вважають його сприятливим [1]. Це вказує на поступове зростання довіри до економічної ситуації в країні.

Попри війну, 70% опитаних компаній мають намір продовжувати інвестувати в економіку України. Це значне зростання порівняно з 57% у попередньому році. Водночас, лише 17% вважають, що новим інвесторам буде вигідно вкладати кошти в Україну, що свідчить про обережність щодо залучення нових інвестицій. Отже, попри складні умови, інвестиційна активність бізнесу в Україні демонструє ознаки стабілізації та поступового відновлення, що підкріплюється як внутрішніми прагненнями, так і міжнародною підтримкою.

Аналогічні наміри мають і міжнародні й регіональні фінансові інститути. Так, наприклад, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) планує інвестувати щонайменше 1,5 млрд. євро в українську економіку в 2025 році, зосереджуючись на приватному секторі, зокрема енергетиці, а також національній та муніципальній інфраструктурі. Це продовження значних інвестицій ЄБРР, які в 2024 році становили 2,4 млрд. євро, а загалом з початку війни перевищили 6,2 млрд. євро. У вересні 2023 року Міжнародне агентство з гарантування інвестицій (MIGA) надало перші гарантії для приватних інвесторів в Україні, страхуючи інвестиції від воєнних ризиків на суму до 9,1 мільйона доларів. Це дозволило реалізувати проект будівництва та експлуатації складського комплексу в промисловому парку у Львові, що сприяє економічному розвитку регіону навіть під час війни.

Основними перешкодами для інвестицій залишаються військова агресія, корупція, слабка судова система та тіньова економіка. Водночас, прагнення до трансформації економіки, підвищення внутрішнього виробництва з доданою вартістю, діджиталізація державних послуг позитивно впливають на

інвестиційну привабливість країни. Ці зусилля спрямовані, в першу чергу, на підвищення самодостатності економіки та зміцнення обороноздатності країни.

Державна інвестиційна політика України зазнала суттєвих змін у відповідь на виклики, спричинені військовим станом. Уряд активно адаптував механізми підтримки бізнесу та інвесторів, впроваджуючи нові програми та ініціативи для стимулювання економічної активності та забезпечення стійкості економіки. Так, у 2021 році було прийнято Закон «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», який передбачає надання державної підтримки інвесторам із загальною сумою інвестицій від 20 млн євро. Підтримка включає податкові пільги, забезпечення інфраструктурою, надання земельних ділянок та укладення прямих договорів з урядом. Це спрямовано на стимулювання інвестицій у переробну промисловість, транспорт, освіту, науку, охорону здоров'я, культуру, спорт, туризм та рекреацію.

Окрім державної підтримки проектів із значними інвестиціями, у червні 2022 року уряд представив шість грантових програм для підтримки малого й середнього бізнесу в умовах війни та створення робочих місць:

1. Мікрогранти на створення власного бізнесу: надання безповоротних грантів для підприємців-початківців.
2. Гранти на придбання обладнання для переробних підприємств: підтримка підприємств у галузях деревообробки, меблевого виробництва, виробництва одягу, будівельних матеріалів та аграрної переробки.
3. Гранти на будівництво модульних теплиць: співфінансування проектів з будівництва теплиць площею 2 гектари.
4. Гранти на висадку нових садів: співфінансування проектів з висадки фруктових і ягідних садів з метою розширення площі насаджень до 10 тисяч гектарів.
5. Підтримка стартапів через Український фонд підтримки стартапів: інвестування у новостворені компанії, особливо в ІТ-сфері.
6. Гранти на навчання в ІТ-сфері: навчання 60 тисяч українців ІТ-спеціальностям для підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці (на підставі [2]).

Також для підтримки релокованих та новостворених виробництв уряд сприяє розвитку індустріальних парків. Передбачено надання податкових пільг, звільнення від імпортного ПДВ та ввізного мита на обладнання, а також можливість використання вивільнених коштів для розвитку учасників індустріальних парків.

Не залишається без відповідної підтримки і аграрний сектор. Міжнародні програми підтримки інвестицій в аграрний сектор України відіграють ключову роль у зміцненні продовольчої безпеки та розвитку сільського господарства країни. У період з 2022 по 2025 роки було реалізовано кілька значущих ініціатив, спрямованих на підтримку українських аграріїв:

1. Ініціатива зі стійкості сільського господарства України (AGRI-Україна) від USAID. Терміни дії: з липня 2022 року по теперішній час. Обсяги

інвестицій: загальна сума залучених інвестицій перевищила 2,26 млрд. доларів США.

AGRI-Україна спрямована на підтримку українських фермерів шляхом надання насіння, добрив, засобів захисту рослин, обладнання для зберігання та фінансування. З липня 2022 року понад 15 тисяч фермерів (34% зареєстрованих фермерів країни) отримали допомогу, що дозволило зберегти та зібрати понад 5,5 млн. тон зерна, принісши понад 1 млрд. дол. доходу українській економіці.

2. Грантова програма для аграрної переробки від USAID AGRO. Терміни дії: до 26 січня 2025 року. Обсяги інвестицій: сума гранту варіюється від 8 до 40 млн. гривень. Програма націлена на підтримку аграрних підприємств, що займаються переробкою продукції, зокрема виробництвом заморожених, сушених, консервованих продуктів та інших готових до вживання продуктів з кукурудзи та бобових. Гранти надаються офіційно зареєстрованим приватним підприємствам або компаніям в Україні, за винятком тимчасово окупованих територій.

3. Програма підтримки Нансена для України. Терміни дії: з 2024 року, заявки приймаються на постійній основі без встановленої кінцевої дати. Обсяги інвестицій: на 2024 рік передбачено фінансування в розмірі 30 млн. норвезьких крон (приблизно 2,7 млн. доларів США), з можливістю збільшення в подальші роки; мінімальна сума одного гранту становить 1 млн. норвезьких крон [3].

Програма спрямована на стимулювання економічного розвитку України через підтримку інвестиційно готових проектів у сферах енергетики, продовольчої безпеки, сільського господарства та відновлення інфраструктури.

4. Грант на розвиток сільського господарства від USAID та Кімонікс Інтернешнл. Терміни дії: з 8 серпня 2024 року до 4 липня 2025 року. Обсяги інвестицій: сума кожного гранту може коливатися від 3,96 до 198 млн. гривень.

Метою програми є підвищення продуктивності сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки та сприяння сталим методам ведення сільського господарства в Україні. Програма підтримує сільськогосподарський сектор в усіх регіонах України, окрім тимчасово окупованих територій, з пріоритетом для східних та південних областей.

Таким чином, державна інвестиційна політика України в умовах військового стану спрямована на адаптацію до нових викликів, підтримку бізнесу та можливості залучення ним інвестицій. У свою чергу, міжнародні програми підтримки аграрного сектору України сприяють стабілізації та розвитку галузі в умовах викликів, пов'язаних з війною.

Список використаних джерел.

1. Індекс інвестиційної привабливості України 2024. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/UKR-Invest-Index-2024.pdf>.

2. Уряд представив шість грантових програм підтримки бізнесу в умовах війни. UkraineInvest. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/news/16-06-22/?utm_source=chatgpt.com.

3. Програма підтримки Нансена для України. Агенція інвестиційного розвитку АГРІТ. URL: <https://agritinvest.com>.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ РИНКУ КАПІТАЛУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*Юлія МАСЮК, к. е. н., професор, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Ринок капіталу ЄС продовжує стикатися з великими структурними проблемами. Щоб зберегти глобальну конкурентоспроможність ЄС, необхідні сміливі реформи для розблокування фінансування приватного сектора. Інтегрований та ефективний ринок капіталу може фінансувати необхідні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності в європейській економіці.

Незважаючи на деякі циклічні здобутки, ЄС відстає від США, Великої Британії та Китаю за такими ключовими показниками, як доступ до фінансування, глобальне підключення та ліквідність ринку. Ринки капіталу ЄС залишаються фрагментарними, що підриває економічну конкурентоспроможність у всьому світі.

ЄС продовжує залишатися лідером у сфері сталого фінансування. Облігації ESG становили 13% усіх облігацій, випущених у 2024 році, випереджаючи США та Великобританію, але зростання ESG у Європейському Союзі не встигає за зростанням не ESG; загальна частка ESG у 2021 році впала на 15%, що свідчить про потенційне плато.

Абревіатура ESG означає Environmental (навколишнє середовище), Social (соціальний аспект) and Governance (управління) - конкретні якісні та кількісні фактори, які оцінюють вплив компанії на довкілля, суспільство та якість корпоративного управління. Від цих показників залежить стабільне та правильне ведення бізнесу. Ці критерії використовуються інвесторами, щоб вирішити, чи інвестувати в бізнес, чи підтримувати окремі проекти.

Ринок сек'юритизації ЄС все ще відстає від ринків сек'юритизації США, Великобританії та Австралії. Наразі, лише 1,9% непогашених європейських позик конвертуються в сек'юритизовані інструменти або продаються позики, порівняно з 7% у США, 2,8% в Австралії та 2,2% у Великобританії. У першій половині 2024 року емітенти лише в 9 із 27 держав-членів ЄС використовували сек'юритизацію як джерело фінансування.

У той час як країни Північної Європи, такі як Люксембург і Нідерланди, мають глибші ринки капіталу та кращий доступ до фінансування, країни Східної Європи відстають. Це протиріччя є серйозним викликом зусиллям ЄС створити інтегрований ринок капіталу.

Приватні фінансові інвестиції в ЄС залишаються низькими, порівняно зі США та Великобританією, що обмежує зростання цифрових фінансів. Однак, Європейський Союз лідирує у випуску токенизованих облігацій, представляючи 20% світового ринку для цього зростаючого сектора.

Токенізовані облігації – це інноваційний засіб інвестування, який останнім часом стає все більш популярним. Це відкриває нові можливості для інвесторів та емітентів, які прагнуть розвиватися за рахунок позикового капіталу. Токени дозволяють компаніям і стартапам залучати гроші від великої аудиторії, не обов'язково маючи великі фінансові ресурси.

Однією з найбільш нагальних проблем є річний дефіцит фінансування ЄС у розмірі 800 мільярдів євро. Фінансування потрібне для таких ключових сфер, як цифровізація, інфраструктура та сталість, які є ключовими для підвищення довгострокової конкурентоспроможності ЄС. Розкриття потенціалу ринків капіталу відіграє ключову роль в подоланні цього розриву.

Необхідно підкреслити важливість мобілізації заощаджень домогосподарств, оскільки наразі 11 трильйонів євро зберігаються готівкою та низькоприбутковими банківськими депозитами в ЄС. Перенаправлення частини цих коштів на продуктивні інвестиційні інструменти матиме вирішальне значення для зміцнення екосистеми ринку капіталу ЄС.

Поки фінансовий сектор не зможе забезпечити капітал зростання інноваційного бізнесу, Європа може програти глобальну гонку за трансформаційні технології. Отже, є вагомі причини для реалізації проєкту CMU. Платформа Capital Market Union (CMU) є одним із головних нових проєктів Європейської Комісії. Метою Союзу ринків капіталу є створення глибоко інтегрованих ринків капіталу в межах ЄС шляхом зменшення транскордонної фрагментації ринків капіталу; диверсифікація джерел фінансування; покращення транскордонних потоків капіталу та можливостей фінансування бізнесу. Гармонізація потребує часу та є ключовою для створення більш глибоких та інтегрованих ринків капіталу в Європі.

Щоб реалізувати свій потенціал, CMU має бути частиною ширшого інвестиційного пакету. Перший передбачає завершення створення банківського союзу. Інтеграція європейської банківської системи не за горами, оскільки банки відіграють важливу роль у доступі до ринків капіталу. Припинення банківського союзу також сприятиме розвитку CMU. По-друге, CMU не може замінити державне фінансування.

Двосторонній перехід потребує великих капіталомістких інвестицій, які, у свою чергу, потребують збільшення державних витрат. Якщо вони фінансуються за рахунок спільних запозичень на європейському рівні, створюється безпечна присутність в ЄС, яка забезпечує спільну базову ставку та заохочує фінансову інтеграцію ринку капіталу.

Щоб досягти успіху, ЄС повинен винести уроки з попередніх ініціатив і побудувати структуру, яка збалансує послідовність і гнучкість шляхом внесення змін до старих правових обмежень.

УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ – ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

*Євген ОЛІЙНИК, к. е. н., доцент, докторант кафедри підприємництва
та економіки підприємства*

Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

Платоспроможність аграрних підприємства один із основних індикаторів його фінансового стану, можливість грошовими ресурсами своєчасно погашати свої платіжні зобов'язання. Загалом платоспроможність досліджується у двох формах: поточна платоспроможність, що склалася на даний момент часу, та перспективна – очікувана у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі. Платоспроможність також доцільно розмежовувати на дві складові: внутрішня – ґрунтується на вивченні грошових потоків та зовнішня – здійснюється на вивченні показників ліквідності.

Внутрішні причини зумовлені недоліками в організації фінансово-господарської діяльності аграрного підприємстві, а саме: високий рівень витрат, низька якість та конкурентоспроможність продукції, низька ефективність виробничих процесів. Зовнішні причини викликані неплатоспроможним середовищем в якому знаходиться аграрне підприємство, де високе податкове навантаження, нестабільність законодавства, низька платіжна дисципліна контрагентів, що зазвичай супроводжується діями контрагентів підприємства та законодавчими і податковими колізіями. Заходи, спрямовані на усунення названих причин, повинні сприяти підвищенню платоспроможності аграрних підприємств, а вплив та реалізація внутрішніх і зовнішніх чинників, позитивно впливати на їх фінансовий стан, що сприятиме фінансовому оздоровленню. Внаслідок чого, управлінські рішення повинні прийматися в індивідуальному для підприємств порядку, з урахуванням результатів виявлених причин виникнення неплатоспроможності та підкріплюватися бізнес-планом щодо розвитку та оздоровлення виробництва, включаючи питання інвестицій та розширення або проникнення на нові ринку збуту сільськогосподарської продукції.

На основі проведення оцінки рівня платоспроможності аграрного підприємства, визначаються проблеми, вирішення яких можливе шляхом проведення комплексу заходів, які дозволять підвищити платоспроможність діяльності сільгоспвиробника, і відповідно фінансову стійкість та підвищити рівень його конкурентоспроможності на ринку товарів через своєчасне фінансування виробничих процесів у сільському господарстві. При цьому одним із дієвих заходів, що дозволяє підвищити рівень платоспроможності аграрного підприємства, є проведення оптимізації розміру дебіторської та кредиторської заборгованостей. Оптимізація дебіторської та кредиторської заборгованості, як скорочення зобов'язань, є основним підходом до підвищення рівня платоспроможності. Відповідно, для ефективного управління зобов'язаннями аграрного підприємства необхідно насамперед провести аналіз на відповідність показників дебіторської та кредиторської заборгованості

оптимальному їх рівню. Результати аналізу цього зіставлення дозволяють зробити висновок у тому, наскільки раціонально агропідприємство споживає свій ресурсний потенціал. Сприймаючи те, що розмір кредиторської заборгованості має бути меншим за дебіторську.

Динаміка співвідношення даних показників дозволяє встановити тенденцію підйому чи спаду у агробізнесі, де оптимальною величиною такого співвідношення є їхнє рівне значення, тобто розмір коефіцієнта визначається співвідношенням суми за дебіторською до суми кредиторської. При цьому допускається значення коефіцієнта 0,9, коли зобов'язання по відношенню до кредиторів перевищують 10% [1].

На основі встановленого співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості визначається рівень фінансової стійкості аграрного підприємства, а також ефективність його фінансового менеджменту. Проте на практиці вітчизняні підприємства проводять зниження дебіторської заборгованості без зміни кредиторської, що є невигідним. Визначення дебіторської заборгованості за термінами її виникнення, дозволяють встановити реальну вартість і визначити суму безнадійної заборгованості, де за останньою здійснюється формування резерву сумнівних боргів. Так детальний аналіз дебіторської заборгованості дає можливість спрогнозувати надходження коштів, виявити дебіторів, щодо яких потрібно провести заходи спрямовані на повернення боргів, а також оцінити ефективність управління дебіторською заборгованістю.

Для досягнення сталого розвитку аграрного підприємства, що забезпечується насамперед високим рівнем платоспроможності, який у свою чергу характеризує можливості контрагентів своєчасно розплатуватись за своїми зобов'язаннями, необхідно визначати ступінь такої можливості, яка встановлюється за допомогою ключового показника для її оцінки – коефіцієнта поточної ліквідності, що виражає відношення фактичної вартості наявних у підприємства оборотних коштів до найбільш термінових зобов'язань (короткострокових кредитів та позик, кредиторської заборгованості). Отримані з допомогою цього методу числові показники коефіцієнта поточної ліквідності, при характеристиці платоспроможності аграрного підприємства, дозволяють її оцінити у тих часових відрізках, які пов'язані зі швидкістю продаж та часом обороту оборотних активів.

Таким чином, у складних сучасних умовах аграрні підприємства повинні мати у своєму розпорядженні необхідну достовірну інформацію про природу своїх фінансів, і абсолютно розуміти їх особливості, бачити способи та інструменти найбільш повного використання фінансових ресурсів з метою ефективного розвитку та регламентації процесу управління платоспроможністю, що вплине і на підвищення рівня ринкової його конкурентоспроможності.

Список використаних джерел.

1. Демчук Н. І., Воловик Д. В. Проблеми фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств. Вісник Подільського державного аграрно-технічного університету. 2013. №. 21. С. 207–211.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Олег ОЛІЙНИК, к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро Україна

Фінансове забезпечення сільського господарства є комплексом організаційних, практичних та економічних заходів, спрямованих на задоволення потреб виробничого процесу через фінансові ресурси, основна частина яких акумулюється аграрними підприємствами.

Особливості фінансування відтворювальних процесів у сільському господарстві зумовлені специфікою цієї галузі. Однією з основних рис є сезонний характер діяльності, що веде до нерівномірного використання фінансових, матеріальних та трудових ресурсів протягом календарного та фінансового року.

Тривалість виробничого циклу безумовно впливає на терміни окупності капіталу та його обіг. У зв'язку з цим, постає необхідність залучення зовнішніх джерел фінансування, що спричинено різними термінами надходження доходів і витрат грошових коштів, що в свою чергу підвищує капіталоємність галузі. Це зумовлено тим, що земля є основним засобом виробництва в сільському господарстві. Також залежність від природно-кліматичних умов вимагає проведення заходів для запобігання непередбачуваних втрат, що часто призводить до підвищення собівартості продукції.

Сільське господарство сильно залежить від технологічного розвитку промисловості, оскільки це безпосередньо впливає на роботу аграрних підприємств, які виробляють продукцію. Крім того, галузь характеризується значним ступенем відтворювальної відокремленості, що створює особливі вимоги до методів реалізації товарної продукції. Тому сільськогосподарське виробництво піддається значним коливанням продуктивності в залежності від ендогенних і екзогенних факторів. Ці особливості значно впливають на фінансовий результат діяльності підприємств сільського господарства, а також на процес їх фінансування.

Фінансування в аграрному секторі можна поділити на дві основні групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх джерел відносяться кошти, що формуються сільськогосподарськими підприємствами за рахунок результатів їх діяльності, тобто самофінансування, що включає частину прибутку, спрямовану на розвиток виробництва. Однак ситуація в аграрному секторі не завжди є стабільною, і у багатьох випадках підприємства не отримують достатнього доходу, що створює потребу у залученні зовнішніх фінансових ресурсів.

Зовнішні джерела можна поділити на дві категорії: боргове фінансування та безвідшкодувальне фінансування. Боргові джерела включають довгострокові кредити банків та інші кредитні ресурси, а також цільові державні кредити, спрямовані на конкретні види виробництва (гранти, безповоротна фінансова допомога).

Економіка сільського господарства меншою мірою пристосована до

фінансової самостійності, а рівень фінансової самодостатності галузі значною мірою залежить від потенціалу залучення зовнішніх ресурсів. Тому виникає постійна потреба у зовнішній підтримці, що зумовлена ресурсомісткістю виробництва, особливо з огляду на тривалість виробничих циклів і періодів обігу коштів, які можуть тривати кілька років.

Таким чином, для стабільного функціонування сільського господарства необхідно забезпечити постійне джерело фінансування, яке гарантуватиме безперебійний виробничий цикл. У такому випадку аграрний сектор зможе уникнути фінансових труднощів, зберігши високу рентабельність і стабільність.

Кредитування є важливим джерелом фінансування сільськогосподарських підприємств. Особливість цього процесу полягає у його взаємозв'язку з сезонними витратами. В умовах сучасної економіки банки не завжди зацікавлені у кредитуванні сільськогосподарських підприємств через короткі терміни окупності та відсутність можливості надання заставного майна.

Інвестиції є одним із найважливіших елементів фінансування, особливо у сільському господарстві, де вони відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку та підвищенні ефективності виробництва. У сільському господарстві інвестиції повинні бути спрямовані не лише на покращення поточних виробничих процесів, а й на досягнення довгострокового прибутку. Це може включати впровадження новітніх технологій, автоматизацію процесів, модернізацію сільськогосподарської техніки та механізацію, що дозволить знижувати витрати на виробництво і збільшувати його продуктивність. Окрім того, важливими напрямками інвестицій є розвиток агрологістики, зберігання та переробка сільськогосподарської продукції, що допоможе зменшити втрати та збільшити додану вартість.

У процесі фінансування сільськогосподарського виробництва важливо враховувати привабливість кредитних кооперативів, оскільки їхні члени мають можливість отримати кредити за нижчими відсотковими ставками, порівняно з комерційними банками. Кредитування зазвичай передбачає просту систему застави, а також існує можливість видачі кредиту без застави. Кредити оформляються швидко, а завдяки тому, що кредитні кооперативи не переслідують комерційної мети та не ставлять перед собою завдання максимізації прибутку, у разі неповернення кредиту може бути застосована гнучка система відстрочок. Крім того, кредитні кооперативи мають ще одну перевагу – їхнє розташування поблизу місць проживання та діяльності членів, що спрощує доступ до послуг. Організація та діяльність кредитного кооперативу в сільському господарстві є доцільною, оскільки вона дозволяє товаровиробникам із порівняно невеликими доходами здійснювати інноваційну діяльність та реалізовувати інвестиційні проекти.

Отже, специфіка сільськогосподарського виробництва безпосередньо впливає на фінансування цієї галузі, що вимагає прийняття зважених управлінських рішень як на рівні аграрних підприємств, так і на державному рівні. Потрібно активно підтримувати інтеграцію виробництва та науки, сприяти розвитку прикладних і фундаментальних досліджень, орієнтуючи їх на швидку віддачу, що забезпечить стабільний розвиток сільського господарства в цілому.

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Оксана ПАВЛЕНКО, к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Фінансовий стан страховика являється комплексним поняттям, яке охоплює всі елементи фінансових відносин та відображає результати їх взаємодії, а також включає систему показників, що здатні відображати наявні фінансові ресурси страхової організації та ефективність їх використання протягом звітного періоду.

Оцінка та аналіз фінансового стану страхової компанії виступає важливим елементом для визначення її стійкості, ліквідності та прибутковості. Тому відокремимо елементи, що визначають фінансовий стан страхових компаній: 1) Показники фінансової стійкості, 2) Показники ділової активності, 3) Показники ліквідності і платоспроможності, 4) Показники прибутковості.

Основними етапами аналізу фінансового стану страхової організації є:

1. Аналіз фінансової стійкості

Фінансова стійкість страхової компанії визначає її здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами. До таких основних показників відносяться:

- Коефіцієнт платоспроможності – визначає, наскільки активи компанії покривають її зобов'язання.
- Рівень власного капіталу – показує частку власного капіталу в загальній структурі джерел фінансування.
- Достатність страхових резервів – оцінює, чи достатньо сформовано резервів для покриття майбутніх виплат [3, с.152].

2. Аналіз ліквідності

Ліквідність означає здатність компанії оперативно покривати свої короткострокові зобов'язання. Основні її коефіцієнти це:

- Коефіцієнт загальної ліквідності (Кзл)
$$\text{Кзл} = \text{Оборотні активи} / \text{Короткострокові зобов'язання}.$$
- Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл)
$$\text{Кшл} = (\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}) / \text{Короткострокові зобов'язання}.$$

3. Аналіз прибутковості

Прибутковість страхової компанії відображає ефективність її діяльності.

Основні показники:

- Рентабельність власного капіталу (ROE)
$$\text{ROE} = \text{Чистий прибуток} / \text{Власний капітал} \times 100\%.$$
 - Рентабельність активів (ROA)
$$\text{ROA} = \text{Чистий прибуток} / \text{Загальні активи} \times 100\%.$$
 - Рентабельність страхових операцій – розраховується як співвідношення між доходами від страхових премій та витратами на страхові виплати.
- ### 4. Аналіз ділової активності
- Коефіцієнт обіговості активів – характеризує ефективність використання активів.

- Коефіцієнт зростання страхових премій – показує тенденції розвитку компанії.

5. Аналіз та оцінка ризиків включає аналіз:

- Страхових ризиків (ймовірність великих страхових виплат).
- Інвестиційних ризиків (ефективність управління активами).
- Операційних ризиків (внутрішні та зовнішні фактори, що можуть вплинути на діяльність компанії).

За допомогою вищевказаних показників можна провести детальний фінансовий стан дозволяють зробити висновки про фінансову стійкість страхової компанії та її здатність виконувати зобов'язання перед страхувальниками.

Стадії фінансового стану страхової організації: стійкий фінансовий стан, нестійкий фінансовий стан, граничний фінансовий стан, фінансова неспроможність.

Стійкий фінансовий стан характеризується достатнім рівнем платоспроможності та ліквідності страховика, гнучкою системою адаптації до змін ризикованого середовища, відсутністю відхилень фактичних показників фінансової діяльності страховика від нормативних (маржа платоспроможності, розміщення страхових резервів, обмеження за максимальним ризиком тощо).

Нестійкий фінансовий стан – це фінансовий стан страхової компанії, коли вона зберігає достатній рівень платоспроможності, може здійснювати страхові виплати своєчасно, проте при цьому порушені нормативні вимоги щодо обмеження за максимальним ризиком, розміщення страхових резервів а ін., А аналіз фінансового стану страховика свідчить про зниження його ліквідності і погіршення прогностичних показників ймовірності банкрутства

Граничний фінансовий стан характеризується тим, що страховик нездатний здійснювати страхові виплати, платежі в бюджет та інші поточні платежі. Це стан є критичного, оскільки існує реальна можливість санації та банкрутства страхової компанії.

Фінансова неспроможність – це такий фінансовий стан страхової організації, коли вона нездатна адаптуватися до змін, які відбуваються в економічному середовищі, забезпечувати свої зобов'язання, реалізуватися як страховик і відновити фінансову стійкість. Результатом фінансової неможливості страхової компанії є банкрутство [1, с. 140].

Показники, що характеризують поточний фінансовий стан страховика:

- розмір і якість активів (основний індикатор рівня і ліквідності страховика);
- структура страхового портфеля страховика (переважання одного типу страхових ризиків у страховому портфелі значно підвищує ймовірність здійснення значних страхових виплат, в результаті веде до фінансової нестійкості такого страховика);
- розмір статутного фонду і власного капіталу страховика і перспективи їх зростання;
- прибутковість діяльності страховика, що дає можливість оцінити ефективність його роботи;

- поточні балансові показники страхової компанії і темпи їх росту;
- співвідношення страхових платежів і страхових виплат;
- фінансові показники страховика, які суттєво впливають на його діяльність (досвід роботи на ринку, основні корпоративні клієнти, власники страховика, кадрова політика, регіональна мережа, основні перестраховувальники, участь у державних та муніципальних програмах та ін.).

Оцінка фінансового стану страховика це система цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку страхової компанії.

Метою оцінки фінансового стану страхових компаній є пошук резервів підвищення рентабельності їх діяльності, зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи і виконання страховиком зобов'язань перед страхувальниками, бюджетом, державними цільовими фондами, банками та ін.

Системи оцінки фінансового стану страхової організації:

1) Фундаментальний метод оцінки – завчасне виявлення ознак кризового розвитку страхової компанії на базі використання факторного аналізу та прогнозування.

2) Експрес-метод оцінки – завчасне виявлення ознак кризового розвитку страховика на базі використання стандартних методів аналізу. Механізмом оцінки фінансового стану страхової організації є фінансовий аналіз.

Фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану й основних результатів діяльності страхової компанії з метою виявлення резервів підвищення її ринкової вартості та забезпечення реалізації стратегічних цілей розвитку [4, с. 36]. Основні напрямки аналізу фінансового стану страховика охоплюють: оцінку ефективності використання власного капіталу страхової компанії та коштів страхових резервів; дослідження стану страховика на страховому ринку і кількісну оцінку його конкурентоспроможності; аналіз ефективності використання фінансових ресурсів страхової організації; оцінку платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та стабільності страховика; аналіз ділової активності та прибутковості діяльності страхової компанії; оцінка ефективності використання майна страховика.

Список використаних джерел.

1. Світлична О. С., Сташкевич Н. М. Управління фінансами страхових організацій: навчальний посібник. Одеса: Атлант, 2015. 258 с.
2. Фінанси страхових організацій: навчальний посібник / І. Г. Аберніхіна, І. Г. Сокиринська. Дніпро: Пороги, 2019. 198 с.
3. Фінанси страхових організацій: у схемах і таблицях: навчальний посібник / укладачі: М. П. Федішин, Л. В. Попова, С. С. Кучерівська. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. 2023. 228 с.
4. Шолойко А. Забезпечення стійкості страхового ринку України. Вісник академії праці, соціальних відносин і туризму. 2018. № 4. С. 31–41.

ФОНДОВИЙ РИНОК ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗМІЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

*Анна СІРКО, к. е. н., старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Фондовий ринок є невід'ємною частиною фінансової системи, яка забезпечує ефективний перерозподіл інвестиційних ресурсів між суб'єктами господарювання та сприяє економічному зростанню. Його функціонування спрямоване на акумуляцію капіталу, підвищення ліквідності активів та формування прозорого механізму ціноутворення.

Фондовий ринок виконує низку важливих функцій. Насамперед, він є платформою для залучення капіталу компаніями шляхом випуску цінних паперів. Це дозволяє підприємствам отримати фінансування без необхідності залучення банківських кредитів, що зменшує їхнє боргове навантаження. Крім того, фондовий ринок сприяє розподілу ризиків між інвесторами, надаючи можливість диверсифікувати портфель активів та мінімізувати потенційні втрати. Іншим важливим аспектом є забезпечення ліквідності інвестицій, що дозволяє швидко купувати та продавати активи без суттєвого впливу на їхню ринкову вартість [1].

Основними суб'єктами фондового ринку є емітенти, інвестори та фінансові посередники. Емітенти – це компанії або уряди, які випускають цінні папери з метою залучення коштів. Інвестори, у свою чергу, купують ці активи, розраховуючи на отримання прибутку у вигляді дивідендів або курсової різниці. Фінансові посередники, такі як біржі, інвестиційні фонди та брокерські компанії, забезпечують ефективність угод та зменшення інформаційної асиметрії.

Фондовий ринок може бути поділений на первинний та вторинний. Первинний ринок передбачає розміщення нових випусків цінних паперів, тоді як вторинний ринок дозволяє інвесторам купувати і продавати вже випущені активи. Це створює умови для підтримки ліквідності та формування справедливої ринкової вартості фінансових інструментів [2].

Стабільність та ефективність фондового ринку значною мірою залежать від регуляторного середовища та рівня довіри інвесторів. Регуляторні органи, такі як комісії з цінних паперів та фондових бірж, прогресують ключову роль у забезпеченні прозорості ринку, захисту прав інвесторів та запобіганні маніпуляціям. Крім того, технологічний розвиток автоматизації торговельних

процесів, зниження транзакційних витрат та підвищення доступності для широкого кола учасників, що в кінцевому результаті збільшить ринок більше ефектів.

Одним із ключових показників ефективності фондового ринку є його капіталізація, яка відображає загальну вартість випущених цінних паперів. Важливе значення має також обсяг торгів та рівень волатильності, що характеризують активність ринку та рівень ризиків. У таблиці 1 наведено порівняльний аналіз фондових ринків деяких країн за основними показниками.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика зарубіжних фондових ринків 2023 р.

№ з/п	Країна	Капіталізація ринку (трлн. дол.)	Обсяг торгів (трлн. дол.)	Волатильність (%)
1.	США	46.2	12.5	8.7
2.	Китай	10.9	4.8	12.3
3.	ЄС	9.7	3.9	9.1
4.	Японія	6.2	2.7	7.8

Для ефективного функціонування фондового ринку необхідне дотримання принципів прозорості, регулювання та захисту прав інвесторів. Державні органи та регулятори відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності ринку та запобіганні фінансовим кризам [3]. Водночас розвиток цифрових технологій сприяє підвищенню доступності торгів та впровадженню нових фінансових інструментів.

Отже, фондовий ринок є важливим інструментом для залучення та розподілу фінансових ресурсів, сприяючи економічному розвитку. Його ефективність визначається рівнем ліквідності, прозорістю та надійністю регулювання, що впливає на довіру інвесторів і стабільність фінансової системи загалом.

Список використаних джерел.

1. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент. Київ: Ніка-Центр, 2020.
2. Мертон Р., Боді З. Фінанси. Київ: Основи, 2019.
3. Шарп В., Александер Г., Бейлі Д. Інвестиції. Київ: КНЕУ, 2021.

ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ САМОСТІЙНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ

*Ілона СОЛОДОВНИКОВА, старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Іпотечний ринок є унікальним економічним явищем, що інтегрує фінансовий сектор з ринком нерухомості. Його ключовою функцією є капіталізація ресурсів, що сприяє акумуляції інвестицій та забезпеченню доступу до житла. Домінуючим активом на цьому ринку є позиковий капітал, сек'юритизований у формі іпотечних кредитів та іпотечних цінних паперів. Цей механізм забезпечує умови для довгострокового кредитування та розвитку фінансової архітектури. Розвиток іпотечного кредитування є детермінантою економічної самостійності держави, оскільки сприяє стабілізації фінансового ринку, активізації будівельної галузі та покращенню соціально-економічного добробуту населення.

В Україні показник співвідношення іпотечних кредитів до валового внутрішнього продукту (ВВП) залишається одним з найнижчих у Європі, становлячи менше 1% за різними оцінками. Війна суттєво вплинула на економічну ситуацію в країні, що призвело до значного скорочення обсягів іпотечного кредитування. Високий рівень невизначеності та ризиків стримує як банківські установи, так і потенційних позичальників у їхніх фінансових рішеннях. В умовах дії воєнного стану держава запроваджує регуляторні обмеження щодо реалізації прав банків на іпотечне майно. Зокрема, встановлено мораторій на виселення позичальників з житлових об'єктів, придбаних за іпотечними договорами, обмежено можливість реалізації іпотечного майна через електронні торги, а також накладено заборону на позасудове стягнення житла банківськими установами. Отже, навіть у випадках невиконання позичальником кредитних зобов'язань, банк позбавлений права на примусове виселення чи відчуження житлового об'єкта без відповідного рішення судової інстанції.

З огляду на встановлені державою обмеження, комерційні банки демонструють стриманість у наданні іпотечних кредитів за власними програмами, віддаючи перевагу участі в державній ініціативі "єОселя". В умовах високих ризиків, пов'язаних з невизначеністю воєнного стану та обмеженням прав стягнення, банки прагнуть мінімізувати потенційні втрати, перекладаючи частину ризиків на державу. Такий підхід свідчить про необхідність удосконалення механізмів розподілу ризиків між державою та банками, а також про важливість створення сприятливих умов для розвитку ринкового іпотечного кредитування.

Зауважимо, що іпотечне кредитування практично повністю залежить від державної програми "єОселя" [1]. Зосередження іпотечного кредитування виключно на державній програмі "єОселя" створює низку негативних наслідків для економіки країни. По-перше, це обмежує розвиток ринкових механізмів у сфері іпотеки, що знижує конкуренцію та ефективність розподілу ресурсів. По-друге,

надмірна залежність від державної програми робить іпотечний ринок вразливим до змін у бюджетній політиці та економічній ситуації. По-третє, це стримує залучення приватних інвестицій у житлове будівництво та фінансовий сектор, що обмежує потенціал економічного зростання. Отже, для забезпечення сталого розвитку іпотечного ринку та економіки в цілому необхідно стимулювати розвиток ринкових іпотечних продуктів та зменшувати залежність від державної підтримки.

Згідно з даними Української фінансової житлової компанії, на діаграмі (рис. 1) відображено концентрацію іпотечних кредитів у категорії військовослужбовців та силових структур, що свідчить про активну роль державної програми “єОселя” на ринку. В той же час, інші соціально важливі категорії мають суттєво меншу кількість виданих кредитів. Такий розподіл може відображати не лише пріоритети державної політики, але й різницю в платоспроможності між різними групами населення. Низький рівень доходів значної частини населення обмежує їхню можливість брати іпотечні кредити, навіть за наявності вигідних пропозицій. Для забезпечення сталого розвитку іпотечного ринку необхідно враховувати обидва фактори та шукати шляхи для розширення доступу до іпотеки для широкого кола громадян.

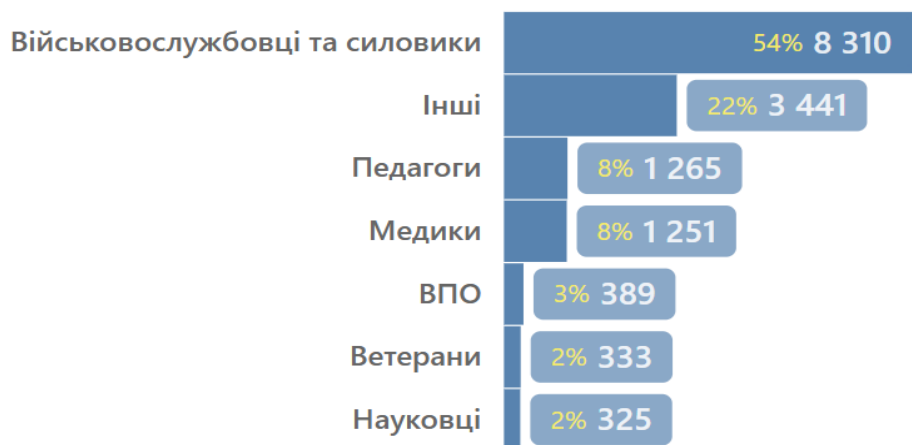

Рис 1. Кількість кредитів по категоріях позичальників за програмою “єОселя” за період 2022-2025 рр. [2]

Для подальшого розвитку іпотечного кредитування необхідно активніше залучати банки з ринковими продуктами, що вимагає посилення нормативного та законодавчого регулювання у сфері нерухомості, а також удосконалення механізмів державної підтримки іпотечного кредитування. Отже, майбутнє іпотечного кредитування в Україні безпосередньо залежить від стабілізації економічної та військової ситуації, а також від здатності банківського сектору адаптуватися до нових реалій.

Список використаних джерел.

1. Національний банк України. Огляд банківського сектору, лютий 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2025-roku>
2. Звіт ПрАТ «УКРФІНЖИТЛО». URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/>

ОБЛІК, ОПОДАТКУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

*Галина ПАВЛОВА, д. е. н., професор, декан факультету обліку і фінансів
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро Україна*

Наразі наша країна веде збройну боротьбу проти російських окупантів, які, грубо порушуючи міжнародні норми, вторглися на територію суверенної та незалежної України. Для протидії агресору об'єдналися не лише громадяни нашої держави, а й світова спільнота. Забезпечення фінансування військових потреб вимагає значних ресурсів, що спричинило суттєвий дефіцит державного бюджету, який неможливо покрити виключно за рахунок внутрішніх джерел. Окрім використання державних фінансових механізмів, вагому роль у підтримці економічної стійкості відіграє фінансова та матеріальна допомога як від громадян і бізнесу, так і від міжнародних партнерів. Об'єднання зусиль усередині країни та на міжнародному рівні дає змогу забезпечити фінансування критично важливих потреб держави у воєнний період.

Суттєвий дефіцит державного бюджету вимагає термінового перегляду існуючих підходів і механізмів фінансування державних видатків. Рациональне та ефективне використання бюджетних коштів набуває критичного значення, адже кожен фінансовий ресурс має бути спрямований на оборону країни та забезпечення її стабільного функціонування. В умовах воєнного стану ключовою задачею стає підвищення ефективності державного внутрішнього контролю за використанням наявних фінансових ресурсів.

Покращення ефективності використання державних ресурсів, що відіграє ключову роль у розвитку економіки України та підвищенні рівня добробуту населення, у межах реалізації Програми діяльності Кабінету Міністрів України “Назустріч людям” передбачалося шляхом комплексного реформування діяльності органів державного сектору та підвищення стандартів державного управління.

Замість “Стратегії-2017–2020” 29 грудня 2021 року Уряд затвердив розпорядження “Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки” (далі – “Стратегія-2022–2025”). Оновлений документ було розроблено Міністерством фінансів України у співпраці з міжнародними партнерами, профільними експертами та державними установами [1].

Стратегія передбачає подальше вдосконалення системи управління державними фінансами, зокрема визначає пріоритетні напрями щодо підвищення підзвітності та відповідальності на всіх рівнях державного сектору, покращення ефективності внутрішнього контролю й аудиту у державних органах, а також зміцнення ролі зовнішнього фінансового контролю відповідно

до міжнародних стандартів INTOSAI [2].

У документі зазначається, що в процесі реалізації “Стратегії-2017–2020” залишилися невиконаними окремі завдання, зокрема:

1. У більшості державних органів не було створено комплексної системи внутрішнього контролю відповідно до вимог ст. 26 Бюджетного кодексу України, або ж вона не функціонує як цілісний процес. Підходи до внутрішнього контролю, як і раніше, зосереджені переважно на дотриманні законодавства, а не на підвищенні ефективності діяльності бюджетних установ.

2. Інституційні спроможності та рівень незалежності підрозділів внутрішнього аудиту в державних органах залишаються недостатніми. Водночас бракує можливостей для забезпечення професійного розвитку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері внутрішнього контролю та аудиту.

У процесі реалізації “Стратегії-2020–2025” щодо державного внутрішнього фінансового контролю особливу увагу приділено необхідності підвищення обізнаності керівників державних органів про переваги ефективного внутрішнього контролю та аудиту.

План заходів із виконання завдань цієї стратегії у сфері державного внутрішнього контролю передбачає:

1. запровадження внутрішнього контролю, який посилює відповідальність керівників за управління та розвиток установи загалом;

2. зміцнення ефективності, незалежності та спроможності внутрішнього аудиту;

3. посилення інституційного потенціалу центрального підрозділу гармонізації Міністерства фінансів України.

У рамках “Стратегії-2022–2025” передбачено вдосконалення внутрішнього фінансового контролю, орієнтованого на практичне застосування в діяльності розпорядників державних коштів. Зокрема, заплановано надання рекомендацій щодо його оптимальної організації, включаючи ефективне управління ризиками. Для досягнення цієї мети передбачено реалізацію низки заходів, серед яких впровадження внутрішнього контролю, що підвищує відповідальність керівників за управління та розвиток установи.

При цьому чіткі індикатори, які б дозволяли оцінювати прогрес у впровадженні внутрішнього контролю, так і не були визначені.

Таким чином, з 2017 до 2025 року, тобто впродовж дев’яти років, процес упровадження внутрішнього контролю триває без конкретних показників результативності. Це є неприпустимим, особливо з огляду на динамічні зміни ситуації, зокрема у сфері безпеки [3].

Основними перешкодами на шляху запровадження внутрішнього контролю (фінансового управління та контролю) залишаються незавершені реформи державного управління та небажання керівників усіх рівнів впроваджувати ризик-орієнтовані підходи в управлінні державними ресурсами. У ситуації, коли виконання завдань здійснюється без належного врахування

економічності та доцільності витрат, державний бюджет втрачає надзвичайно важливі ресурси, необхідні для зміцнення обороноздатності України.

Аналіз концептуальних документів показав, що на цей час питання взаємозв'язку складових системи державного внутрішнього фінансового контролю, зокрема внутрішнього контролю, функції незалежного внутрішнього аудиту та діяльності підрозділу гармонізації в Міністерстві фінансів, чітко регулюються та розмежовуються. Однак питання взаємодії між внутрішнім та зовнішнім фінансовим контролем залишаються недостатньо врегульованими.

Ми вважаємо, що в умовах війни для підвищення оперативності та гнучкості контрольних заходів необхідно дослідити доцільність впровадження та законодавчого закріплення додаткової форми фінансового контролю – інспектування у вигляді ревізії як частини аудиту та форми документального контролю за фінансово-господарською діяльністю об'єкта перевірки, з урахуванням досвіду Державної аудиторської служби України [4].

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у таких напрямках:

- Дослідження потреби розробки та впровадження загальнодержавного законодавчого акта, який регулюватиме положення системи державного внутрішнього фінансового контролю, з урахуванням кращих міжнародних практик.
- Аналіз доцільності встановлення показника реалізації пропозицій (рекомендацій), отриманих за результатами внутрішніх аудитів, з орієнтацією на обсяг фінансових порушень, а не лише на кількість впроваджених пропозицій.
- Розробка (удосконалення) методики визначення чисельності працівників служб внутрішнього аудиту, включаючи встановлення критеріїв та показників для їх розрахунку.
- Створення сучасної концепції державного внутрішнього фінансового контролю на основі новітніх наукових досліджень, з урахуванням недоліків у теорії та практиці.
- Формулювання актуальних концептуальних засад та принципів функціонування державного внутрішнього контролю в Україні, з огляду на поточну безпекову ситуацію.

Список використаних джерел.

1. Виконання стратегії реформування системи управління державними фінансами у 2017-2020 роках. Презентація. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/zvit>.
2. Звіт про виконання Стратегії реформування системи управління державними фінансами за період лютий 2017 р. – грудень 2019 р. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/zvit>.
3. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022 – 2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR211805?an=1>.
4. Smart-постановка цілей, або як зробити будь-яке завдання здійсненим? Веб-сайт: CyberShark. URL: <https://cybershark.pro/uk/smart-postanovka-cilej/>.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ОБЛІКУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

*Ольга ГУБАРИК, к. е. н., доцент, в. о. завідувача кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою,*

*Ольга ЧЕПЕЦЬ, к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Аграрний сектор є важливою складовою економіки України, адже країна традиційно займає одне з провідних місць у виробництві сільськогосподарської продукції. У часи воєнних дій аграрний сектор стає не лише основою продовольчої безпеки, а й важливою складовою економічної стабільності держави. В умовах війни, коли економічна ситуація змінюється, а ризики збільшуються, важливим інструментом для забезпечення стабільності аграрних підприємств є ефективна фінансова звітність. Для цього необхідно впроваджувати міжнародні стандарти обліку (МСФЗ), які дозволяють забезпечити прозорість, точність та порівнянність фінансових результатів, навіть у складних умовах воєнного часу [1].

Міжнародні стандарти обліку дають змогу не лише правильно оцінити активи і пасиви підприємств, але й оцінювати та обліковувати специфічні ризики, що виникають у зв'язку з воєнними діями. МСФЗ допомагають не тільки у створенні фінансової прозорості, але й у полегшенні залучення інвестицій, що є важливим фактором для стабільності та розвитку аграрного сектора в період воєнних викликів [2].

Міжнародні стандарти обліку, зокрема МСФЗ, передбачають низку принципів, що допомагають аграрним підприємствам ефективно вести облік, навіть коли ситуація на ринку нестабільна. У період війни це особливо важливо, оскільки фінансові результати аграрних підприємств можуть суттєво змінюватися через вплив різних факторів – від зниження попиту на продукцію до порушень ланцюгів поставок і логістичних проблем [3].

Одним із важливих аспектів є облік біологічних активів. В умовах війни, коли рівень невизначеності на ринку різко зростає, важливо вміти адекватно оцінювати сільськогосподарську продукцію (посіви, тварин) на основі справедливої вартості.

Облік біологічних активів в рамках Міжнародних стандартів фінансової звітності регулюється стандартом IAS 41 "Сільське господарство". Цей стандарт визначає, що біологічні активи, такі як сільськогосподарські культури та тварини, мають бути оцінені за справедливою вартістю мінус витрати на продаж, за винятком випадків, коли така оцінка не є надійною. В умовах війни, коли ринки можуть бути нестабільними, МСФЗ забезпечують чіткі інструкції

щодо визнання та оцінки цих активів, що дозволяє забезпечити більш точну і прозору фінансову звітність, навіть коли ціни на продукцію можуть коливатися через вплив військових дій. Згідно з IAS 41, таке оцінювання забезпечує більш об'єктивну відображення фінансових результатів аграрних підприємств, дозволяючи зменшити вплив невизначеності на фінансову звітність.

Отже, МСФЗ дозволяють це робити завдяки чітким правилам оцінки та визнання таких активів, що дає можливість підвищити точність фінансової звітності, навіть коли ціни можуть коливатися через військові дії (Таблиця 1):

Таблиця 1
Динаміка вартості біологічних активів в аграрному секторі

Вид активу	Кількість	Вартість на початок періоду (грн)	Вартість на кінець періоду (грн)	Справедлива вартість (грн)
Пшениця	8 000 кг	30000	35000	38000
Велика рогата худоба	40 голів	120000	125000	130000

Аналіз динаміки вартості біологічних активів, наведений у таблиці 1, показує, як застосування міжнародних стандартів фінансової звітності дозволяє адекватно оцінювати активи аграрних підприємств навіть у складних умовах воєнного часу [5].

Враховуючи коливання вартості через зміну ринкових умов, використання справедливої вартості для оцінки сільськогосподарської продукції та тварин забезпечує більш точну та прозору фінансову звітність, що є важливим для оцінки фінансового стану підприємств в умовах економічної нестабільності.

Впровадження МСФЗ в умовах війни стикається з певними труднощами. Перш за все, це пов'язано з нестабільністю національної економіки, дефіцитом ресурсів та кадровими проблемами. В умовах воєнного часу багато підприємств аграрного сектору змушені працювати в екстремальних умовах, що впливає на їх здатність дотримуватися міжнародних стандартів [2].

Одним з основних викликів є недостатня кваліфікація кадрів. В умовах війни підприємства аграрного сектору часто змушені зосереджуватися на виживанні, а не на вдосконаленні облікових процесів. Це призводить до того, що впровадження МСФЗ може затримуватися через брак кваліфікованих бухгалтерів, здатних працювати в нових умовах. Також суттєвим викликом є обмежена доступність інформаційних технологій, які дозволяють автоматизувати процеси обліку та звітності. В умовах війни зниження доступу до сучасних технологій може затримувати перехід до МСФЗ, адже ефективно застосування міжнародних стандартів потребує високого рівня автоматизації та спеціалізованого програмного забезпечення.

Попри труднощі, аграрний сектор України має великий потенціал для розвитку в умовах війни, якщо буде активно використовувати МСФЗ. Підвищення прозорості фінансової звітності та залучення міжнародних інвестицій стають критично важливими для подолання кризових ситуацій.

Ключові напрямки підвищення ефективності аграрного сектору в умовах війни через МСФЗ представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Основні заходи для впровадження МСФЗ в аграрному секторі в умовах війни

Напрями розвитку аграрного сектору в умовах війни	Опис заходів
Підвищення кваліфікації кадрів	Забезпечення навчання та підготовки бухгалтерів, здатних застосовувати МСФЗ в умовах війни
Використання новітніх технологій	Удосконалення програмного забезпечення та автоматизація обліку для зниження витрат на перехід до МСФЗ та забезпечення оперативної звітності
Залучення державної підтримки	Створення сприятливих умов для впровадження МСФЗ, надання підтримки малим і середнім аграрним підприємствам у період воєнного часу

Отже, міжнародні стандарти обліку є важливим інструментом для забезпечення ефективної фінансової звітності в аграрному секторі, особливо в період воєнного часу. Вони дозволяють підвищити прозорість і точність фінансових результатів, що є важливим для стабільного розвитку аграрних підприємств, навіть за умов високих ризиків і непередбачуваних змін на ринку. Переходячи до МСФЗ, підприємства можуть забезпечити себе надійною фінансовою базою для подолання наслідків війни і повернення до нормальної економічної діяльності після завершення бойових дій.

Список використаних джерел.

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ): Офіційний текст. Київ: Видавництво «Фінансова думка», 2020. С. 45-67.
2. Кірілова Н. І., Бондаренко Т. О. Міжнародні стандарти фінансової звітності: теорія та практика застосування. Київ: КНЕУ, 2018. С. 120-134.
3. Слюсар В. В. (ред.). Сільське господарство в умовах глобалізації: стратегія розвитку. Харків: ХНЕУ, 2019. С. 56-78.
4. Харченко О. М., Дьяченко О. В. Бухгалтерський облік в аграрному секторі: теоретичні аспекти та практика. Одеса: ОНУ, 2021. С. 102-118.
5. Іванова Т. В., Романова Л. В. Міжнародні стандарти обліку та їх застосування в Україні. Харків: ХГТУ, 2022. С. 34-56.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І ФОРМУВАННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

*Олександр АТАМАС, к. е. н., доцент, доцент обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

У сучасному глобалізованому світі, де компанії стикаються із жорстокою конкуренцією, соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) стає важливим фактором їхньої діяльності. СВБ включає екологічну, соціальну та етичну складові, які відображають зобов'язання компаній перед суспільством. Одним із ключових питань у цьому контексті є вплив СВБ на інвестиційну привабливість компаній, адже інвестори все більше звертають увагу не лише на фінансові показники, але й на нематеріальні активи, які формують репутацію бізнесу.

Соціальна відповідальність бізнесу — це концепція, згідно з якою компанії добровільно інтегрують соціальні, екологічні та етичні аспекти у свою діяльність та взаємодію із зацікавленими сторонами. Основні напрями СВБ включають:

- екологічну сталість (зменшення викидів, переробка відходів, впровадження "зелених" технологій).
- етичне управління (прозорість, боротьба з корупцією, захист прав працівників).
- соціальні ініціативи (підтримка громад, благодійність, розвиток локальної інфраструктури).

Інвестиційна привабливість компанії визначається її здатністю залучати фінансові ресурси для розвитку. СВБ може впливати на цей показник через:

- покращення репутації;
- зниження ризиків;
- підвищення лояльності клієнтів та більш відкриті відносини з зацікавленими сторонами;
- збільшення прозорості.

Компанії, які активно впроваджують принципи СВБ, формують позитивний імідж серед клієнтів, партнерів та інвесторів. Висока репутація сприяє підвищенню довіри з боку зацікавлених сторін і забезпечує кращі умови для фінансування. Наприклад, прозорість у звітуванні та активна участь у соціальних проєктах викликають більше зацікавлення з боку інвесторів, які цінують сталість і надійність. Репутація також може бути вирішальним фактором у кризових ситуаціях, коли суспільна підтримка допомагає бізнесу швидше відновитися.

Інвестори схильні обирати компанії, які дотримуються високих стандартів управління, оскільки це знижує ризики, пов'язані з репутаційними втратами, штрафами та регуляторними санкціями. Наприклад, впровадження екологічних стандартів та дотримання законодавчих норм допомагає уникнути штрафів за

порушення екологічних правил. Також прозорість у фінансовій звітності дозволяє зменшити ризики шахрайства чи недовіри зі сторони інвесторів. Відповідальне ставлення до трудових прав і умов праці знижує ймовірність соціальних конфліктів чи страйків, які можуть завдати шкоди репутації та фінансовій стабільності компанії. Зрештою, ефективне управління ризиками через впровадження СББ підвищує довгострокову стійкість компанії.

СББ відкриває для компаній можливість створювати унікальні конкурентні переваги, які виходять за рамки традиційних факторів, таких як ціна чи якість продукції. Наприклад, бізнеси, які активно впроваджують екологічні та соціальні ініціативи, отримують доступ до нових ринків і залучають екологічно свідомих споживачів. У той же час, такі компанії стають привабливими для молодих, талановитих фахівців, які шукають роботодавців із цінностями, близькими до їхніх. Крім того, інвестиції в інноваційні екологічні рішення дозволяють компаніям скорочувати витрати на енергію, сировину та утилізацію відходів, що підвищує їхню операційну ефективність. У світі зростає популярність інвестицій, які враховують екологічні, соціальні та управлінські (ESG - Environmental, Social, and Governance) фактори. Фонди та інвестори дедалі частіше шукають компанії, які відповідають цим критеріям. Наприклад, компанія «Unilever» активно інвестує в екологічні ініціативи та програми сталого розвитку, що зробило її однією з найпривабливіших для ESG-інвесторів. У США Microsoft оголосила про амбітний план стати вуглецево-негативною до 2030 року, що викликало значний інтерес серед інвесторів, які орієнтуються на довгострокову сталу віддачу.

Дослідження, проведені у різних країнах, свідчать про позитивний вплив СББ на фінансові показники та інвестиційну привабливість компаній.

У США дослідження компанії MSCI (2021) показало, що бізнеси з високими показниками ESG демонструють на 15% вищу прибутковість у довгостроковій перспективі [1].

В Європі дослідження KPMG (2020) виявило, що компанії з сертифікатами сталого розвитку, такими як ISO 26000, мали на 20% більший притік інвестицій, порівняно з компаніями без сертифікації [2].

Соціальна відповідальність бізнесу є фактором, який може суттєво вплинути на інвестиційну привабливість компаній. Інвестори все більше звертають увагу на те, як компанії взаємодіють з місцевими громадами, вирішують соціальні проблеми та забезпечують етичні стандарти у своїй діяльності. Компанії, які активно реалізують ініціативи в межах соціальної відповідальності, можуть не тільки покращити свою репутацію, але й створити довгострокову цінність для інвесторів, демонструючи стійкість та здатність, адаптовану до зміненого соціального та економічного розвитку.

Список використаних джерел.

1. URL: <https://www.msci.com/2021-annual-report>
2. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2020/06/21-annual-study.html>

ЕТИКА В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БУХГАЛТЕРА: ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ

*Марія БАРДАДИМ, к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Етика в професійній діяльності бухгалтера, відіграє велике значення та роль у забезпеченні фінансової стабільності та прозорості бізнесу. Бухгалтер – це не лише людина, яка займається цифрами, це фахівець, відповідальний за фінансову звітність компанії, правильність нарахування податків і забезпечення законності всіх фінансових операцій. Саме тому від дотримання етичних норм бухгалтерами залежить довіра до бізнесу, державних органів і суспільства в цілому.

Етика в бухгалтерській діяльності базується на кількох ключових принципах. Перший і найважливіший – чесність. Бухгалтер повинен відображати фінансові дані точно, без викривлень і фальсифікацій. Будь-які маніпуляції з цифрами можуть призвести не лише до внутрішніх проблем у компанії, а й до серйозних юридичних наслідків.

Другий принцип – об'єктивність. Бухгалтер має бути незалежним у своїх рішеннях і не піддаватися зовнішньому тиску. Часто керівництво компанії намагається вплинути на фінансову звітність з метою покращення показників або мінімізації податків, але професійний бухгалтер завжди дотримується законодавчих вимог і стандартів обліку.

Ще один важливий принцип – конфіденційність. Фінансова інформація є стратегічно важливою для кожного бізнесу, і витік такої інформації може мати серйозні наслідки. Бухгалтер не має права розголошувати фінансові дані компанії без дозволу, а також використовувати їх у власних інтересах.

Не менш важливим є принцип професійної компетентності. Світ бухгалтерського обліку постійно змінюється – оновлюються стандарти фінансової звітності, податкове законодавство, з'являються нові технологічні рішення. Тому бухгалтер повинен постійно навчатися та вдосконалювати свої навички, щоб відповідати вимогам часу.

Етична поведінка бухгалтера є основою фінансової стабільності підприємства. Якщо компанія веде прозору фінансову діяльність, вона має більше шансів на залучення інвесторів, отримання кредитів і розвиток бізнесу. Будь-яке порушення етичних норм може призвести до фінансових втрат, штрафів, судових процесів і навіть банкрутства.

Окрім того, етика бухгалтера безпосередньо впливає на економічну безпеку країни. Недотримання податкової дисципліни, ухилення від сплати податків і фінансові махінації призводять до зменшення бюджетних надходжень і негативно впливають на соціально-економічний розвиток держави.

У реальній практиці бухгалтери часто стикаються з етичними дилемами. Наприклад, керівництво компанії може вимагати «прикрашення» фінансової звітності, щоб привабити інвесторів або приховати фінансові труднощі. Такі ситуації ставлять бухгалтера перед вибором: виконати вимогу керівництва чи залишитися вірним професійним стандартам.

Ще один поширений виклик – конфлікт інтересів. Наприклад, бухгалтер може мати особисту зацікавленість у певних фінансових операціях, що може вплинути на об'єктивність його рішень. У таких випадках важливо дотримуватися прозорих процедур і уникати ситуацій, які можуть спричинити підозри щодо упередженості.

Для того щоб забезпечити високу етичну культуру в бухгалтерській діяльності, необхідно впроваджувати відповідні механізми контролю та навчання. Одним із ключових інструментів є Кодекс етики професійних бухгалтерів, який містить загальні принципи, рекомендації та стандарти етичної поведінки.

Крім того, компанії можуть запроваджувати внутрішні етичні політики, проводити навчальні семінари та тренінги для співробітників. Важливу роль відіграє і корпоративна культура, яка має заохочувати доброчесність і прозорість у фінансовій діяльності.

Також варто відзначити важливість механізмів внутрішнього контролю та аудиту. Регулярні перевірки фінансової звітності, дотримання законодавчих норм і незалежний аудит допомагають запобігти порушенням та забезпечують високу якість бухгалтерського обліку.

Етика є фундаментом професійної діяльності бухгалтера. Дотримання етичних принципів не лише допомагає уникнути юридичних проблем, а й сприяє розвитку компанії, підвищенню її репутації та довіри з боку партнерів. У сучасному світі, де фінансова прозорість стає все більш важливою, професійний бухгалтер має бути не лише компетентним, а й морально відповідальним фахівцем.

Таким чином, етика в бухгалтерії – це не просто набір правил, а реальний інструмент для побудови стабільного бізнесу та підтримки економічної безпеки. Саме відповідальність і професіоналізм бухгалтера визначають майбутнє як окремих компаній, так і всієї економіки країни.

Отже підсумуємо, що важливо виконувати всі вимоги національних та міжнародних бухгалтерських стандартів, правил оподаткування та фінансової звітності. Бухгалтер несе моральну та юридичну відповідальність за свої дії. Порушення етичних норм може призвести до фінансових втрат, репутаційних ризиків та навіть юридичних санкцій. Дотримання етики – це основа професійної діяльності бухгалтера. Саме вона сприяє довірі до фінансової інформації та стабільності економічних відносин.

ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*Леся ВАСІЛЬЄВА, д. держ. упр., професор, професор кафедри
обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро Україна*

Актуальність взаємозв'язку між обліковою інформацією та економічною безпекою підприємства полягає в тому, що в умовах сучасного економічного середовища, яке характеризується високою конкуренцією, швидкими змінами ринкових умов і зростанням ризиків, підприємства змушені постійно вдосконалювати свої механізми управління.

Облікова інформація стає ключовим ресурсом, який дозволяє підприємствам не лише оцінювати свій поточний фінансовий стан, але й прогнозувати можливі загрози та своєчасно вживати заходів для їх нейтралізації. Недостатня увага до точності та повноти облікових даних може призвести до невірних управлінських рішень, що загрожує фінансовими втратами, зниженням конкурентоспроможності і, як наслідок, економічною нестабільністю.

Облікова інформація та фінансово-економічна безпека підприємства тісно взаємопов'язані, оскільки якісна і своєчасна облікова інформація є основою для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, а саме:

- облікова інформація надає керівництву повну картину фінансово-майнового стану підприємства, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо управління фінансами, інвестиціями, ресурсами тощо. Це знижує ризики неправильних рішень, які можуть загрожувати фінансово-економічній безпеці.

- дані обліку дозволяють відстежувати всі фінансові потоки підприємства, що забезпечує контроль за витратами і доходами. Це допомагає виявити непродуктивні витрати або фінансові зловживання, які можуть негативно вплинути на економічну стабільність.

- облікова інформація використовується для аналізу та оцінки ризиків, таких як кредитні, інвестиційні, операційні тощо. Це дає змогу своєчасно виявляти потенційні загрози і розробляти заходи для їхнього усунення або мінімізації впливу на підприємство. Чітко організована обліково-аналітична система підприємства дозволяє визначити проблеми та скорегувати діяльність підприємства до того моменту, доки ці проблеми переростуть у кризу і негативно вплинуть на економічну безпеку підприємства.

- якісна облікова інформація забезпечує прозорість діяльності підприємства, що підвищує довіру з боку інвесторів, партнерів, кредиторів і регуляторів. Це є важливим фактором для збереження і посилення економічної безпеки.

- на основі облікової інформації здійснюється фінансове планування та прогнозування, що дозволяє підприємству підготуватися до можливих економічних викликів і забезпечити стабільний розвиток. Це включає розробку стратегій для збереження фінансової стійкості у несприятливих умовах.

- облікова інформація є основою для внутрішнього контролю та аудиту, що

дозволяє виявляти та попереджати фінансові порушення, зловживання або шахрайство. Це критично важливо для підтримання фінансово-економічної безпеки підприємства.

Облікова інформація в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємства відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, ефективності та своєчасного прийняття управлінських рішень. Для виконання своїх функцій така інформація повинна відповідати ряду вимог, які забезпечують її достовірність, актуальність та практичну цінність.

1. Достовірність та об'єктивність. Дані облікової інформації мають бути точними, неупередженими та відповідати реальному фінансово-економічному стану підприємства. Викривлення або фальсифікація інформації може призвести до прийняття помилкових рішень, що загрожуватиме економічній безпеці.

2. Актуальність та своєчасність. Інформація повинна оперативно оновлюватися відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства. Застарілі дані можуть викликати помилки в оцінці ризиків та прийнятті управлінських рішень.

3. Повнота та достатність. Облікова інформація повинна містити всі необхідні аспекти фінансово-економічної діяльності, зокрема показники прибутковості, ліквідності, фінансової стійкості, рівня ризиків та ефективності використання ресурсів.

4. Надійність та захищеність. Оскільки фінансово-економічна безпека залежить від конфіденційності та збереження інформації, важливо забезпечити її захист від несанкціонованого доступу, втрати або викривлення. Використання сучасних методів шифрування та контролю доступу є обов'язковим.

5. Зрозумілість та доступність. Дані повинні бути подані у структурованій, логічній та зрозумілій формі, що сприятиме ефективному аналізу та прийняттю рішень. Використання надто складних або незрозумілих форматів може ускладнити управлінський процес.

6. Комплексність та системність. Інформація має охоплювати всі рівні фінансово-економічної безпеки підприємства, враховуючи як внутрішні аспекти (фінансові показники, кадрову політику, інвестиційну діяльність), так і зовнішні фактори (зміни в законодавстві, макроекономічну ситуацію, конкуренцію).

7. Оперативність у використанні. Облікові дані повинні бути зручними для аналізу та дозволяти швидко реагувати на загрози та зміни у середовищі підприємства. Автоматизація процесів збору та обробки інформації сприяє підвищенню ефективності управління.

Таким чином, дотримання зазначених вимог до облікової інформації дозволяє підприємству не лише ефективно управляти своїми фінансовими потоками, але й своєчасно ідентифікувати загрози економічній безпеці, забезпечуючи стійкість і конкурентоспроможність у динамічному бізнес-середовищі.

ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Олена ДУБИНА, старший викладач кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро Україна

Облікова інформація відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного управління розрахунками з постачальниками, впливаючи на фінансову стабільність підприємства, своєчасність виконання зобов'язань і довгострокові партнерські відносини. Облікові дані дозволяють відстежувати стан кредиторської заборгованості (поточні зобов'язання, прострочені платежі), динаміку змін у розрахунках із кожним постачальником, обґрунтованість заборгованості на основі первинних документів. Якісний облік допомагає уникати штрафів за прострочення платежів, планувати графік виплат для оптимального використання ресурсів, підтримувати репутацію надійного партнера.

Облікова інформація є ключовим джерелом даних для аналізу стану розрахунків з постачальниками. Вона дозволяє оцінювати фінансову дисципліну підприємства, виявляти ризики неплатоспроможності та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Для якісного аналізу використовуються такі бухгалтерські документи та звітність, як баланс підприємства, що містить інформацію про кредиторську заборгованість, звіт про фінансові результати, який допомагає оцінити, чи достатньо ресурсів для своєчасного погашення зобов'язань, оборотно-сальдова відомість за рахунками 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», що дозволяє оцінити динаміку заборгованості, а також реєстри аналітичного обліку, які включають акти звірки, договори та платіжні документи й дають деталізовану інформацію щодо кожного постачальника.

Облікові дані допомагають визначити, яка частка розрахунків здійснюється вчасно, чи є прострочена заборгованість та її структура, а також чи відповідають фактичні платежі умовам договорів. За допомогою облікової інформації можна провести горизонтальний аналіз, що дає змогу вивчати зміни у заборгованості за певні періоди, вертикальний аналіз для оцінки частки розрахунків з постачальниками у структурі фінансових зобов'язань, а також коефіцієнтний аналіз із розрахунком таких показників, як коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості та середній період її погашення. Облікова інформація дозволяє виявити випадки несвоєчасних платежів та ризик штрафних санкцій, проаналізувати вплив кредиторської заборгованості на фінансову стійкість та оцінити ефективність управління борговими зобов'язаннями.

На основі даних бухгалтерського обліку можна оптимізувати структуру закупівель та платіжний календар, визначати пріоритетні платежі, контролювати стан розрахунків і впроваджувати систему знижок або відстрочення платежів для стабільних партнерів. Таким чином, облікова інформація є основою для аналізу стану розрахунків з постачальниками, забезпечуючи достовірні дані для оцінки

фінансового стану підприємства, контролю своєчасності платежів та прийняття ефективних управлінських рішень.

Фінансові зобов'язання перед постачальниками безпосередньо впливають на ліквідність підприємства, оскільки визначають рівень його платоспроможності та здатність своєчасно виконувати короткострокові зобов'язання. Висока кредиторська заборгованість може свідчити про ефективне використання комерційного кредиту, що дозволяє зберігати вільні кошти для інших потреб, проте її надмірне зростання створює ризики фінансової нестабільності та втрати довіри з боку контрагентів. Ліквідність підприємства залежить від співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, наявності достатнього обсягу грошових коштів та швидкості обороту активів. Якщо фінансові зобов'язання перед постачальниками значно перевищують можливості підприємства щодо їх погашення, це може спричинити касові розриви, загрозу штрафних санкцій та ускладнення подальшої співпраці з постачальниками.

Аналіз ліквідності включає оцінку таких показників, як коефіцієнт покриття поточних зобов'язань, швидка та абсолютна ліквідність, які відображають здатність підприємства швидко перетворювати активи в грошові кошти для погашення боргів. Рациональне управління фінансовими зобов'язаннями перед постачальниками передбачає своєчасне планування платежів, оптимізацію дебіторсько-кредиторської політики та використання ефективних методів управління грошовими потоками для підтримки фінансової рівноваги та забезпечення стабільної ліквідності підприємства.

Оцінка вигідності співпраці з постачальниками є важливим етапом у процесі управління закупівельною діяльністю підприємства, оскільки дозволяє обрати найнадійніших і вигідних партнерів, зменшуючи фінансові ризики та забезпечуючи стабільність поставок. В першу чергу важливо звернути увагу на ціну та умови оплати, адже вартість товарів чи послуг безпосередньо впливає на загальні витрати компанії. Крім того, необхідно порівнювати ціни постачальників, враховуючи знижки та спеціальні пропозиції, а також умови відстрочки платежів, які можуть знизити витрати підприємства.

Не менш важливою є якість продукції чи послуг, що надаються постачальником, оскільки це впливає на ефективність роботи підприємства і задоволення кінцевих споживачів. Оцінка репутації постачальника щодо кількості рекламацій і відповідності продукції технічним вимогам допоможе зробити правильний вибір. Також необхідно оцінити фінансову стабільність постачальника, адже фінансові труднощі можуть призвести до порушень умов поставок. Аналіз фінансових звітів і показників платоспроможності допоможе зрозуміти, чи є постачальник надійним партнером.

Важливим аспектом є можливість довгострокової співпраці, адже стабільні відносини з надійними постачальниками сприяють розвитку підприємства та забезпечують передбачуваність у веденні бізнесу. Крім того, постачальники, здатні впроваджувати інновації та адаптуватися до змін на ринку, можуть запропонувати нові технології, що підвищують якість продукції або знижують витрати, що робить їх привабливими в довгостроковій перспективі.

ТРАНСФОРМАЦІЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗБОРУ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Тетяна МАЧАК, старший викладач кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро Україна

В умовах триваючого військового конфлікту податкова система України зазнає суттєвих трансформацій. Одним із важливих інструментів наповнення державного бюджету є військовий збір, який від початку повномасштабної війни 2022 року був обов'язковим лише для частини фізичних осіб. Починаючи з 2025 року, система адміністрування цього податку зазнає істотних змін, зокрема для фізичних осіб-підприємців (ФОП), що передбачає як нові фінансові зобов'язання, так і оновлену звітність. Дана тематика наразі є актуальною для всіх учасників малого бізнесу, податкових консультантів та осіб, відповідальних за ведення обліку та подання звітності.

Запровадження військового збору для всіх ФОП, незалежно від обраної системи оподаткування, свідчить про стратегічне рішення держави щодо справедливого розподілу фіскального навантаження. З одного боку, держава прагне збільшити надходження до бюджету, з іншого — малий бізнес зіткнувся з новими адміністративними та фінансовими навантаженнями, що підвищує адміністративні виклики для підприємців, які раніше не мали обов'язку звітувати за таким податком. Особливо проблемними є питання адаптації до нових вимог обліку та звітності, а також нестача цифрової грамотності у деяких підприємців. Розуміння нових правил адміністрування збору та вимог до складання і подання звітності є важливим при веденні бізнесу ФОПів для уникнення ними штрафних санкцій.

Відповідно до змін у Податковому кодексі, з 1 січня 2025 року військовий збір для ФОП на єдиному податку (1-4 групи) стає обов'язковим. Для ФОП 1-ї, 2-ї та 4-ї груп встановлено фіксовану суму податку — 10% від розміру мінімальної зарплати. У 2025 році це становить 800 грн на місяць. Підприємці повинні щомісяця до 20 числа сплачувати фіксовану суму військового збору.

Для ФОП 3-ї групи військовий збір нараховується у розмірі 1% від доходу, аналогічно до бази для єдиного податку. Сплата здійснюється щоквартально разом із єдиним податком — до 20 числа місяця, що настає після звітного кварталу.

У податковій декларації з єдиного податку включено окремий розділ, у якому зазначається: сума доходу, сума військового збору, фактично сплачена сума. Навіть за нульового доходу декларація подається у строки — як «нульова».

Також, підприємцям необхідно вести облік доходів, фіксуючи всі надходження, так як помилки або заниження доходу можуть спричинити перевірку і накладання штрафів.

Для ФОП на загальній системі — ставка підвищена до 5% від чистого оподаткованого доходу. При цьому враховуються лише ті витрати, які можна

документально підтвердити. Якщо у ФОП немає прибутку або отримано збиток, військовий збір не сплачується, але декларація подається обов'язково.

ФОП на загальній системі сплачують збір разом із податковими зобов'язаннями за результатами річної декларації, що подається до 1 травня року, що настає за звітним.

У 2025 році набувають чинності нові форми податкових декларацій, які включають окремі розділи щодо військового збору:

- ФОП 1-ї та 2-ї груп додають інформацію про сплату збору у річну декларацію, подану до 1 березня наступного року.

- ФОП 3-ї групи єдиного податку звітують поквартально, вказуючи суму військового збору окремим рядком.

- Для ФОП на загальній системі передбачено деталізацію у річній декларації про доходи, з вирахуванням витрат.

Підприємці, які не подають звітність або подають її з порушенням встановлених строків, несуть адміністративну відповідальність. На сьогодні, за перше порушення у вигляді неподання або несвоєчасного подання декларації з розрахунком військового збору встановлюється штраф у розмірі 340 гривень. Якщо таке порушення повторюється протягом календарного року, розмір штрафу зростає до 1020 гривень.

Щодо несплати або несвоєчасної сплати військового збору, Податковим кодексом також передбачено фінансові санкції. Основний штраф за несвоєчасну сплату збору становить 5% від суми несплаченого податку. Крім того, автоматично нараховується пеня — у розмірі 0,01% від несплаченої суми за кожен день прострочення, починаючи з наступного дня після встановленого граничного терміну. Помилки у звітності або невірне заповнення розділів, пов'язаних із військовим збором, можуть кваліфікуватися як подання неповної або недостовірної інформації. У таких випадках податкова служба має право донарахувати зобов'язання і застосувати додаткові санкції.

Отже, розширення обов'язків для ФОП спричиняє необхідність у підвищенні рівня податкової грамотності серед малих підприємців, що має важливе значення для забезпечення безперервного розвитку бізнесу. Важливим кроком для успішної адаптації до нових вимог є постійне вдосконалення електронних систем звітності та податкових платформ, які мають спростити процес подачі звітності для підприємців. Важливою є підтримка з боку держави, в тому числі через доступ до консультацій, інформаційних ресурсів, а також через програму фінансової підтримки для підприємців, для кращої їх адаптації.

Список використаних джерел.

1. Іванишина О. С. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності: сучасний стан та напрями її вдосконалення. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/89.pdf

2. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2755-VI із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275517ed20201107#Text>

ДЕЛЕГУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

*Альона МІНЬКОВСЬКА, к. е. н, доцент, доцент кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

У сучасному бізнес-середовищі успішне управління персоналом є визначальним фактором ефективності організації. Одним із найбільш важливих інструментів менеджменту є делегування, що дозволяє керівникам оптимізувати свою роботу, покращити продуктивність команди та стимулювати розвиток працівників. Делегування передбачає передачу частини повноважень, відповідальності та завдань підлеглим, що дає можливість ефективніше розподіляти робоче навантаження та концентруватися на стратегічних аспектах управління.

Правильне використання цього інструменту сприяє не лише зростанню організації, а й формуванню сильної корпоративної культури, де співробітники мають змогу проявляти ініціативу та вдосконалювати свої навички. У цьому контексті важливо розуміти принципи, переваги та можливі ризики делегування, а також вміти правильно його застосовувати для досягнення бізнес-цілей.

Делегування – це процес передачі частини завдань, відповідальності та повноважень від керівника до підлеглих із метою підвищення ефективності виконання роботи. Однак відповідальність за кінцевий результат залишається на керівникові, тому важливо не просто передати завдання, а й забезпечити контроль та зворотний зв'язок.

Делегування відіграє ключову роль у бізнес-менеджменті, оскільки дозволяє:

- звільнити керівника від рутинних завдань, даючи змогу зосередитися на стратегічному розвитку компанії;
- оптимізувати робочі процеси, забезпечуючи швидше та якісніше виконання завдань;
- збільшити мотивацію та залученість персоналу, надаючи співробітникам можливість самореалізації та зростання;
- розвивати командну відповідальність, оскільки делегування сприяє більш активному включенню працівників у робочі процеси;
- формувати лідерів усередині компанії, що важливо для створення кадрового резерву та підготовки майбутніх управлінців.

Щоб процес делегування був ефективним, необхідно дотримуватися певних принципів:

- чіткість у визначенні завдань і відповідальності – співробітник має розуміти, що саме від нього очікується, які результати необхідно досягти та які ресурси йому доступні;
- вибір відповідного працівника – важливо делегувати завдання тим, хто має відповідні компетенції або потенціал для їх виконання;
- надання необхідних ресурсів – без належних інструментів, інформації

та підтримки ефективне виконання завдання буде ускладненим;

— контроль та зворотний зв'язок – керівник має контролювати процес виконання завдань, не втручаючись у кожну деталь, а також надавати конструктивний зворотний зв'язок;

— довіра та підтримка – без довіри до співробітників та їхньої спроможності виконувати доручені завдання процес делегування може стати формальністю без реальної користі.

Правильне делегування завдань дає позитивні результати як для керівника, так і для працівників.

Для компанії: підвищується продуктивність роботи; оптимізується розподіл ресурсів; створюється ефективна управлінська структура; зменшується ризик перевантаження керівників та вигорання персоналу.

Для працівників: з'являється більше можливостей для професійного розвитку; збільшується мотивація та залученість у робочі процеси; поліпшуються лідерські та управлінські навички; працівники отримують більше автономії та відповідальності.

Попри численні переваги, процес делегування може супроводжуватися певними ризиками та труднощами, серед яких:

- недостатньо чітко поставлені завдання, що може призвести до неправильного виконання роботи;
- небажання керівника передавати повноваження, що може створювати перевантаження менеджерів і знижувати ефективність роботи;
- перенавантаження працівників, коли завдання розподіляються нерівномірно або не враховується здатність співробітника їх виконати;
- відсутність контролю та підтримки, що може призвести до помилок або зниження якості роботи.

Щоб уникнути цих проблем, необхідно розумно підходити до делегування, поступово передавати відповідальність та надавати працівникам необхідні ресурси для виконання завдань.

З розвитком цифрових технологій та дистанційної роботи делегування стає ще більш актуальним. Використання автоматизованих платформ управління завданнями та командних меседжерів дозволяє більш ефективно розподіляти завдання між працівниками та контролювати їх виконання.

Також важливим трендом є розвиток адаптивного управління, де делегування використовується не лише як засіб розвантаження керівника, а як стратегічний підхід до розвитку лідерства в організації.

У майбутньому компанії, які активно використовують делегування та інвестують у розвиток навичок самостійного прийняття рішень серед персоналу, будуть більш конкурентоспроможними та гнучкими до змін.

Отже, делегування є одним із найважливіших інструментів управління персоналом у сучасному бізнесі. Воно дозволяє підвищити ефективність роботи компанії, забезпечити розвиток співробітників і сформувати сильну корпоративну культуру.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

*Ольга ОДНОШЕВНА, к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю є критично важливим елементом фінансового менеджменту підприємства. Воно забезпечує систематичний контроль, аналіз і прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо зобов'язань перед контрагентами. Основні аспекти важливості якісної аналітичної діагностики в контексті контролю за фінансовими зобов'язаннями дозволяє своєчасно ідентифікувати та відслідковувати боргові зобов'язання підприємства. Також запобігає простроченню платежів, що може призвести до фінансових санкцій та погіршення ділової репутації, підвищенню ліквідності та фінансової стабільності діяльності господарюючого суб'єкта.

Оптимальне управління кредиторською заборгованістю допомагає підтримувати баланс між поточними активами та зобов'язаннями, зменшує ризики дефіциту оборотних коштів і покращує фінансову стійкість. Ефективне управління грошовими потоками стає можливим за рахунок здійснення аналітики заборгованості, що дозволяє прогнозувати майбутні грошові витрати та раціонально планувати платежі та сприяє ефективному використанню фінансових ресурсів без зайвого залучення позикових коштів.

Формування аналітичної бази для ухвалення управлінських рішень дозволяє проводити аналіз динаміки та структури кредиторської заборгованості, виявляє потенційні ризики та сприяє розробці заходів щодо їх мінімізації. Дотримання нормативних вимог та підвищення інвестиційної привабливості забезпечує відповідність бухгалтерського обліку законодавчим нормам, прозорість у веденні кредиторської заборгованості підвищує довіру інвесторів і партнерів.

Підходячи ґрунтовно до аналізу кредиторської заборгованості в розрізі теоретичного забезпечення, слід підкреслити, що він включає певний набір методичного інструментарію, а також ряду принципів та підходів для оцінки економічної ефективності здійснення взаєморозрахунків та подальшого управління зобов'язаннями, які виникають безпосередньо перед кредиторами. Головною ціллю проведення аналізу є виявлення фактичного рівня заборгованості перед кредиторами, визначення потенційно недоброчесних кредиторів, оптимізація грошових потоків, що, в свою чергу, дозволить проводити якісні управлінські дії та приймати подальші стратегічні рішення.

Для більш предметного представлення способу оптимізації кредиторської заборгованості пропонуємо сформовану деталізовану форму аналітичного обліку розрахунків кредиторської заборгованості на прикладі розрахунків з постачальниками та підрядниками окремо взятого сільськогосподарського підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Сформована деталізована форма ведення аналітичного обліку розрахунків з основними постачальниками господарства

<i>Деталізований аналітичний облік розрахунків з постачальниками окремо взятого сільськогосподарського підприємства</i>		
Рахунок 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	631.1	Розрахунки за посівний матеріал та засоби захисту рослин із <i>ТОВ «Спектр Агро»</i>
	631.2	Розрахунки за посівний матеріал та засоби захисту рослин із <i>Ерастівською дослідною станцією</i>
	631.3	Розрахунки за запасні частини із <i>компанією «Агротек»</i>
	631.4	Розрахунки за сільськогосподарську техніку із <i>компанією «Агротек»</i> , яка виступає офіційним дилером з продажу та обслуговування сільськогосподарської техніки <i>John Deere</i>
	631.5	Розрахунки за запасні частини із групою компаній <i>Техноторг</i> , зокрема <i>ТОВ «Техноторг»</i>

Вважаємо, що представлена деталізована форма, щодо ведення аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, дозволить більш детально контролювати обсяги і терміни розрахунків. Поряд з цим, можемо стверджувати, що така деталізація аналітичного обліку дозволить своєчасно виявляти факти прострочок платежів та усувати їх.

Слід зауважити, що детальний обліково-аналітичний підхід до управління кредиторською заборгованістю дозволяє знайти напрями її оптимізації через ряд таких заходів, як раціональне управління термінами оплати, використання договірних відстрочок платежів для збереження ліквідності, узгодження графіків виплат із постачальниками для рівномірного навантаження на бюджет, підвищення ефективності взаємодії з постачальниками, перегляд умов договорів щодо можливості отримання знижок за швидку оплату.

Окрім вище зазначених етапів оптимізації рівня кредиторської заборгованості, пропонуємо здійснювати диверсифікацію постачальників для уникнення залежності від одного контрагента через впровадження сучасних інформаційних систем обліку, використання ERP-систем для автоматизації обліку та контролю заборгованості, оперативного отримання аналітичної інформації для прийняття рішень, а також контролю і мінімізація прострочених зобов'язань. Обліково-аналітичний базис кредиторської заборгованості також має включати запровадження механізмів попередження та нагадування про строки оплати, аналіз причин прострочення та розробка заходів для їх усунення та, як результат матиме місце оптимізація використання кредиторської заборгованості як фінансового інструменту через використання ефективного управління боргом для збалансованого фінансування діяльності та впровадження механізмів факторингу або відстрочених платежів.

Отже, ефективне обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю сприяє фінансовій безпеці підприємства, підвищенню його платоспроможності та загальному економічному зростанню.

СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УПРАВЛІННІ АГРАРНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

*Ігор ПРИХОДЬКО, д. держ. упр., професор, професор кафедри
обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро Україна*

Стратегія економічної безпеки аграрного підприємства включає формування та впровадження цілей, завдань, методів і пріоритетів, спрямованих на зміцнення його фінансової стійкості, підвищення ефективності діяльності, забезпечення стабільного розвитку в конкурентному середовищі, а також мінімізацію внутрішніх і зовнішніх ризиків.

Розробка політики економічної безпеки в управлінні аграрним підприємством потребує всебічного підходу, який є складним, проте вкрай значущим в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів [1].

Дана політика спрямована на підтримку стабільного та поступального розвитку підприємства шляхом безперервного узгодження його діяльності. Це реалізується завдяки ефективному використанню всіх наявних ресурсів і потенціалу, що забезпечує їх раціональне застосування, сприяє сталому зростанню, впровадженню інновацій і соціальному прогресу, а також мінімізує внутрішні ризики [2].

Головною метою стратегічного аналізу політики економічної безпеки є оцінка результативності обраної стратегії аграрного підприємства, яка має відповідати його ключовим пріоритетам та адаптуватися до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі. На наш погляд, основний зміст запропонованого підходу полягає у визначенні спроможності підприємства до формування та реалізації стратегічних завдань, оперативного досягнення поточних цілей, розробки кількісних критеріїв для залучення всіх працівників до виконання поставлених задач, зміцнення взаємодії між підрозділами, створення ефективної системи мотивації персоналу, а також у гнучкому коригуванні стратегії відповідно до нових викликів.

Розуміння сутності економічної безпеки підприємства та механізмів її підтримки є фундаментальним аспектом формування концепції управління економічною безпекою. Це слугує вихідною точкою для досліджень, спрямованих на розробку методів оцінки, моніторингу та забезпечення економічної стійкості.

Моделювання процесу формування умов функціонування на підприємстві дає змогу виділити стійкі, нестійкі та кризові режими. Кожен із цих режимів має свій спосіб розпізнавання небезпек. Метод ідентифікації базується на обчисленні сумарного значення показника, який репрезентує економічну безпеку. Практична мета моделювання та прогнозування ступеня фінансової безпеки організації полягає в описі прогресу організації.

Моделювання процесів вибору стратегії безпеки з огляду на економічні втрати може допомогти в оцінці фінансового збитку, спричиненого

нестабільною роботою компанії, і визначенні необхідних коштів для узгодженого режиму роботи для різних варіантів з точки зору пом'якшення впливу.

Відповідно до цієї концепції, система безпеки підприємства повинна відповідати таким принципам: комплексність, безперервність, дотримання законодавчих норм, плановість, економічна доцільність, ефективна взаємодія, конфіденційність та високий рівень компетентності. Важливим компонентом системи економічної безпеки аграрного підприємства є аналіз та управління виробничими ризиками і загрозами. Запропонована стратегічна модель політики економічної безпеки інтегрує ризик-орієнтований підхід у всі бізнес-процеси підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Стратегічна модель політики економічної безпеки
в управлінні підприємством

Переваги стратегічного планування очевидні:

- планування пропагує ідею про те, що менеджери повинні думати про майбутнє.
- призводить до більш ефективної координації зусиль компанії.
- полегшує створення метрик для наступного спостереження.
- змушує аграрне підприємство більш чітко описувати свої обов'язки та політичні переконання;
- робить фірму більш підготовленою до раптових змін;- більш наочно

Важливість стратегії компанії має першочергове значення для її ролі на ринках, особливо щодо її важливості.

Однією з найбільших помилок, яку можуть зробити організації, є спроби використовувати кілька стратегічних стратегій, щоб конкурувати на ринку, це неможливо.

Важливо визнати, що (на відміну від традиційного менеджменту) хороша реалізація стратегії має здатність запобігати негативним наслідкам розвитку, вона дає шанс на успіх через непередбачену ситуацію в середовищі.

Ця модель діє та впроваджується через взаємопов'язані процеси комплексної системи управління ризиками, які інтегруються в бізнес-процеси управління підприємством. Стратегічний підхід до політики економічної безпеки ґрунтується на визначенні цілей, ідентифікації ризиків і факторів, їх оцінці та аналізі, розробці заходів управління ризиками, здійсненні моніторингу та звітності, забезпеченні ефективної інформаційної взаємодії та комунікації, а також створенні сприятливого внутрішнього середовища.

Розроблена стратегічна модель політики економічної безпеки в управлінні підприємством сприяє його стабільному розвитку та успішному виконанню стратегічних завдань. В умовах сучасної ринкової економіки, особливо в посткризові періоди, управління економічною безпекою набуває ключового значення для забезпечення належного рівня захищеності підприємства.

Впровадження такої моделі дозволяє підприємству не лише адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища, але й проактивно виявляти та нейтралізувати потенційні загрози. Це забезпечує підвищення конкурентоспроможності, зміцнення ринкових позицій та довгострокову стабільність розвитку компанії.

Список використаних джерел.

1. Денисенко М. П. Інноваційні засади забезпечення економічної безпеки малого та середнього підприємництва. Економіка та держава. 2022. № 1. С. 4–12.
2. Костюк В. Стратегія формування конкурентних переваг підприємства в сучасних умовах ринку. Галицький економічний вісник. 2019. Том 58. № 3. С. 115–120.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Тетяна САВАНЧУК, к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро Україна*

Однією з умов стабільного функціонування будь-якого суб'єкта господарювання є ефективне керівництво всіма господарськими процесами. Ефективність такого керівництва визначається результатами роботи суб'єкта господарювання та його сталим розвитком. В цьому процесі важливе місце займає добре налаштована система управлінського обліку.

Управлінський облік, як внутрішньогосподарський, має забезпечувати керівництво компанії необхідною інформацією для прийняття ефективних управлінських рішень, що будуть сприяти постійному покращенню результатів роботи підприємства та його фінансових показників. В цьому процесі важливе значення має порядок формування управлінської інформації та її донесення до керівництва. Основним інструментарієм передачі інформації в системі управлінського обліку є управлінська звітність, формування якої розглядається як окрема система управлінського процесу.

Система управлінської звітності – це інструмент, що через сукупність затверджених форм, надає керівництву підприємства необхідну інформацію для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Вона охоплює процес збору, обробки, аналізу та подання даних про різні аспекти діяльності підприємства. Ця система працює як на макрорівні, забезпечуючи аналіз загального стану підприємства та стратегічне планування, так і на мікрорівні, дозволяючи контролювати діяльність окремих підрозділів або напрямів. Основна мета управлінської звітності – забезпечення керівництва точною та своєчасною інформацією для оцінки діяльності, контролю за виконанням завдань, прогнозування майбутніх результатів та планування подальших дій.

Концепція управлінської звітності базується на моделі, яка включає кілька основних елементів до яких відноситься: мета, функції, завдання, принципи управлінської звітності та вимоги до її формування. Метою зазначеної звітності є створення інформаційної бази для прийняття ефективних рішень. Основні функції полягають у збиранні, обробці, аналізі та передачі інформації. Завданням є забезпечення достовірності, повноти та актуальності даних, які використовуються для управлінських цілей. Принципами управлінської звітності є своєчасність, точність, цілісність і відповідність потребам управління, а вимоги до інформації передбачають, що вона повинна бути зрозумілою, актуальною та придатною для аналізу.

Управлінська звітність охоплює різноманітні показники, які характеризують фінансовий стан підприємства, виробничі процеси, ефективність діяльності та досягнення стратегічних цілей. Наприклад, вона може включати інформацію про доходи, витрати, прибуток, обсяги виробництва, використання ресурсів, продуктивність праці та інші важливі аспекти діяльності підприємства. Управлінські звіти формуються з різною

періодичністю – від щоденних до річних – і можуть бути як зведеними для вищого керівництва, так і детальними для аналізу окремих процесів.

Належна організація системи управлінської звітності дозволяє керівництву оперативно реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі, підвищувати якість прийняття рішень, оптимізувати використання ресурсів і забезпечувати фінансову стійкість підприємства. Вона допомагає визначати сильні та слабкі сторони діяльності, оцінювати виконання планів і прогнозувати майбутній розвиток.

Складання звітності є завершальним етапом бухгалтерського обліку, який підсумовує та узагальнює інформацію про діяльність підприємства за певний звітний період. У процесі підготовки звітності дані поточного обліку піддаються систематизації, групуванню та аналізу, що дозволяє отримати підсумкові показники. Ці показники є основою для оцінки фінансового стану, ефективності діяльності та прийняття управлінських рішень. Звітність може формуватися щомісяця, щокварталу або щорічно, залежно від потреб підприємства та вимог контролюючих органів.

Бухгалтерський облік включає в себе як управлінський так і фінансовий облік, проте управлінська звітність, на відміну від фінансової, створюється з урахуванням специфіки бізнесу та вимог керівництва. Вона може включати як кількісні, так і якісні показники, які подаються у вартісному або натуральному вираженні. Наприклад, це можуть бути дані про обсяги виробництва, рівень продажів, витрати на окремі підрозділи чи проекти, продуктивність праці та інші параметри, що допомагають аналізувати внутрішні процеси підприємства. Зміст та структура управлінської звітності не регламентуються жорсткими нормативними документами, тому вона може адаптуватися відповідно до змін у діяльності компанії або запитів керівників.

Фінансова та управлінська звітність, хоча й є частинами єдиної системи бухгалтерського обліку, мають суттєві відмінності. Фінансова звітність складається відповідно до вимог чинного законодавства та стандартів бухгалтерського обліку, і її метою є надання достовірної інформації для зовнішніх користувачів – державних органів, інвесторів, кредиторів тощо. Вона має чітко визначену форму та періодичність подання. Натомість управлінська звітність орієнтована на внутрішніх користувачів – менеджерів та керівництво підприємства – і має гнучку структуру. Її формат і зміст визначаються внутрішніми потребами підприємства для підвищення ефективності управління, стратегічного планування та контролю за ресурсами.

Таким чином, управлінська звітність забезпечує оперативну інформацію для прийняття рішень та оптимізації бізнес-процесів, у той час як фінансова звітність виконує функцію офіційного відображення фінансового стану підприємства та є інструментом зовнішньої звітності перед регуляторними органами та іншими зацікавленими сторонами. Виходячи з цього, управлінська звітність є важливою частиною управлінського процесу, яка забезпечує комплексне уявлення про стан підприємства та сприяє підвищенню його ефективності, і конкурентоспроможності та забезпеченню сталого розвитку.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАЛЬКУЛЮВАННЯ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМИ І ПРОЦЕСАМИ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

*Олександр ТКАЧЕНКО, к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Калькулювання за замовленнями - система калькулювання собівартості продукції на основі обліку витрат за кожним індивідуальним виробом або за окремою партією виробів.

Сутність позамовний методу полягає у тому, що всі прямі витрати (основних матеріалів, оплати праці з нарахуваннями) обліковуються у розрізі встановлених статей калькуляції по окремим виробничим замовленням (виробам). Непрямі витрати обліковуються за місцями їх виникнення і включаються у собівартість окремих замовлень відповідно до встановленої бази їх розподілу. Таким чином калькулюється повна фактична собівартість готового замовлення.

Об'єктом обліку витрат і об'єктом калькулювання при цьому методі є окреме замовлення, фактична собівартість якого визначається тільки після здійснення виробництва.

Якщо ж виникає потреба визначити собівартість частини виготовленої за замовленням продукції, застосовують умовну її оцінку. Зокрема, частковий випуск продукції може бути оцінений за плановою (нормативною) собівартістю цієї продукції або за фактичною собівартістю аналогічної продукції, яка випускалась раніше.

Позамовний метод застосовують як в основному виробництві у процесі виготовлення складної продукції (автомобілів, літаків, кораблів тощо), так і в допоміжних цехах – під час проведення ремонтних робіт тощо. Цей метод застосовується також у індивідуальних виробництвах під час випуску заздалегідь визначеної кількості продукції.

Частіше за все позамова калькуляція застосовується в індивідуальному виробництві при виготовленні видів продукції, що не повторюються або мало повторюються. Позамова калькуляція використовується в поліграфічній промисловості, кораблебудуванні, консалтингових компаніях.

Основні характеристики позамовної калькуляції:

- безліч замовлень виконуються протягом періоду;
- витрати на виробничі матеріали, оплату праці виробничих робітників і виробничі накладні витрати акумулюються по кожному замовленню;
- позамова картка є ключовим документом;
- витрати списуються у міру завершення замовлення;
- звітна калькуляція складається після закінчення робіт за замовленням.

Складання звітної калькуляції після завершення робіт за замовленням є істотним недоліком даного методу обліку витрат і калькуляції собівартості, особливо якщо замовлення виконується протягом декількох звітних періодів (місяців). У цьому випадку після закінчення звітного періоду доводиться визначати собівартість частково виконаного замовлення умовно, на підставі

планової або фактичної калькуляції аналогічного виробу (роботи, послуги), з урахуванням змін техніки, технології виготовлення, застосування матеріалів.

Основний підхід до позамовної калькуляції. Можна виділити наступні кроки для віднесення витрат на конкретне замовлення:

- 1) Визначення замовлення як об'єкта витрат.
- 2) Визначення прямих витрат (матеріали і основна праця), пов'язані із замовленням.
- 3) Вибір бази для розподілу накладних витрат на замовлення.
- 4) Співвідношення накладних витрат з базою розподілу.
- 5) Обчислення ставки розподілу накладних витрат.

Отже, на підприємстві необхідно організувати документопотік таким чином, щоб можна було б згрупувати прямі витрати за кожним замовленням. Як правило це роблять в спеціальних аркушах-замовленням. Після вибору бази розподілу накладних витрат визначають ставку їх розподілу. Це відношення суми непрямих витрат до загальної величини бази їх розподілу. Лише після цього отримують повну собівартість окремого замовлення.

Калькулювання за процесами - система калькулювання собівартості продукції на основі групування витрат у межах окремих процесів або стадій виробництва. Ця система характерна для масового серійного виробництва.

Попроцесна калькуляція використовується в масовому виробництві однорідної продукції, що звичайно проходить послідовно декілька стадій обробки. Прикладами є хімічна, мукомельно-круп'яна, скляна і лакофарбна промисловості. Витрати акумулюються по підрозділу або процесу за певний період часу. Загальні витрати потім ділять на кількість вироблених одиниць для визначення питомих витрат.

До того як одиниця продукту завершується обробкою, вона проходить через декілька підрозділів або процесів. У кожному підрозділі відносять витрати на продукт. У кінці виробничого процесу дані витрати підсумовують для визначення загальних витрат на одиницю продукту.

У попроцесному калькулюванні всі понесені виробничі витрати і кількість виготовлених одиниць продукції акумулюють у виробничому звіті

Для обліку незавершеного виробництва при попроцесному калькулюванні в міжнародній практиці використовують еквівалентні одиниці, які є кількісним вимірником продукції, що знаходиться у виробництві, виходячи із ступеня їх завершеності.

Підрахунок еквівалентних одиниць. Для визначення витрат на одиницю продукту необхідно всі понесені виробничі витрати розділити на кількість вироблених одиниць. Витрати на одиницю продукту є базою для віднесення витрат на продукцію, передану на інший процес (підрозділ), і на продукцію, що знаходиться в запасах у процесі (у даному підрозділі) на кінець періоду.

Розрахунки були б нескладними у разі відсутності незавершеного виробництва, тобто якби всі одиниці, введені в процес, були б завершені обробкою за певний період. На практиці на початок (кінець) періоду завжди є частково завершені обробкою одиниці продукту.

Оскільки витрати повинні бути віднесені як на завершені одиниці, так і на

незавершені одиниці продукції, необхідно здійснювати розрахунки з використанням еквівалентних одиниць.

Підрахунок еквівалентних одиниць є розрахунком кількості одиниць, яка була б вироблена, якби все виробництво привело тільки до завершених одиниць. Еквівалентне виробництво підраховують окремо за матеріалами і доданими витратами.

Отже, попроцесний метод застосовується на підприємствах з однорідною за вихідною сировиною і характером технології масовою продукцією, яка виготовляється в результаті послідовних процесів, кожний з яких (або група яких) складає окремий самостійний переділ (фазу, стадію) виробництва.

Сутність попроцесного методу полягає в тому, що облік витрат по кожному процесу у розрізі статей з розподілом обліку готової продукції і незавершеного виробництва. Процес накопичення витрат іде паралельно з процесом виробництва (від сировини по етапам до готової продукції).

Здійснюється поетапно:

1. визначення обсягу незавершеного виробництва
2. визначення загальної кількості виготовленої продукції
3. визначення загальної суми прямих і накладних витрат
4. розрахунок собівартості одиниці виготовленої продукції.

Порівняльна характеристика калькулювання за замовленнями і процесами за відповідними ознаками наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика калькулювання за замовленнями і процесами

Ознака	Калькулювання за замовленнями	Калькулювання за процесами
Різноманітність продукції	Широка різноманітність	Однорідні продукти
Об'єкт витрат	Витрати акумулюються за замовленнями	Витрати акумулюються за процесами або за підрозділами
Порядок обчислення собівартості одиниці продукції	Розраховується шляхом ділення сукупних витрат на замовлення на кількість одиниць продукції, виробленої на замовлення	Розраховується шляхом ділення витрат на процеси за період на кількість одиниць продукції, виробленої

Не залежно від вибору методу калькулювання собівартості за замовленнями чи за процесами підприємство може застосовувати різні підходи до калькулювання витрат при складанні зовнішньої та внутрішньої звітності. При складанні зовнішньої звітності застосовують калькулювання повних витрат, але з метою складання внутрішніх звітів і прийняття рішень застосовують калькулювання змінних витрат. Це дає можливість не порушити законодавство при складанні фінансової звітності та мати достатньо інформації про витрати для прийняття управлінських рішень та їх прогнозування.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВОГО ТА УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

*Ольга ЧЕРНЕЦЬКА, к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Сучасний бізнес функціонує в умовах посиленої уваги до питань сталого розвитку, етичного ведення господарської діяльності та соціальної відповідальності перед суспільством. Вчені акцентують увагу, що «соціальна відповідальність бізнесу останніми роками набуває все більшого поширення та перетворилась на загальносвітову бізнес концепцію, котра визначає ключові ідеї, сучасний формат підприємницької діяльності» [3]. Підтримуємо думку вчених, що «підприємства все частіше використовують соціальну відповідальність, як стратегічний інструмент для підвищення своєї репутації та конкурентоспроможності на ринку» [2].

Вчені досліджують особливості реалізації соціальних програм в умовах війни і стверджують про «новий рівень упровадження принципів соціальної відповідальності» [4]. Погоджуємось з думкою, що «бізнес в Україні в умовах війни певним чином перетворюється на найбільш сучасну модель соціальної відповідальності співпраці з суспільством» [4]. Вважаємо, що соціальна відповідальність бізнесу стає не лише елементом корпоративної культури, а й вагомим об'єктом фінансового та управлінського обліку, що вимагає розробки ефективних механізмів її оцінки, обліку та звітності.

Соціальна відповідальність бізнесу охоплює широкий спектр аспектів, зокрема екологічну відповідальність (зусилля компаній щодо мінімізації негативного впливу на довкілля, зокрема через скорочення викидів, раціональне використання ресурсів, переробку відходів та впровадження екологічно чистих технологій), відповідальність перед працівниками (створення безпечних та сприятливих умов праці, забезпечення справедливих умов оплати, навчання та розвитку працівників), етичну поведінку (дотримання етичних стандартів у веденні бізнесу, чесність у взаємодії з партнерами, постачальниками та клієнтами, а також запобігання корупції), соціальні ініціативи (інвестиції в громади, участь у благодійних проєктах, підтримку освітніх програм, охорону здоров'я та культурних заходів). Вчені Руденко О. В., Кондратюк О. М., Горєва А. С. виділяють поняття «соціальний облік», який пов'язують з «соціальними і екологічними наслідками діяльності суб'єктів господарювання в усіх їх проявах та наданням інформації про виконання соціальних програм; формуванням нефінансової звітності» [3].

Для того, щоб соціальна відповідальність була не просто декларацією, а реальним аспектом діяльності компанії, потрібен чіткий її обліковий супровід. Облік соціальної відповідальності може здійснюватися у фінансовій та нефінансовій формах, що забезпечує комплексний підхід до оцінки внеску підприємств у сталий розвиток суспільства. Фінансовий облік соціальної відповідальності бізнесу включає відображення витрат та інвестицій, пов'язаних із соціальними та екологічними ініціативами, благодійністю чи

соціальними проєктами, у відповідних статтях бухгалтерської звітності. Для побудови обліку соціальної відповідальності бізнесу вчені Кріль Я. Я., Бандура З. Л., Москаль Н. В. вважають необхідним:

- виокремлення витрат, пов'язаних з реалізацією соціальних програм підприємства;
- окремий облік інвестицій в соціальні програми чи соціальні ініціативи;
- формування в обліку витрат на впровадження інноваційних технологій та реалізації програм енергоефективності;
- створення соціальних резервів на підтримку соціальних програм у майбутньому;
- формування звітності з виокремленням інформації про соціальні показники [2].

Оскільки соціальна відповідальність та загалом проблеми соціуму у економічному вимірі все більше стають об'єктами та суб'єктами ринкової економіки, вимірювані складники цього процесу частково реалізуються в межах нових чи переосмислених об'єктів бухгалтерського обліку. Вибір об'єктів обліку здійснюється з врахуванням того, що соціальна діяльність підприємств – це прийняття рішень у інтересах мети і цінностей суспільства, яка спрямовується на зовнішнє середовище для формування іміджу у співпраці з місцевим співтовариством і органами влади та обов'язково передбачає соціальний блок внутрішнього середовища. Окреме підприємство не несе відповідальності за всі соціальні проблеми, а тільки ті, які породжує його діяльність, що й формує об'єкти обліку. Вважаємо доцільним виділити такі основні об'єкти фінансового обліку соціальної відповідальності бізнесу:

- витрати на екологічні заходи;
- інвестиції в соціальні проєкти;
- витрати на дотримання етичних стандартів ведення бізнесу;
- благодійні внески та спонсорська підтримка.

Кінцевим результатом обліку соціальної відповідальності бізнесу вчені Бразілій Н., Крот Ю., Пастернак Я. визначають «складання соціальних звітів, забезпечення передачі інформації зацікавленим особам для прийняття відповідних рішень» [1]. Розкриття інформації у звітності про сталий розвиток компаній через нефінансові (соціальні) звіти, дозволить представити дані не про те, скільки та яких хороших справ зроблено, а про те, яких змін вдалося досягнути за результатами цих хороших справ. Отже, звітність про стійкий розвиток компанії дозволить стейкхолдерам оцінити ефективність діяльності компанії, виходячи з їх інформаційних запитів, а реалізація соціальних заходів призводить до підвищення ділової репутації компанії.

Водночас управлінський облік соціальної відповідальності бізнесу спрямований на внутрішнє використання інформації для прийняття стратегічних рішень. Серед завдань управлінського обліку соціальної відповідальності бізнесу слід виділити оцінку ефективності соціальних програм, визначення впливу соціальних інвестицій на фінансові результати та формування показників ефективності соціально відповідальної діяльності. Методи управлінського обліку дозволяють оцінити внесок кожного підрозділу

в реалізацію соціальних ініціатив, що сприяє підвищенню відповідальності менеджменту за соціально-економічний розвиток підприємства.

Компанії розраховують та відстежують витрати на впровадження соціальних та екологічних заходів окремо від основної діяльності. Внутрішні механізми контролю та аудиту допомагають стежити за виконанням програм соціальної відповідальності бізнесу, а також оцінювати їх ефективність та відповідність встановленим цілям. На думку вчених, контроль за «достовірністю показників соціальної звітності, реалізацію соціальних проєктів повинен виконувати керівник підприємства або його заступники, які керують питання ведення соціально відповідальної діяльності суб'єкта господарювання» [1].

Таким чином, соціальна відповідальність бізнесу стала невіддільною частиною стратегії компаній, що орієнтуються на сталий розвиток. Соціальна відповідальність бізнесу є важливим елементом сучасної економічної системи, тому вимагає відповідного облікового забезпечення. Фінансовий та управлінський облік соціальної відповідальності бізнесу сприяє підвищенню прозорості бізнесу перед зацікавленими сторонами, такими як акціонери, працівники, державні органи та суспільство; забезпечує ефективне управління соціальними інвестиціями та покращує імідж підприємств. Ефективний обліковий супровід соціальної відповідальності забезпечує інтеграцію соціальних та екологічних аспектів у загальну стратегію компанії та розвиток бізнесу відповідно до запитів суспільства та навколишнього середовища. Подальший розвиток обліку соціальної відповідальності бізнесу потребує комплексного підходу, що включає гармонізацію міжнародних стандартів, державне регулювання у сфері соціальної звітності, удосконалення методики вимірювання нефінансових показників соціальної відповідальності та інтеграцію цифрових технологій для автоматизації збору та аналізу даних.

Список використаних джерел.

1. Бразілій Н., Крот Ю., Пастернак Я. система забезпечення соціального обліку підприємств. Сталий розвиток економіки. 2024. 2(49). С. 123–128. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-19>
2. Кріль Я. Я., Бандура З. Л., Москаль Н. В. Передумови впровадження бухгалтерського обліку соціальної відповідальності: ключові аспекти та виклики для підприємств. Економіка та суспільство. 2024. 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3917/3840/>
3. Руденко О. В., Кондратюк О. М., Горєва А. С. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, обліковий аспект та нефінансова звітність. Ефективна економіка. 2020. 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/104.pdf
4. Червінська Л., Червінська Т., Каліна І., Коваль М., Шуляр Н., Чернишов О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2023. 6(53). С. 405–416. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4187/3996>

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*Сергій ЮРЧЕНКО, к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою,
Тетяна МАЧАК, старший викладач кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

На сьогодні вагомий вплив на безпеку підприємств має інформаційна складова економічної безпеки. Це пояснюється тим, що в сучасному світі обмін інформацією став ключовим елементом економічної діяльності. Розвиток інформаційних технологій, автоматизація робочих місць, введення електронного документообігу та ряд інших чинників сприяють ефективному використанню як людських так і матеріальних ресурсів. Поряд з цим у підприємств виникає залежність від інформаційних технологій при виробництві продукції, маркетингу, обслуговування клієнтів та інших аспектів свого бізнесу. Це створює унікальні виклики і загрози, такі як кібератаки, витоки даних та інші форми кіберзлочинності, які можуть серйозно підірвати довіру клієнтів, призвести до фінансових втрат і пошкодити репутацію компанії. Таким чином, забезпечення безпеки інформації є необхідною умовою для забезпечення економічної безпеки підприємства та успішної діяльності будь-якого сучасного підприємства.

Економічна безпека виступає важливим елементом успіху і стабільності підприємств і залежить від здатності керівників вчасно реагувати на потенційні загрози та швидко адаптуватися до змін в економічному середовищі. При цьому, кожна складова економічної безпеки, включаючи фінансову, правову, кадрову, технологічну та інформаційну, має свою вагу і впливає на загальний стан підприємства. Досліджуючи структуру економічної безпеки, важливо враховувати, що всі компоненти взаємопов'язані між собою і є основою для стабільного розвитку підприємства.

Кожна з цих складових є важливою для забезпечення ефективності економічної безпеки підприємства. Взаємодія між ними і формування комплексного підходу дозволяє підприємству оптимізувати свою діяльність, зменшити ризики та забезпечити стійкість у складних умовах ринкової конкуренції.

В законодавстві України, питання інформаційної безпеки знайшли своє відображення у Законі України «Про основні принципи розвитку інформаційного суспільства в Україні на період 2007–2015 років», в якому визначено поняття «інформаційна безпека» як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження,

використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації.

Забезпечення інформаційної безпеки стає дедалі важливішим аспектом управління підприємством в сучасному світі. Швидкі темпи технологічного розвитку та поширення цифрових інструментів створюють нові можливості для бізнесу. Сучасні підприємства активно використовують передові технології та автоматизовані системи обліку для оптимізації своєї роботи та забезпечення конкурентоспроможності. Використання різних технічних засобів комунікації для передачі і зберігання інформації, перехід до автоматизованих систем обліку і документообігу, впровадження аналітичних систем для обробки даних - все це призводить до накопичення значного обсягу інформації, яка обробляється та зберігається для подальшого аналізу і використання. Зростаючий обсяг даних та його розміщення на цифрових носіях створює нові загрози безпеки інформації. Тому, важливо створити умови для забезпечення збереження інформації, щоб запобігти її витоку, викривлення, викрадення або знищення, особливо враховуючи конфіденційний характер інформаційних даних. Це вимагає від керівництва ретельного планування, постійного моніторингу та готовності до оперативного реагування на можливі загрози.

Загрози інформаційній безпеці охоплюють усі наявні та потенційні чинники, які можуть створювати небезпеку і загрожувати інтересам підприємства у різних сферах діяльності. Основою ефективного захисту є глибоке розуміння різноманітності загроз, які можуть виникнути, та методів їх класифікації. Залежно від критеріїв, можливо виділити різні підходи до розуміння та боротьби з потенційними небезпеками.

В залежності від джерела походження, загрози поділяють на екзогенні, що виникають зовні підприємства та зазвичай не залежать від його діяльності та ендогенні, які виникають всередині самого підприємства через його власну діяльність або недоліки у внутрішніх процесах.

Розглядаючи загрози за способом виникнення, можна розділити їх на активні і пасивні. Активні загрози включають в себе навмисне втручання атакуючих, наприклад, хакерські атаки, вірусні пошкодження, фішингові атаки тощо. Пасивні загрози, навпаки, виникають без безпосередньої участі зловмисників, наприклад, втрата даних через несправність обладнання, несанкціонований доступ через некомпетентність працівника тощо.

За способами протидії загрозам розрізняють превентивні заходи та реагувальні. Превентивні заходи, що спрямовані на запобігання виникненню загроз, наприклад, встановлення брандмауерів, оновлення програмного забезпечення. Реагувальні заходи, спрямовані на виявлення і ліквідацію вже існуючих загроз, наприклад, резервне копіювання даних, антивірусні системи тощо.

Особливу увагу слід звернути на типи шкоди, яку можуть завдати загрози, серед яких виділяють фінансові та репутаційні наслідки. Фінансові загрози призводять до фінансових втрат, наприклад, крадіжка даних для

фінансових транзакцій, несанкціонований доступ до конфіденційної інформації тощо. Репутаційні ризики впливають на репутацію підприємства, такі як розголошення конфіденційної інформації, порушення законодавства з захисту даних тощо.

Для забезпечення інформаційної безпеки підприємства та сталого розвитку бізнесу, важливо виконати ряд завдань, серед яких створення та впровадження комплексного плану інформаційної безпеки, розробка якого дозволить не тільки передбачити потенційні загрози, але й ефективно адаптуватися до них, враховуючи особливості діяльності і потреб компанії.

Структура та основні напрямки дій у рамках розробки комплексного плану забезпечення інформаційної безпеки підприємства повинні передбачати регулярне оновлення заходів безпеки і включати в себе не тільки технічні аспекти, такі як захист від вірусів та шкідливого програмного забезпечення, але й організаційні заходи, такі як навчання персоналу основам кібергігієни та встановлення чітких правил реагування на інциденти.

Важливою складовою для підвищення ефективності плану є також розробка стратегії відновлення після настання можливих інцидентів, яка повинна включати в себе наступні практики:

1. Організація системного резервного копіювання важливих даних, зокрема конфіденційної інформації та облікових даних у надійні хмарні сховища;
2. Захист даних, що зберігаються в хмарі, шляхом їх шифрування для забезпечення конфіденційності;
3. Впровадження корпоративної електронної пошти для обміну інформацією та спільної роботи з документами, що забезпечує додатковий рівень захисту;
4. Розподіл прав доступу до важливих інформаційних ресурсів, в тому числі облікових даних між визначеними співробітниками;
5. Застосування двофакторної аутентифікації для надійного підтвердження особистості користувачів;
6. Використання сучасних комунікаційних платформ для забезпечення ефективної взаємодії між співробітниками під час дистанційної роботи;

Додатково, важливим аспектом забезпечення інформаційної безпеки підприємства є посилення вимог до співробітників, особливо бухгалтерів, у сфері обробки інформації та використання сучасних технічних.

Розробка та впровадження навчальних програм, спрямованих на підвищення обізнаності та навичок персоналу щодо коректного використання технологій та обробки конфіденційної інформації, може допомогти пристосувати співробітників до нових вимог та підтримати високий рівень їхньої кваліфікації.

Це допоможе уникнути можливих ризиків безпеки, пов'язаних з недбалістю або неправильним використанням технічних засобів, а також збільшить загальний рівень захищеності інформації на підприємстві.

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ

РОЗУМНІ МІСТА: ВИКОРИСТАННЯ ІОТ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ІНФРАСТРУКТУРОЮ МІСТА

*Олександр КАРАМУШКА, к. е. н., доцент, в. о. завідувача кафедри
інформаційних систем і технологій*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Розумні міста – це концепція, яка набирає все більшої популярності в умовах стрімкого розвитку технологій та урбанізації. Вона полягає у використанні інформаційно-комунікаційних технологій для покращення якості життя жителів міста, підвищення ефективності управління та оптимізації використання ресурсів. Одним із важливих аспектів розумних міст є Інтернет речей (ІоТ), який дозволяє інтегрувати різні елементи інфраструктури міста в єдину систему, що дозволяє автоматизувати процеси та приймати рішення на основі даних у реальному часі. У цьому контексті використання ІоТ для управління інфраструктурою міста відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності функціонування таких мегаполісів.

Інтернет речей у розумних містах являє собою мережу датчиків, пристроїв та інших об'єктів, які збирають і обмінюються даними між собою. Ці дані можуть стосуватися різних аспектів міського життя: від стану дорожнього руху і рівня забруднення повітря до використання енергоресурсів і безпеки громадян. ІоТ дає можливість здійснювати моніторинг і контроль за багатьма параметрами інфраструктури міста в режимі реального часу, що дозволяє своєчасно реагувати на зміни та оптимізувати роботу міських систем.

Одним із важливих напрямків використання ІоТ є управління транспортною інфраструктурою. Для цього в різних точках міста встановлюються сенсори, які фіксують швидкість руху транспорту, кількість автомобілів, інтенсивність заторів тощо. Ці дані передаються до центральної системи, яка аналізує інформацію і на основі цього приймає рішення про регулювання світлофорів, зміну маршрутів автобусів чи тролейбусів або введення тимчасових обмежень на певних ділянках доріг.

Інша важлива галузь, де ІоТ використовує свій потенціал – це енергетика. Важливим аспектом сталого розвитку розумних міст є раціональне використання енергетичних ресурсів. Завдяки ІоТ можна здійснювати моніторинг споживання електроенергії в реальному часі, що дозволяє як приватним користувачам, так і підприємствам оптимізувати свої витрати на енергію. У розумних будинках встановлюються датчики, які регулюють температуру, освітлення та інші параметри в залежності від потреби. Крім того, можна використовувати технології для інтеграції відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі чи вітряки, з енергосистемою міста. Це дозволяє зменшити залежність від традиційних джерел енергії та знижує витрати на електроенергію.

Управління водними ресурсами є ще однією важливою сферою застосування ІоТ в розумних містах. Використання сенсорів для моніторингу рівня води, витрат води та її якості дозволяє знижувати витрати на

водопостачання і водовідведення. Наприклад, датчики, що встановлюються на трубопроводах, можуть виявляти витoki води або вчасно попереджати про зниження тиску у мережах. Завдяки цим технологіям можна значно знизити втрати води та забезпечити більш ефективне використання цього ресурсу, що особливо важливо в умовах зміни клімату та зростання попиту на воду в містах.

Безпека – одна з найважливіших складових сучасного міського середовища. Важливим інструментом для забезпечення громадської безпеки є IoT-системи відеоспостереження та моніторингу. Камери відеоспостереження, інтегровані з системами аналізу зображень на основі штучного інтелекту, можуть виявляти підозрілі ситуації, наприклад, несанкціоновані збори людей, підозрілі об'єкти чи небезпечну поведінку на вулицях. Це дозволяє правоохоронним органам отримувати інформацію про можливі загрози в реальному часі, що сприяє швидшому реагуванню та забезпеченню безпеки.

Також IoT активно використовується для моніторингу стану навколишнього середовища. У багатьох містах забруднення повітря є серйозною проблемою. Для боротьби з цим використовується система датчиків, яка вимірює рівень забруднення повітря та викидів шкідливих речовин. Ці датчики розміщуються в різних точках міста, і на основі отриманих даних органи місцевої влади можуть вжити заходів щодо зменшення рівня забруднення, наприклад, обмежити рух транспорту в найбільш забруднених зонах або здійснити додаткові перевірки на підприємствах. Ще одна важлива функція IoT у розумних містах – це управління відходами. Це дозволяє значно зменшити витрати на обслуговування системи вивезення сміття та зменшити кількість викидів вуглецю від транспорту, що здійснює перевезення відходів.

Всі ці приклади показують, як технології IoT можуть бути використані для оптимізації управління інфраструктурою міста. Однак, впровадження таких систем вимагає значних інвестицій у розвиток інфраструктури та забезпечення кібербезпеки. Оскільки IoT передбачає обмін великою кількістю даних між різними пристроями, захист цієї інформації від зловмисників та забезпечення приватності громадян стає одним з найважливіших завдань. Система повинна бути добре захищена від кібератак, адже злом або порушення роботи окремих елементів інфраструктури може призвести до серйозних наслідків для функціонування міста.

У майбутньому роль IoT у розумних містах буде тільки зростати. Зі збільшенням кількості підключених пристроїв та розвитком технологій штучного інтелекту та машинного навчання, розумні міста зможуть не лише автоматизувати управлінські процеси, а й передбачати майбутні проблеми та приймати рішення на основі аналітики великих даних. Наприклад, системи на основі IoT можуть допомогти прогнозувати зростання забруднення або заторів, що дозволить заздалегідь вжити необхідних заходів для зниження їхнього впливу на місто.

Використання Інтернету речей для управління інфраструктурою міста відкриває нові можливості для створення ефективних, екологічних і безпечних умов життя. І хоча на шляху до повної реалізації цієї концепції ще є численні виклики, вже зараз розумні міста демонструють значний потенціал у поліпшенні якості життя та ефективному управлінні міськими ресурсами.

OPTIMIZATION MODELS OF AUDIT IN AGRICULTURE

*Natalia VASYLIEVA, Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Information Systems and Technologies,
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

The audit of the enterprise performs a control, certification and advisory functions. They aim at establishing the compliance of the financial statements of the enterprise with the requirements of the applicable standards in order to prevent fraud, embezzlement and other crimes and to help users of financial statements, such as investors, creditors, government bodies, to make informed decisions based on reliable information.

Auditing in the agricultural sector of the economy has a number of specific features related to the seasonality of production, the influence of natural factors (including weather conditions, pests and plant diseases), the peculiarities of accounting for biological assets, the variety of agricultural support programs and the correct use of funds received from the state. Droughts, floods, hail and other natural disasters can lead to significant losses of crops and material values, which requires a special approach to risk assessment and appropriate audit of the losses incurred. In Ukraine, there are still open issues with uniform accounting standards for agricultural enterprises, which makes it difficult to compare the financial statements of different economic entities.

Taking into account the goals and tasks of the audit, the specifics of the enterprise's activities and the availability of information about its business operations, the audit methods and the scope of the audit are chosen, which can be continuous or selective. The most common methods of conducting an audit are the verification of documents, that is, the formal, arithmetical and substantive examination of primary documents that confirm the enterprise's business operations; analysis as a study of financial statements, other documents and information about the company's activities for legality and expediency; interview-survey of the company's employees for their work and performance of their duties; confirmation of information from third parties regarding business operations of the enterprise; direct observations and reviews of business operations and processes at the enterprise; cross-checking to compare the display of business transactions carried out between the client and third parties in the documents of the client and the audited enterprise.

The use of economic-mathematical optimization models allows to improve the listed methodical steps and increase the effectiveness of audits. In particular, this is implemented in linear optimization models on binary variables. The system of constraints with logistics operations makes it possible to distribute the expenses of auditors' working time, subject to certain ratios by areas of inspection and their coordination with the maximum coverage of the checked documents. Such calculations of audit plans are within the power of Google Sheets and MS Excel tools.

Optimizing the audit in the agricultural sector requires the use of modern computer technologies, the implementation of a risk-oriented approach, the involvement of auditors who have experience in the agricultural sector and understand the peculiarities of the industry. The economic-mathematical model of the optimal appointment of a group of auditors in terms of linear programming with binary variables lets increase the quality of the audit. It suggests that each potential candidate is characterized by the percentage indicator of the expected detection of violations at each of the objects depending on the candidate's experience and specificity of the inspection. The maximized optimality criterion will calculate the maximum possible average detection rate of violations by selecting the most efficient group of auditors to inspect all objects. In a similar way, an economic-mathematical linear optimization model with binary variables can be formulated and calculated for the distribution of objects between auditors to minimize the total cost of inspection time for total or selective coverage of objects, taking into account the maximum allowable loads on each auditor.

Another example of the application of the optimization theory to improve the audit is the economic-mathematical model of the optimal priorities of the objects under audit inspection. This is appropriate when audit inspections (for example, analysis of financial reporting documents, surveys or cross-examinations) are performed sequentially. As a result, each time the auditors increase the proportion of financial irregularities detected. However, at the facilities due to information leakage, part of potential financial violations might be corrected or, much worse, concealed. Determining the optimal sequence of inspections occurs by prioritizing objects to obtain the maximum total quantity of violations detected during the audit. Calculation of such a model is available in newer versions of MS Excel, where Solver performs calculations with variables of the type AllDifferent.

Automation of accounting processes helps reduce human errors. In addition, the use of digital solutions and cutting edge gadgets, such as drones for field monitoring or farm management systems, essentially contributes to the increase in the accuracy and efficiency of the audit. However, direct observation is still one of the common audit methods. It is applied to economic operations and processes carried out and taking place at agricultural enterprises that are being audited. In this case, the economic-mathematical modeling will determine the single-cycle routes that are shortest in terms of distance or fastest in terms of time of inspecting objects. The mathematical basis of such a model can be the traveling salesman's problem. If it is formulated in the form of a linear programming problem, then Google Sheets and MS Excel can handle it.

Thus, the audit is an important tool for ensuring the transparency and efficiency of the activities of enterprises in the agricultural sector of the economy, which is key to provide the national food security and the well-being of the population in rural areas. Implementation of economic-mathematical models of audit optimization and its modern digitalization will maintain much better results, reduce the costs of conducting inspections and allow Ukrainian agriculture to compete with leading global producers.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ДИЗАЙНУ

*Вікторія ДМИТРИЄВА, к. і. н., доцент, доцент кафедри
інформаційних систем і технологій*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Візуалізація даних, яка використовує інфографіку у вигляді схем, діаграм, карт, піктограм, кодів, гербів, малюнків та інших візуальних об'єктів, – це спосіб представлення якісної та кількісної, структурованої та неструктурованої, простої та складної інформації у зрозумілому вигляді. Таке подання вимагає творчого підходу, розуміння суті інформації, яку необхідно донести до всіх, та мети, якої потрібно досягти для її коректного сприйняття.

Мистецтво візуалізації інформації називають інформаційним дизайном. Продукт інформаційного дизайну має відповідати принципами гармонійності, пропорційності, простоти та якості. Для акцентування уваги в дизайні використовують кольори, специфічні міні-зображення, особливі шрифти тощо. Інформаційний дизайн називають не лише комунікативним інструментом, який дозволяє донести інформацію до інших, а й засобом, що допомагає дослідникам вивчати проблеми, реконструювати моделі та будувати прогнози.

Інформаційний дизайн базується на фіче-інжинірингу (від англійського feature engineering) та технологіях візуалізації даних, що пропонують спеціальні програмні засоби. Кінцевою метою фіче-інжинірингу є формування бази даних, що має містити всю необхідну для дослідження інформацію. Для цього економістам потрібно розглянути ряд питань, які стосуються верифікації та актуальності, браку даних або їх надлишку, невідповідності їх обсягів та типів в дата-сетах, надмірної агрегації або деталізації, оптимальності часових інтервалів для аналізу, відхилення від ергодичності, оптимального обсягу тренувальних та тестових вибірок даних для моделювання, стандартизації даних, кодування якісних та кількісних ознак та ін. Після підготовки інформаційної бази слід вирішити задачі, які допоможуть отримати коректні результати та подати їх у зрозумілому вигляді. Для цього, крім табличного представлення, часто використовують графічний метод, картографування, побудову схем, діаграм, інфографіку про процеси, таймлайн (timeline), інфографіку «проти або порівняння» (versus or comparison), аналітичні панелі.

Засоби програмної реалізації об'єктів інформаційного дизайну охоплюють електронні табличні процесори та їх інструменти, засоби побудови дашбордів та інтерактивні звіти, а також спеціальні бібліотеки мов програмування. Серед сучасних електронних засобів, які призначені для табличної організації інформації, відомі Microsoft Excel, Google Sheets, LibreOffice Calc, Zoho Sheet, Collabora Office Calc, Apple Numbers, WPS Spread Sheet та ін. Ці засоби працюють з відповідними операційними системами, і їх можна використовувати за наявного доступу в інтернет, або офлайн. Найбільш зручними є програмні додатки, які працюють в хмарному середовищі, та передбачають спільний перегляд, редагування та коментування файлів в режимі реального часу. Інформаційні та аналітичні панелі використовують для зведення, групування та підбиття підсумків даних. Вони допомагають

відстежувати, консолідовувати, структурувати та відображати інформацію. В разі необхідності, в конструкторі таких панелей можна створити додатково нові метрики та показники. Яскравий приклад побудови аналітичних інформаційних панелей демонструють Google Analytics та Open Web Analytics, які формують динамічний комплекс візуальних образів, що автоматично змінюються та доповнюються залежно від надходження нових відомостей у базу даних, які миттєво підхоплюються спеціальними трекерами в інформаційних ресурсах та одразу додаються до звітів.

Засоби для побудови інтерактивних звітів містять багато макетів документів та шаблонів, які можна використати без або з модифікацією структури та складу показників. Серед таких засобів відомі Google Looker Studio, Power BI, Tableau, Plotly, Dygraphs, DataHero, ZingChart та інші. Ці засоби дозволяють, крім звичайних таблиць для зведення і підбиття підсумків з фільтрацією, географічних та деревоподібних карт для просторового порівняння, додавати елементи керування такі, як поля з критеріями, спеціальні картки з підсумками, повзунки, діапазони дат, кнопки, поля для введення та інші інструменти. Окремі засоби дозволяють створити анімацію для демонстрації динаміки розвитку за певні дискретні моменти часу, або за більш тривалий період.

Візуалізація з допомогою інструментів програмування передбачає наявність знань та навичок роботи зі спеціальними кодами та бібліотеками методів. До пакетів програмного забезпечення з графічними оболонками, які допомагають реалізувати творчі задуми щодо інформаційного дизайну при аналізі великих даних, відносять Python (та, особливо, його бібліотеки Matplotlib, Seaborn, Pandas, GeoPandas), R (бібліотека ggplot2), Octave (еквівалент MatLab, що використовує програми графічного інтерфейсу Grace та функції MatLab) та інші засоби. Такі пакети дозволяють працювати в різних операційних середовищах та є незамінними в роботі для фахівця з аналізу даних.

Альберто Каіро в книзі «The Truthful Art: Data, Charts, and Maps for Communication» («Правдиве мистецтво: дані, діаграми та карти для комунікації») надав перелік характеристик якісної візуалізації даних: правдивість, функціональність, краса, проникливість та просвітництво. Від фахівця потрібні не лише знання та навички аналізу даних і представлення результатів, але і культура поводження з інформацією. Це означає, що аналітик, який намагається донести до інших свою думку з допомогою образів, має бути правдивим і не повинен припускати фальсифікацій та маніпуляцій з даними. Продукт його дослідження має бути зрозумілим та таким, що його завжди можна верифікувати. Економіст повинен вміти відобразити та подати користувачу свій результат у елегантній формі. При цьому, основною кінцевою метою його роботи є не просто вивчення процесів, явищ та формулювання висновків за отриманими результатами. Основною метою є просвітництво, тобто донесення правдивої інформації через зрозумілі та чіткі графічні об'єкти і образи до представників сучасного та майбутнього поколінь суспільства.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

*Євген ЗДОРОВИЙ, викладач кафедри інформаційних систем і технологій
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Штучний інтелект (ШІ) поступово змінює всі аспекти життя, і освітній процес не є винятком. Сучасні технології дають змогу персоналізувати навчання, спрощувати оцінювання знань, надавати інтелектуальну підтримку студентам та викладачам, а також автоматизувати багато рутинних процесів. Водночас впровадження ШІ в освіту викликає певні труднощі, серед яких етичні питання, ризики втрати живого викладання, обмеження в розумінні контексту та можливі проблеми з критичним мисленням. Аналізуючи переваги та недоліки штучного інтелекту в навчальному процесі, можна зробити висновки щодо його ефективного використання та майбутнього розвитку в освітній сфері.

Однією з найбільших переваг використання ШІ в освіті є можливість персоналізації навчального процесу. Кожен здобувач має індивідуальні особливості сприйняття інформації, темп навчання та зацікавленість у певних темах. Традиційні методи навчання не завжди можуть враховувати всі ці фактори, адже викладач фізично не здатний адаптувати матеріал до кожного студента окремо. ШІ, використовуючи алгоритми машинного навчання, може аналізувати успіхи та помилки учня, пропонувати матеріали відповідно до його рівня знань та темпу навчання. Завдяки цьому студенти отримують більш гнучкий підхід, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та підвищенню мотивації.

Ще одним важливим аспектом є автоматизація оцінювання знань. ШІ може швидко перевіряти тести, завдання з вибором відповідей, а також розпізнавати текстові відповіді та навіть оцінювати творчі роботи. Це значно зменшує навантаження на викладачів, даючи їм більше часу для роботи зі здобувачами. Наприклад, системи штучного інтелекту можуть аналізувати письмові роботи, виявляти граматичні та стилістичні помилки, оцінювати логіку викладення думок. Це допомагає студентам отримувати зворотний зв'язок миттєво, а викладачам дає змогу зосередитися на більш глибокому аналізі успішності кожного учня.

ШІ також сприяє розвитку адаптивного навчання, коли система підбирає індивідуальні завдання та матеріали, залежно від рівня знань здобувача. Наприклад, платформи з вбудованими алгоритмами ШІ можуть визначати, які теми викликають труднощі, і пропонувати додаткові пояснення, відеоуроки або тести. Таке навчання дозволяє мінімізувати прогалини у знаннях і робить освіту більш ефективною.

Штучний інтелект також відіграє ключову роль у дистанційному навчанні. Онлайн-платформи з інтегрованими алгоритмами ШІ можуть допомагати здобувачам вищої освіти у вирішенні складних питань, пояснювати матеріал у режимі реального часу, рекомендувати корисні джерела та забезпечувати інтерактивний формат навчання. Використання чат-ботів та віртуальних

асистентів у процесі освіти дозволяє студентам отримувати відповіді на запитання будь-коли, навіть без залучення викладача.

Однак, разом із перевагами використання ШІ в навчальному процесі, існують і певні виклики та недоліки. Одним із найбільших ризиків є відсутність емоційної взаємодії. Навчальний процес – це не лише отримання знань, а й комунікація, формування соціальних навичок, взаємодія з викладачами та однолітками. Штучний інтелект не може замінити живе спілкування, що є важливим аспектом особистісного розвитку студента.

Також існує проблема довіри до алгоритмів оцінювання. Незважаючи на високу точність, штучний інтелект може допускати помилки, особливо під час аналізу складних текстів або творчих завдань. Наприклад, система може неправильно зрозуміти контекст відповіді здобувача або неправильно інтерпретувати аргументацію, що може призвести до несправедливого оцінювання та викликати недовіру до автоматизованих систем перевірки знань.

Ще одним недоліком є ризик зниження рівня критичного мислення у здобувачів освіти. Використовуючи ШІ, студенти можуть надто покладатися на готові рішення, не намагаючись самостійно аналізувати інформацію. Це може призвести до формування пасивного споживання знань без розуміння глибоких концепцій і логічного мислення.

Крім того, існують етичні питання, пов'язані з використанням ШІ в освіті. Наприклад, системи штучного інтелекту можуть збирати та аналізувати велику кількість особистих даних студентів, що може порушувати питання конфіденційності. Без належного контролю та регулювання це може призвести до неправомірного використання інформації або навіть до дискримінації.

Ще однією проблемою є доступність технологій. Не всі навчальні заклади мають можливість впроваджувати сучасні системи ШІ через високу вартість програмного забезпечення та технічне забезпечення. У багатьох регіонах світу рівень технологічного розвитку є недостатнім для повноцінного використання ШІ в навчальному процесі, що створює нерівність у доступі до якісної освіти.

Штучний інтелект має значний потенціал у навчальному процесі, надаючи можливість персоналізованого навчання, автоматизації оцінювання, розвитку дистанційної освіти та підвищення ефективності викладання. Водночас існують певні ризики та виклики, такі як втрата емоційної взаємодії, проблеми з оцінюванням творчих завдань, зниження рівня критичного мислення, питання конфіденційності даних і доступності технологій. Використання штучного інтелекту в навчальному процесі є надзвичайно перспективним і має великий потенціал для розвитку освіти, однак для того, щоб ця технологія приносила користь і не викликала негативних наслідків, необхідно ретельно враховувати етичні, соціальні та технологічні аспекти. Це дозволить створити гармонійну систему освіти, що поєднує технологічний прогрес із людською взаємодією та особистісним розвитком студентів. Важливим є знаходження балансу між впровадженням новітніх технологій і традиційними методами навчання, а також забезпечення всебічного розвитку здобувачів вищої освіти через поєднання інноваційних підходів і живої комунікації.

ВПРОВАДЖЕННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Юлія КАРАМУШКА, викладач кафедри інформаційних систем і технологій
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Впровадження хмарних технологій в освітній процес стало однією з ключових тенденцій цифрової трансформації освіти у XXI столітті. Ці технології дозволяють створювати, зберігати та обмінюватися інформацією в онлайн-середовищі, що відкриває широкі можливості для викладачів, студентів і адміністраторів закладів освіти. Вони змінюють підходи до навчання, роблять його більш гнучким, доступним та інтерактивним. Хмарні технології передбачають використання обчислювальних ресурсів через інтернет, що дозволяє працювати з даними без необхідності встановлення складного програмного забезпечення на окремі пристрої. Це особливо актуально для освітнього процесу, оскільки учасники можуть отримувати доступ до навчальних матеріалів з будь-якого місця та у будь-який час. Однією з головних переваг таких технологій є їхня економічна ефективність. Заклади освіти можуть скоротити витрати на закупівлю та обслуговування комп'ютерної техніки, оскільки обчислювальні процеси здійснюються на віддалених серверах, а не на локальних пристроях.

Одним з найбільш поширених рішень у сфері хмарних технологій є сервіси Google Workspace for Education, Microsoft 365, а також різноманітні платформи для управління навчанням (LMS), такі як Moodle, Canvas та Blackboard. Вони дозволяють викладачам створювати електронні курси, перевіряти знання студентів, спільно редагувати документи та організовувати відеоконференції. Такі можливості значно підвищують ефективність навчання, оскільки сприяють кращій організації навчального процесу, забезпечують миттєвий зворотний зв'язок між викладачами та студентами, а також дозволяють застосовувати сучасні методики дистанційного та змішаного навчання.

Однією з головних переваг використання хмарних технологій є розширення доступу до якісної освіти. Завдяки таким рішенням студенти можуть навчатися в режимі онлайн, переглядати лекції у записі, брати участь у вебінарах та працювати з електронними бібліотеками. Це особливо важливо для віддалених регіонів, де можливості отримати якісну освіту обмежені через відсутність відповідної інфраструктури або кваліфікованих викладачів. Також хмарні сервіси дозволяють викладачам розробляти навчальні матеріали в інтерактивному форматі, використовуючи мультимедійні ресурси, тестові завдання та віртуальні лабораторії.

Проте процес впровадження хмарних технологій в освітній процес супроводжується певними викликами. Одним з ключових питань є кібербезпека та захист персональних даних. Використання хмарних сервісів передбачає зберігання великої кількості конфіденційної інформації, такої як оцінки студентів, особисті дані, навчальні матеріали та інші ресурси. Недостатня безпека таких сервісів може призвести до витоку інформації, що може мати серйозні наслідки. Тому заклади освіти повинні впроваджувати заходи щодо

забезпечення безпеки, включаючи використання надійних паролів, багатфакторної автентифікації та регулярного оновлення систем захисту.

Ще одним викликом є технологічна нерівність серед студентів і викладачів. Не всі учасники освітнього процесу мають рівний доступ до швидкісного інтернету або сучасних пристроїв, що може створювати бар'єри для ефективного використання хмарних технологій. У багатьох країнах спостерігається розрив у рівні цифрової грамотності, що ускладнює впровадження таких інновацій. Для подолання цього виклику необхідно забезпечити належне технічне оснащення закладів освіти, проводити навчальні тренінги для викладачів та студентів, а також розробляти альтернативні способи доступу до навчальних ресурсів. Важливим питанням є також адаптація освітніх програм до можливостей хмарних технологій. Традиційні методики навчання часто не передбачають використання онлайн-інструментів, що може створювати труднощі для викладачів, які звикли до класичних підходів. У зв'язку з цим необхідно розробляти нові освітні стандарти, що враховують використання хмарних сервісів, а також підтримувати викладачів у процесі переходу до цифрового навчання.

Перспективи використання хмарних технологій в освіті є надзвичайно широкими. У майбутньому можна очікувати подальшого розвитку адаптивного навчання, яке базується на штучному інтелекті та великих даних. Такі системи можуть аналізувати успішність студентів, визначати їхні сильні та слабкі сторони й адаптувати навчальні матеріали відповідно до їхніх потреб. Це сприятиме більш персоналізованому підходу до освіти, що, у свою чергу, підвищить її ефективність. Ще одним перспективним напрямком є розвиток віртуальної та доповненої реальності у навчальному процесі. Використання VR та AR у поєднанні з хмарними сервісами дозволить створювати інтерактивні симуляції, що допоможуть здобувачам вищої освіти краще засвоювати навчальний матеріал. Наприклад, майбутні лікарі зможуть практикувати хірургічні операції у віртуальному середовищі, а інженери – моделювати складні конструкції без необхідності створювати фізичні прототипи.

Крім того, варто очікувати подальшої інтеграції хмарних технологій із технологіями блокчейну для забезпечення прозорості та безпеки освітніх процесів. Блокчейн може бути використаний для збереження записів про досягнення студентів, видачі дипломів та сертифікатів, що мінімізує ризик підробки документів і забезпечить швидкий доступ до перевіреної інформації.

Впровадження хмарних технологій в освітній процес є важливим кроком у напрямку цифрової трансформації освіти. Попри певні виклики, такі як кібербезпека, технологічна нерівність та необхідність адаптації навчальних програм, переваги цих технологій значно перевищують можливі труднощі. Вони роблять освіту більш доступною, ефективною та інтерактивною, відкриваючи нові можливості для викладачів і студентів. Завдяки подальшому розвитку штучного інтелекту, доповненої реальності та блокчейну, хмарні технології продовжать відігравати ключову роль у формуванні майбутнього освіти.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ API В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ

Владислава КОЗЕНКОВА, к. е. н., доцент, доцент кафедри
інформаційних систем і технологій

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Application Programming Interface (API) – це набір визначених правил і механізмів, що дозволяють різним програмним компонентам взаємодіяти між собою. API виступають посередником між програмами, забезпечуючи стандартизований спосіб доступу до їхніх функцій та даних. Вони є ключовими елементами сучасного програмного забезпечення та широко застосовуються в бізнесі для автоматизації, інтеграції та розширення функціональності.

API є ключовим елементом цифрової трансформації у всіх сферах, оскільки вони забезпечують інтеграцію між різними цифровими технологіями. В Інтернеті речей (IoT) використання API надають можливість підключати датчики, дрони, системи моніторингу ґрунту та кліматичних умов до єдиної платформи управління фермою. У хмарних обчисленнях API забезпечують обмін даними між аграрними підприємствами та хмарними сервісами для збереження та аналізу інформації. У технологіях штучного інтелекту та машинному навчанні API дозволяють використовувати AI для прогнозування врожайності та оптимізації виробничих процесів. У Великих даних (Big Data) API допомагають обробляти великі обсяги інформації, отримані з супутників, метеостанцій та інших джерел.

Сутність API полягає в наданні інтерфейсу для програмного забезпечення, який визначає, яким чином можна отримувати та надсилати дані між різними системами. API можуть бути відкритими (public), коли вони доступні для будь-яких розробників, або закритими (private), коли використовуються лише всередині організації. Існують також партнерські API, які надаються певним зовнішнім партнерам за спеціальними умовами доступу.

Існує кілька основних видів API, зокрема: REST API (Representational State Transfer) – найпоширеніший тип API, що використовує HTTP-запити для взаємодії між клієнтом і сервером. Вони прості у використанні, масштабовані та ефективні; SOAP API (Simple Object Access Protocol) – використовує XML для обміну даними, забезпечують високий рівень безпеки та широко застосовуються у фінансовому та державному секторах; GraphQL API – дозволяє клієнту запитувати саме ті дані, які необхідні, що зменшує обсяг переданих даних та підвищує продуктивність; WebSocket API – забезпечує двосторонній зв'язок у реальному часі, що корисно для чатів, стрімінгу або фінансових бірж; gRPC API – високопродуктивний фреймворк для комунікації між сервісами, що використовує протокол HTTP/2.

Структура API зазвичай складається з кількох основних компонентів:

1. Ендпоїнти (Endpoints) – конкретні URL-адреси, через які здійснюється доступ до функцій API.
2. Методи запитів – визначають типи операцій, які можна виконувати (наприклад, у REST API це GET, POST, PUT, DELETE).

3. Формати даних – найчастіше використовується JSON або XML для обміну інформацією між клієнтом і сервером.

4. Аутентифікація та авторизація – механізми безпеки, такі як OAuth, API Keys або JWT, що контролюють доступ до API.

5. Обробка помилок – стандартизовані відповіді сервера на некоректні запити (наприклад, коди стану HTTP 400, 401, 500).

6. Документація – опис функціональності API, що містить приклади використання, пояснення параметрів запитів та відповідей.

API є ключовим елементом цифрової трансформації у всіх сферах бізнесу, дозволяючи створювати інтегровані екосистеми, автоматизувати процеси та підвищувати рівень обслуговування клієнтів. Наприклад, у фінансовій сфері API використовуються для зв'язку банківських систем з фінансовими сервісами, у сфері електронної комерції – для інтеграції платіжних шлюзів, у логістиці – для автоматизації відстеження вантажів, у соціальних мережах – для автоматизації реклами та аналізу аудиторії; у сфері перевізників – для відстеження посилок у реальному часі; у сфері медицини – для формування електронних медичних карток, які дозволяють лікарям швидко отримувати необхідні дані про пацієнтів тощо. API також сприяють розвитку економіки спільного користування, дозволяючи компаніям створювати нові сервіси на основі вже існуючих платформ.

Однією з основних переваг API є їхня здатність спрощувати розробку та інтеграцію програмних систем. Вони дозволяють різним додаткам взаємодіяти без необхідності глибокого розуміння їхнього внутрішнього коду. Це сприяє ефективності розробки та скорочує витрати на створення нових продуктів або функцій. Крім того, API дозволяють масштабувати бізнес-рішення, оскільки забезпечують модульність та можливість повторного використання коду.

Однак API мають і певні недоліки. По-перше, оскільки API відкривають доступ до важливих даних і функцій, недостатній рівень захисту системи може призвести до витоку інформації або кібератак. По-друге, залежність від сторонніх API може викликати проблеми у разі змін або припинення підтримки сервісу. Також можливі труднощі з продуктивністю, якщо API працюють повільно або перевантажені запитами.

API відіграють ключову роль у сучасному аграрному секторі, сприяючи автоматизації процесів, підвищенню ефективності управління ресурсами та інтеграції з передовими технологіями.

Можна виділити такі основні напрями використання API в аграрному бізнесі:

1. Моніторинг полів та кліматичних умов. API дозволяють інтегрувати метеостанції та супутникові дані для аналізу погоди, рівня вологості ґрунту та інших кліматичних параметрів. Наприклад, API OpenWeather надає прогноз погоди для оптимізації агротехнічних операцій, а NASA Harvest API допомагає у зборі супутникових даних про стан сільськогосподарських угідь. AgroMonitor використовує API для зчитування даних із супутникових знімків та датчиків вологості ґрунту, що дозволяє агрономам контролювати стан рослин.

2. Автоматизація управління технікою. API допомагають підключати сільськогосподарську техніку (трактори, комбайни, дрони) до інформаційних систем для моніторингу їх роботи та маршрутизації. Наприклад, John Deere API дозволяє обмінюватися даними між технікою та хмарними платформами, а CLAAS TELEMATICS API допомагає відстежувати продуктивність машин у режимі реального часу.

3. Прецизійне землеробство. Використання API для аналізу ґрунтів, диференційованого внесення добрив і прогнозування врожайності. Наприклад, AgFiniti API допомагає агрономам приймати рішення на основі даних із датчиків, а FarmLogs API дозволяє збирати інформацію про стан посівів та прогнозувати врожай. В Україні ці проблеми вирішуються за допомогою Esri ArcGIS, яка через API забезпечує фермерам доступ до геоданих для оптимізації сівозмін та управління територіями.

4. Управління постачанням і ланцюгами поставок. Інтеграція з API логістичних платформ забезпечує автоматизацію закупівель, складування та транспортування сільськогосподарської продукції. Наприклад, Google Maps API використовується для оптимізації маршрутів доставки продукції, а AgroTrack API допомагає контролювати рух товарів у реальному часі.

5. Аграрні маркетплейси та фінансові сервіси. API дозволяють створювати онлайн-платформи для продажу врожаю, отримання фінансування та страхування сільськогосподарської діяльності. Наприклад, Stripe API використовується для онлайн-оплат на аграрних маркетплейсах, а Farmers Business Network API дозволяє аграріям отримувати аналітику ринку та знайти кращих постачальників.

API широко використовуються в практиці українських аграрних компаній. Зокрема, API допомагають автоматизувати процеси подачі заявок на державні дотації та субсидії. Наприклад, платформа ДАР (Державний аграрний реєстр) використовує API для взаємодії фермерів із державними органами та подання заявок онлайн.

Аграрні компанії використовують API для інтеграції своїх бізнес-процесів у ERP-системи управління ресурсами. Так, компанія AgriChain розробила API, який дозволяє фермерам керувати логістикою, складськими запасами та фінансами через єдину платформу.

API допомагають агрокомпаніям автоматизувати управління документацією, закупівлями та взаємодію з постачальниками. Так, система Vchasno дозволяє українським аграрним підприємствам цифровізувати документообіг, що знижує витрати та мінімізує помилки в роботі.

Таким чином, застосування API в аграрному бізнесі відкриває нові можливості для автоматизації, підвищення продуктивності та ефективного використання ресурсів. Завдяки інтеграції з передовими технологіями аграрні підприємства можуть значно покращити управління своїми активами та прийняття рішень. Використання API дозволяє не лише оптимізувати внутрішні процеси, а й підключатися до глобальних платформ, що дає можливість отримувати найсвіжішу інформацію, автоматизувати фінансові операції та покращувати якість врожаю.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

*Ольга КОЛІСНИК, викладач кафедри інформаційних систем і технологій
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Інтелект – це здатність розуміти, навчатися та виконувати рішення. Це якість, яка дозволяє людині вирішувати проблеми, вивчати нове та робити власні висновки. Інтелект може виявлятися у різних формах, наприклад, у вмінні вирішувати складні завдання, розв'язувати проблеми або навіть творчо виражати ідеї. Він забезпечує можливість адаптації до різних ситуацій та постійного вдосконалення.

Штучний інтелект (ШІ) – це галузь комп'ютерних наук, яка вивчає створення програм і систем, здатних виконувати завдання, що зазвичай вимагають інтелекту людини. Основна мета штучного інтелекту полягає в розробці алгоритмів та моделей, які дозволяють комп'ютерним програмам розв'язувати завдання, які вимагають розуміння, сприйняття, планування, навчання та адаптації.

Далі наведені сервіси, для розгляду, опанування і для подальшого використання викладачами та здобувачами освіти у підготовці до освітнього процесу або виконання учбових завдань.

Gamma (<https://gamma.app/>). Генератор презентацій, документів та веб-сторінок із використанням ШІ. Для створення достатньо написати тему презентації. Безкоштовно – до 10 слайдів. Доступно створення українською мовою. Також можна вибрати стиль презентації. Наявний чат із ШІ, який може за запитом редагувати презентацію. Зображення можна генерувати або брати з Інтернету.

Poe AI (<https://poe.com/>). Конструктор чат-ботів, які можна гнучко налаштовувати та навчати на персоналізований базі знань. Можна створювати текстові чат-боти та такі, що генерують зображення. Має велику базу безкоштовних мовних моделей, на базі яких можна створювати свій чат-бот. Створеними чат-ботами можна ділитися з іншими користувачами або зробити його приватним.

DeepL (<https://www.deepl.com/>). Це ШІ-перекладач. Може перекладати введений текст, текст на зображенні та цілі файли (зі збереженням порядку тексту та зображень). При натисканні на перекладене слово пропонує інші варіанти перекладу, при цьому зберігаючи контекст. Також може перевіряти граматику іноземною мовою, наприклад, англійською.

Microsoft Copilot (<https://copilot.microsoft.com/>). Чат-бот для пошуку та аналізу інформації в Інтернеті з посиланнями на використані у його відповіді джерела. У браузері бічна панель Microsoft Edge має додаткові функції, як-от аналіз інформації на відкритій сторінці, створення тексту для соцмереж, електронних листів тощо. Версія сайту також має плагіни, які можуть аналізувати інформацію на під'єднаному телефоні, створювати музику, писати рецепти, шукати авіаквитки тощо.

Isaac Editor (<https://www.isaaceditor.com/>). Текстовий редактор, що має функції ШІ. Може змінювати текст, розширювати чи зменшувати його, робити

більш детальним, у вигляді маркованого списку тощо. Також може шукати наукову літературу для свого документу за простим запитом і обмеженням за роками та типом публікації. Наявний чат із ШІ, який може надавати поради щодо вашої роботи.

Microsoft Designer (<https://designer.microsoft.com/>). Сервіс від Microsoft, що за інтерфейсом схожий на Canva. Має інструменти генерації зображень, наліпок, вітальних листівок, простих дизайнів, зміна стилю зображення, створення колажів із фотографій, генеративне додавання рамок до фото, генеративне стирання об'єктів на фото, видалення фону та створення дизайн-набору для брендів.

ChatTube (<https://chattube.io/>). Можна задавати питання щодо відео. Цей чат-бот на основі ШІ створює короткі підсумки для відео різного типу, достатньо надати посилання. Також доступна надбудова для браузера. Із чат-ботом можна спілкуватися щодо інформації у відео.

Zvukogram (<https://zvukogram.com/speech/ukrainian/>). Озвучує написаний текст, що покращує сприйняття матеріалу учнями.

Як користуватися: вставте текст у поле та оберіть потрібний голос для озвучки. Знак “+” використовується для позначення наголосу. “-.” ставлять для паузи в реченні. Також можна регулювати висоту тону голосу та швидкість озвучення тексту.

Tutor AI (<https://www.tutorai.me/>). Створює курси на будь-яку тему за запитом та тести для самоперевірки до них. Для користування треба зареєструватися на сайті. У полі пошуку ввести потрібну тему. Сервіс запропонує декілька варіантів курсів, треба обрати один із них.

В умовах сьогодення ШІ – це нові можливості освітньої галузі. Щоб використовувати їх потрібно розуміти базову суть технологій ШІ, принципи роботи з програмним кодом. Алгоритми штучного інтелекту здатні виконувати частину щоденної роботи за людину, можна використовувати ШІ як помічника, або завдання можна делегувати ШІ частково.

Наприклад, субтитри в реальному часі можуть допомогти людям з проблемами уваги або тим, хто легко відволікається, зосередитися на спікері. Дослідження показали, що вони покращують запам'ятовування та відтворення знань, приносячи користь як людям з особливостями навчання, так і тим, хто прагне покращити своє розуміння складних понять. Субтитри в реальному часі можна використовувати для прямих трансляцій лекцій в Zoom-конференціях та заходів для глобальної аудиторії різними мовами, долаючи географічні та мовні бар'єри, що підвищує доступність для учасників. Це може демократизувати доступ до інформації та знань, сприяючи співпраці та навчанню через кордони.

«Сила» зображень – складні поняття часто губляться при передачі від доповідача до учня. Зображення надають конкретне уявлення, розбиваючи інформацію на маленькі блоки. Зображення відповідають різним стилям навчання. Учні візували краще працюють із діаграмами та ілюстраціями, в той час як учні кінестетики можуть скористатися інтерактивними інструментами для створення зображень. Ось деякі ШІ-генератори зображень: AutoDraw, DeepAI, Jasper Art, Canva AI.

ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Світлана МОРОЗ, к. е. н., доцент, доцент кафедри
інформаційних систем і технологій*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Аналіз відіграє критично важливу роль у контексті сталого розвитку аграрних підприємств, оскільки він надає актуальну інформацію для прийняття зважених рішень та ефективного господарювання. Варто визначити декілька ключових аспектів, що підкреслюють актуальність аналізу:

1. Оптимізація використання ресурсів: оцінка ефективності використання земельних, водних, енергетичних, фінансових та інших ресурсів допомагає виявити можливості для скорочення їх витрат, мінімізації відходів та підвищення продуктивності. Наприклад, аналіз ґрунту може допомогти визначити оптимальну кількість добрив, необхідну для забезпечення високого врожаю, запобігаючи надмірному використанню хімікатів.

2. Екологічна стійкість: діагностика впливу аграрного виробництва на довкілля дозволяє оцінити екологічні ризики та розробити стратегії їх зниження, варто акцентувати увагу на значну забрудненість землі, води і повітря внаслідок військових дій, що потребує додаткових вкладень чи взагалі виведення земель із сільськогосподарського використання.

3. Економічна ефективність: ретельне дослідження виробничих і ринкових умов і їх впливу на прибутковість підприємства, дозволяє знайти проблемні точки та розробити стратегії покращення ключових показників.

4. Соціальна відповідальність: моніторинг соціальних аспектів діяльності підприємства дозволяє оцінити його вплив на місцеві громади, працівників та інші зацікавлені сторони. Зокрема, аналіз умов праці може допомогти підприємству забезпечити безпечні умови для своїх працівників.

5. Прийняття обґрунтованих рішень: результати аналізу є основою для аргументованих рішень щодо розвитку підприємства, прогнози дозволяють йому адаптуватися до змін ринкових умов, екологічних вимог та соціальних очікувань, ідентифікація і аналіз ризиків слугують базою для передбачення потенційних загроз й розроблення планів дій для їх мінімізації.

Очевидно, що перелічені можливості можуть бути реалізовані лише при наявності якісних даних, програмних засобів і фахівців аналітиків, здатних працювати з ними й робити висновки за результатами. Всі ці компоненти підбираються залежно від цілей аналізу і ґрунтуються на використанні інформаційних технологій (ІТ) для збору, оброблення і передачі даних.

Загальним трендом використання є перенесення обчислень в мережі та впровадження в різні процедури штучного інтелекту. Тому зупинимся на сучасних платформах та програмних засобах і сервісах, що використовуються для збору і аналізу даних.

Платформа EOSDA Crop Monitoring, яка використовує супутникові дані для аналізу стану посівів.

Американська платформа Sentra спеціалізується на зборі та аналізі даних для сільського господарства, використовує дрони, датчики та аналітику даних

для оптимізації сільськогосподарської діяльності, зокрема інформацію про здоров'я аграрних угідь, водний стрес та продуктивність рослин, що дозволяє аналізувати стан посівів, прогнозувати врожайність, оптимізувати використання добрив та пестицидів.

Українська онлайн-платформа AgriSupr, надає інформацію про провідні аграрні компанії України, прогнозує загальні посівні площі по країні, врожай зернових та олійних культур.

Платформа Agrohub надає аналітичні звіти та бенчмаркінг для агропідприємств. Вони допомагають аграріям оцінити ефективність свого бізнесу по чотирьом напрямках: аграрна ефективність, персонал, техніка, точне землеробство.

Сервіс Вкурсі Землі для аналізу земельного банку на основі Big Data. Він допомагає аграріям управляти земельними ресурсами та приймати рішення щодо їх використання. Пропонує послугу з аналізу та підбору ділянок за індивідуальним запитом.

Он-лайн платформа AgroMarket – майданчик для малого бізнесу й фермерів.

Варто відзначити й різноманітні інформаційні портали аграрного сектору, як-то ukab.ua, Agronews.ua, Agri-gator, АгроПравда, «Пропозиція», котрі публікують аналітичні матеріали та коментарі фахівців аграрної галузі.

Обліково-аналітичні системи підприємств (AGRI-бухгалтерія, Dilovod, Finmap, M.E.Doc та ін.) є головним джерелом внутрішньогосподарських даних, тому використовуються не тільки для формування звітності, а й для аналітики та моделювання господарських і комерційних систем.

Електронні таблиці (MS Excel, LO Calc, Google-таблиці) – через зручність, інтеграцію з обліково-аналітичними та CRM-системами й високу функціональність є важливим інструментом сучасної аналітики.

MS Power BI – підтримує підключення до різних джерел даних, а саме бази даних, Excel-файли, хмарні сервіси та веб-джерела. Поєднання внутрішніх і зовнішніх даних сприяє формуванню цілісної інформативної картини проблемної ситуації. Вбудований інструмент Power Query дає змогу очистити, трансформувати та підготувати дані до аналізу. Моделювання даних дозволяє встановити зв'язки між таблицями та створити обчислювані поля (DAX-формули) для розширеного аналізу. Функція «Швидкі інсайти» автоматично виявляє закономірності та аномалії в даних. Візуалізації та звіти реагують на дії користувача, дозволяючи досліджувати дані в реальному часі.

Якщо необхідно вставляти інфографіку до електронних ресурсів (веб-сторінки, статті, блоги, презентації, електронних листів) можна скористатися сервісом Datawrapper чи Tableau Public. Крім платного, є й обмежений безкоштовний пакет, але тут менше функцій та додається реклама сервісу.

Отже, аналітичні платформи надають фахівцям підприємств необхідну інформацію та інструментарій її оброблення для прийняття стратегічних рішень, що дає змогу підвищити ефективність виробництва, знизити витрати та забезпечити стабільний розвиток підприємства.

ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В АГРОБІЗНЕСІ

*Світлана НУЖНА, к. е. н., доцент, доцент кафедри
інформаційних систем і технологій,*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Агробізнес, як одна з ключових галузей економіки, постійно стикається з численними ризиками, що можуть суттєво впливати на врожайність, якість продукції та фінансову стабільність підприємств. Сільське господарство, як комплексна та динамічна сфера економіки, стикається з широким спектром ризиків, що можуть суттєво впливати на його прибутковість та стабільність. Від погодних аномалій та коливань ринкових цін до логістичних проблем та фінансових ризиків, агробізнес потребує ефективних інструментів для управління цими викликами.

Традиційні методи управління ризиками часто виявляються недостатньо ефективними в умовах мінливості клімату, коливань ринкових цін та поширення шкідників і хвороб. У цьому контексті, використання сучасних інформаційних технологій, таких як Big Data та штучний інтелект, відкриває нові можливості для більш точного прогнозування та ефективного управління ризиками в аграрному секторі.

Непередбачувані погодні умови, такі як посухи, повені та екстремальні температури, стають все більш частими, що збільшує ризики втрати врожаю та пошкодження сільськогосподарських угідь. Big Data та штучний інтелект дозволяють аналізувати великі обсяги кліматичних даних для прогнозування погодних умов та оцінки їх впливу на сільськогосподарські культури. Значну роль в агробізнесі мають ринкові коливання. Ціни на сільськогосподарську продукцію можуть значно коливатися через зміни попиту та пропозиції, міжнародну торгівлю та інші фактори. Використання Big Data для аналізу ринкових тенденцій дозволяє фермерам приймати обґрунтовані рішення щодо виробництва та збуту продукції, мінімізуючи ризики фінансових втрат. Шкідники та хвороби можуть завдати значної шкоди сільськогосподарським культурам, призводячи до втрати врожаю та збільшення витрат на захист рослин. Штучний інтелект може бути використаний для раннього виявлення та прогнозування поширення шкідників і хвороб, що дозволяє фермерам своєчасно вживати необхідних заходів. Впровадження Big Data та штучного інтелекту в сільське господарство дозволяє оптимізувати процеси управління, зменшити витрати та підвищити продуктивність. Аналіз великих обсягів даних дає можливість приймати більш обґрунтовані рішення щодо використання ресурсів, вибору сортів сільськогосподарських культур та застосування агротехнічних заходів.

Сьогодні в аграрному секторі успішно впроваджуються технології Big Data та штучного інтелекту. Точне землеробство передбачає використання датчиків, супутникові знімки та алгоритми машинного навчання для аналізу даних про

стан ґрунту, врожайність та погодні умови. Це дозволяє фермерам оптимізувати використання добрив, пестицидів та води, підвищуючи врожайність та зменшуючи витрати. Крім того, системи моніторингу посівів. Дрони та супутники збирають дані про стан посівів, які аналізуються за допомогою алгоритмів штучного інтелекту. Це дозволяє виявляти проблеми на ранніх стадіях, такі як хвороби рослин або нестача поживних речовин, та вживати своєчасних заходів.

Також технології Big Data та штучного інтелекту застосовують у тваринництві. А саме, системи моніторингу здоров'я тварин. Датчики, прикріплені до тварин, збирають дані про їхню температуру, активність та інші показники. Алгоритми штучного інтелекту аналізують ці дані для виявлення ознак захворювань та прогнозування продуктивності тварин. Ще приклад, оптимізація годівлі. Big Data використовується для аналізу даних про склад кормів, потреби тварин та їхню продуктивність. Це оптимізує раціон годівлі, підвищуючи продуктивність та зменшуючи витрати.

Не менш важливим є прогнозування врожайності та ринкових цін. Метеорологічні прогнози Big Data використовують для аналізу великих обсягів метеорологічних даних та створення точних прогнозів погоди. Це дає можливість фермерам планувати посівні роботи, збирання врожаю та інші операції. При аналізі ринкових тенденцій Big Data використовують для аналізу даних про попит та пропозицію, ціни на сільськогосподарську продукцію та інші ринкові фактори, що дозволяє фермерам приймати обґрунтовані рішення щодо виробництва та збуту продукції.

Інформаційні технології, а саме, програмні продукти та платформи значно зменшують ризики в агробізнесі.

1. Платформи для точного землеробства:

- *Climate FieldView (Bayer)*: ця платформа збирає та аналізує дані з різних джерел, включаючи супутникові знімки, дані з датчиків на техніці та метеорологічні дані. Дані платформи надають фермерам інформацію про стан ґрунту, врожайність, потреби в зрошенні та інші важливі параметри;

- *xarvio FIELD MANAGER (BASF)*: використовує штучний інтелект для аналізу даних про стан посівів та прогнозування ризиків захворювань та шкідників, що допомагає фермерам приймати рішення щодо оптимального застосування засобів захисту рослин;

- *John Deere Operations Center*: платформа збирає дані з сільськогосподарської техніки John Deere, а також з інших джерел. Допомагає фермерам відслідковувати роботу техніки, аналізувати врожайність та оптимізувати використання ресурсів;

- *EOSDA Crop Monitoring*: це платформа, що надає доступ до супутникових знімків високої роздільної здатності. Допомагає аграріям ефективно керувати полями, відстежувати стан посівів, виявляти проблемні ділянки та оптимізувати використання ресурсів. Використовує супутникові дані для аналізу вегетації, вологості ґрунту та інших показників.

2. Системи для управління тваринництвом:

- *smaXtec*: розробляє системи моніторингу здоров'я великої рогатої худоби з використанням датчиків, які імплантуються в організм тварин. Система аналізує дані про температуру, активність та інші показники, дозволяючи виявляти захворювання на ранніх стадіях;

- *Connecterra Ida*: платформа використовує штучний інтелект для аналізу поведінки корів та виявлення ознак захворювань.

3. Програми для аналізу ринкових даних.

Компанія Descartes Labs займається предиктивною аналітикою для прогнозування результатів діяльності аграрного бізнесу. Використовує супутникові знімки та інші дані для аналізу стану посівів та прогнозування врожайності.

Крім того, в Україні впроваджуються державні електронні ресурси та платформи для реєстру земель, тварин, техніки, що спрощує облік та управління аграрними ресурсами, а ще українські аграрії використовують онлайн-сервіси для відстеження цін на сільськогосподарську продукцію, аналізування ринкових тенденцій та пошуку покупців:

Державний аграрний реєстр (ДАР) -це онлайн-платформа, створена для взаємодії держави та аграріїв. Дозволяє аграріям реєструвати свої господарства, подавати заявки на державну підтримку та отримувати доступ до актуальної інформації;

Fractal – це платформа для автоматизації бізнес-процесів в агропромисловому комплексі. Дозволяє оптимізувати облік робочого часу, керувати складськими запасами, планувати виробництво та інші процеси. Допомогає підвищити ефективність управління та зменшити витрати;

Koleso – це онлайн-майданчик для оренди сільськогосподарської техніки. Дозволяє фермерам здавати в оренду техніку, яка не використовується, та орендувати необхідну техніку у інших фермерів. Сприяє ефективному використанню технічних ресурсів та зменшує витрати на придбання нової техніки.

Отже, використання Big Data та штучного інтелекту в сільському господарстві відкриває нові перспективи для управління ризиками та підвищення ефективності агробізнесу. Впровадження цих технологій сприяє підвищенню стійкості агробізнесу до зовнішніх факторів, таких як зміна клімату, коливання ринкових цін та поширення шкідників. Це особливо важливо в умовах сучасних викликів, коли аграрний сектор потребує інноваційних підходів для забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку. Водночас, необхідно враховувати виклики, пов'язані з впровадженням Big Data та штучного інтелекту, такі як необхідність інвестицій у технологічну інфраструктуру, навчання персоналу та забезпечення кібербезпеки. Однак, переваги, які надають ці технології, значно перевищують потенційні ризики. Таким чином, використання Big Data та штучного інтелекту є ключовим фактором для розвитку сучасного агробізнесу та забезпечення його конкурентоспроможності на світовому ринку.

ВИКОРИСТАННЯ BUSINESS INTELLIGENCE В БІЗНЕС-ПРОЦЕСАХ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

*Інна ШРАМКО, старший викладач кафедри інформаційних
систем і технологій*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Інформаційні технології мають значний вплив на розвиток аграрного виробництва України, сприяючи підвищенню ефективності виробництва, оптимізації використання ресурсів та покращенню якості продукції. Впровадження цифрових рішень дозволяє аграріям більш точно контролювати процеси вирощування культури та ведення тваринництва, що особливо важливо в умовах змінного клімату та збільшення конкуренції.

Системи бізнес-аналізу (Business Intelligence, BI) є комплексом технологій, методів та інструментів, призначених для збору, обробки, аналізу та представлення бізнес-даних. Вони допомагають організаціям приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі аналітики даних, що, своєю чергою, сприяє підвищенню ефективності діяльності. Вони включають: збір даних – консолідація інформації з різних джерел, зокрема корпоративних баз даних, зовнішніх інформаційних систем та хмарних сервісів; обробку та зберігання даних – структурування та оптимізація інформації для подальшого аналізу. Зазвичай використовується сховище даних (Data Warehouse) або спеціальні бази аналітичних даних (OLAP-куби); аналіз даних – застосування статистичних методів, машинного навчання, штучного інтелекту та інших технологій для виявлення трендів, аномалій та залежностей; візуалізацію результатів – представлення інформації у формі інтерактивних графіків, діаграм та звітів, що полегшує розуміння аналітичних висновків; підтримку прийняття рішень – надання керівникам і аналітикам релевантних даних для стратегічного планування та оперативного управління.

BI системи є невід'ємною складовою сучасного управління підприємствами, забезпечуючи інструменти для збору, обробки та візуалізації даних. Серед найбільш популярних платформ бізнес-аналітики варто виділити Tableau, Power BI та Qlik, кожна з яких має свої унікальні особливості, переваги та недоліки.

Tableau є однією з провідних платформ для візуалізації та аналізу даних, що відзначається гнучкістю та потужними можливостями інтерактивної аналітики. Ця система дозволяє користувачам легко інтегрувати різні джерела даних, будувати інтерактивні дашборди та використовувати інтуїтивний інтерфейс для роботи з інформацією. Основною перевагою Tableau є її здатність ефективно працювати з великими масивами даних та забезпечувати швидке отримання аналітичних висновків. Однак, одним із недоліків є відносно висока вартість ліцензії та певна складність у впровадженні для нових користувачів.

Power BI, розроблений компанією Microsoft, є потужним інструментом бізнес-аналітики, який тісно інтегрується з іншими продуктами Microsoft, такими як Excel, Azure та SQL Server. Ця платформа вирізняється зручністю у використанні, доступною вартістю та широкими можливостями для аналізу та візуалізації даних. Power BI підтримує як локальні, так і хмарні рішення, що

робить його гнучким вибором для компаній різного масштабу. Основними перевагами є інтеграція з іншими сервісами Microsoft та розширені функції штучного інтелекту. Водночас, серед недоліків можна відзначити обмеження у налаштуванні складних візуалізацій та необхідність певного рівня технічної підготовки для ефективного використання.

Qlik є ще однією потужною платформою бізнес-аналітики, яка використовує асоціативну модель аналізу даних, що дозволяє користувачам швидко знаходити закономірності та отримувати нові аналітичні інсайти. Основною перевагою Qlik є її можливості самообслуговування та швидке оброблення даних без необхідності створення складних запитів. Серед платформ сімейства Qlik найбільш популярними є QlikView та Qlik Sense. QlikView є більш традиційним інструментом для аналітичної звітності, тоді як Qlik Sense надає користувачам більш гнучкі можливості візуалізації та інтерактивного аналізу. Недоліками Qlik є порівняно складний процес навчання та висока вартість ліцензії.

Кожна з розглянутих платформ має свої переваги та обмеження, а вибір відповідної системи бізнес-аналітики залежить від потреб та ресурсів конкретного підприємства. Tableau є ідеальним вибором для складної візуалізації даних, Power BI підходить для інтеграції з екосистемою Microsoft, а Qlik забезпечує потужні можливості аналітики завдяки асоціативній моделі обробки даних. У сучасних умовах розвитку цифрових технологій використання платформ бізнес-аналітики відкриває нові можливості для підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Сільськогосподарські підприємства оперують великими масивами даних, що включають інформацію про ґрунти, погодні умови, стан посівів, використання добрив та пестицидів. Використання платформ бізнес-аналітики дозволяє систематизувати та аналізувати ці дані для ухвалення обґрунтованих рішень. Наприклад, Power BI допомагає створювати інтерактивні звіти про стан полів, що дозволяє агрономам ефективніше планувати агротехнічні заходи. Ринкова аналітика є критично важливою для агропідприємств, особливо з огляду на динамічні зміни в цінах на зернові, олійні культури та інші агропродукти. Qlik може бути використаний для інтеграції даних із біржових ринків, аналізу сезонних трендів та прогнозування оптимальних термінів продажу продукції. Застосування аналітичних інструментів для аналізу історичних даних про врожайність дозволяє прогнозувати майбутні показники та ухвалювати стратегічні рішення щодо посівних площ, використання ресурсів та розподілу інвестицій. Використання Power BI у поєднанні зі штучним інтелектом та машинним навчанням може значно підвищити точність таких прогнозів.

Попри значний потенціал, рівень впровадження BI-систем в аграрному секторі України залишається відносно низьким через відсутність достатнього рівня цифрової грамотності серед фермерів та обмеженість інвестицій у технології. Проте зростаючий інтерес до точного землеробства, автоматизації процесів та інтелектуальних систем управління свідчить про значний потенціал для розширення використання аналітичних платформ у майбутньому.

МОВНО-ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ: ЛІНГВАЛЬНИЙ, СОЦІАЛЬНИЙ, КОГНІТИВНИЙ, КОМУНІКАТИВНИЙ, КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТИ

РОЗВИТОК МОВНО-ВЕРБАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ФАХІВЦІВ

*Тетяна СТАСЮК, д. фіол. н., професор, завідувач кафедри філології
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро Україна*

У сучасному суспільстві, де знання є важливим ресурсом, лінгвістичний інтелект відіграє важливу роль у професійній діяльності. Лінгвістичний інтелект впливає на здатність ефективно спілкуватися, аналізувати та інтерпретувати інформацію, аналітичне, творче мислення та навички навчання. Розвиток лінгвістичного інтелекту є важливою складовою професійного розвитку і сприяє конкурентоспроможності та самореалізації фахівців. У зв'язку з цим питання розвитку лінгвістичного інтелекту у фахівців набуває особливого значення. Метою цього дослідження є розгляд природи лінгвістичного інтелекту, його значення для професійної діяльності та розробка практичних рекомендацій і методів його розвитку.

Вербальний інтелект – це не просто здатність говорити, а багатогранний комплекс навичок, що дозволяє ефективно використовувати мову в усьому її розмаїтті. Це своєрідний "інструмент", що дає можливість не лише передавати інформацію, але й глибоко розуміти її, аналізувати, інтерпретувати, а також впливати на оточуючих. Глибше розуміння мовного інтелекту дозволяє випрацювати:

1) Розуміння мови:

- Не лише знання словникового запасу та граматичних правил, а й здатність вловлювати тонкі нюанси мови: метафори, алегорії, іронію, сарказм.
- Вміння розрізняти різні стилі мовлення, залежно від контексту та аудиторії.
- Здатність розуміти не лише прямий, але й прихований зміст повідомлень.

2) Використання мови:

- Вміння чітко та лаконічно висловлювати свої думки як в усній, так і в письмовій формі.
- Здатність використовувати мову творчо, наприклад, для створення художніх текстів, рекламних слоганів, переконливих промов.
- Вміння адаптувати свою мову до різних ситуацій та аудиторій.

3) Аналіз мови:

- Здатність критично оцінювати інформацію, розпізнавати маніпуляції та фейки.
- Вміння виявляти логічні помилки в аргументації.
- Здатність аналізувати стиль мовлення для визначення авторства тексту або для розуміння намірів співрозмовника.

4) Вплив мови у соціумі:

- Вміння використовувати мову для переконання, мотивації та надихання.
- Здатність налагоджувати контакт з людьми, вирішувати конфлікти та будувати відносини.
- Вміння ефективно вести переговори та презентувати свої ідеї.

- Вміння використовувати вербальний інтелект у різних сферах:

5) Вплив мови у бізнесі:

- Ефективна комунікація з клієнтами, партнерами та співробітниками.
- Успішне ведення переговорів та презентацій.
- Створення переконливого маркетингового контенту.
- Розвиток лідерських якостей.

6) Вплив мови у освіті:

- Швидке засвоєння навчального матеріалу.
- Ефективна участь у дискусіях та дебатах.
- Розвиток критичного мислення та аналітичних навичок.
- Успішне складання іспитів та написання наукових робіт.

7) Вплив мови у науці:

- Чітке та лаконічне формулювання наукових гіпотез та висновків.
- Ефективна комунікація з колегами та участь у наукових конференціях.
- Написання наукових статей та монографій.
- Популяризація наукових знань.

8) Вплив мови у мистецтві:

- Створення художніх текстів, що захоплюють та надихають.
- Написання сценаріїв для фільмів та театральних постанов.
- Створення рекламних слоганів та копірайтинг.

9) Використання мови для власного психологічного комфорту:

•Спокійне право на помилки в мовленні. Помилки – це частина процесу усвідомлення, досягнення, навчання та інтерпретації.

•Вміння з терпінням користуватися своєю мовою, набувати мовні навички й гарні моделі застосування. Розвиток мовного інтелекту – це тривалий процес.

•Можливість навчатися від наставника. Людина, яка має досвід у розвитку мовного інтелекту, може дати вам цінні поради.

•Оточення грамотними людьми, які добре володіють мовою, допоможе навчатися на їхньому прикладі.

•Використання усіх можливостей для практики застосування мови – спілкування, письма, створення мовно-презентаційних матеріалів, виступи.

Вербальний інтелект – це динамічна здатність, яка постійно розвивається та вдосконалюється протягом життя. Мовний інтелект як багатогранна компетенція є необхідною основою для успіху в сучасному суспільстві, де комунікація відіграє важливу роль. Він не лише гарантує лінгвістичну компетентність, але й відкриває двері до ефективної комунікації, глибшого розуміння знань та ефективного лідерства. Розвиваючи свій вербальний інтелект, ви можете інвестувати у свою здатність чітко і переконливо висловлювати свої ідеї, налагоджувати зв'язок з іншими людьми і досягати поставлених цілей. У діловому світі це означає кращу комунікацію з клієнтами, партнерами та співробітниками, що сприяє підвищенню продуктивності та успіху компанії. У світі, де знання швидко застарівають, а технології постійно змінюються, лінгвістичний інтелект дозволяє швидко адаптуватися до нових

викликів. Він допомагає аналізувати складні ситуації, знаходити креативні рішення та ефективно передавати знання іншим. Розвиток лінгвістичного інтелекту – це не тимчасовий процес, а безперервний процес самовдосконалення.

Люди із сильним мовно-вербальним інтелектом добре запам'ятовують письмову й усну інформацію, їм подобається читати, дискутувати та виголошувати переконливі промови. Вони вміють доступно пояснювати складні речі, їх люблять у товаристві за гарне почуття гумору і за те, як вони дотепно вміють розповідати історії. Потенційний вибір професії для студентів, чия сильна сторона – мовно-вербальне розуміння, – це філологія/журналістика, копірайтинг, блогерство, комунікації, публічне адміністрування, радіо-/телесфера, юриспруденція, викладання. Цей інтелект передбачає прекрасні ораторські здібності. Таке мислення мають дипломати, політики, перемовники, видатні спікери, журналісти, теле-/радіо-ведучі, менеджери з комунікацій, публічні адміністратори, адвокати, правозахисники, письменники, артисти, актори, вчителі, рекламні менеджери тощо.

Тренінги для розвитку мовно-вербального інтелекту майбутніх фахівців:

МАРАФОН З ЧИТАННЯ. Важливо вибирати книжки за інтересами студентів: пригоди, детективи, енциклопедії тощо. Ми заохочуємо здобувачів обговоренням прочитаного «на побаченні» у кафе з какао та смаколиками.

ВЕДЕННЯ ЩОДЕННИКУ АБО БЛОГУ. Створюйте можливості, щоб говорити чи писати було цікаво. Хай блог буде присвячено улюбленим темам студента: гаджети, гіроборди тощо. У щоденник, окрім записів яскравих подій, цікаво збирати квитки, чеки, етикетки, тобто все, що допоможе розказати про пригоди студента серед тижня.

НАПИСАННЯ КНИГИ. Молодь залюбки повторює жанри улюблених книг. Відомо, що наслідування у творчості – перший крок до власного стилю. Також тренується навичка формувати та викладати думки логічно, розвивається креативність та впевненість у собі.

ІНТЕРВ'Ю АБО ОПИТУВАННЯ. Спілкування з рідними чи незнайомими людьми – корисне заняття, якщо говорити на теми, які подобаються студенту. Наприклад, «що сторонні знають про мій фах»?

ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ. Цікавість рухає світом, тому бажання досліджувати у молоді на високому рівні. Тут також важливо дотриматись принципу: заохотити цікавою здобувачеві освіти темою. Любителі нового програмного забезпечення, наприклад, знайдуть найдорожчі застосунки України на сайтах, дізнаються, що в них найпрогресивнішого, як їх апгрейдити, що в них найчастіше виходить з ладу.

Отже, для розвитку мовно-вербального інтелекту потрібно активно читати, писати, брати участь у дискусіях та користуватися сучасними технологіями. Важливо не боятися робити помилки, бути відкритим до критики і використовувати кожну можливість для практики. Одним словом, мовно-вербальний інтелект – це не просто набір навичок, а спосіб мислення, який допомагає нам краще розуміти світ і взаємодіяти з ним. Інвестувати в розвиток лінгвістичного інтелекту – означає інвестувати в наше майбутнє і створювати безмежні можливості для особистого та професійного розвитку.

ONLINE LEARNING ENVIRONMENT: TEACHER-STUDENT INTERACTIONS

*Vira CHORNOBAI, Senior Lecturer of Philology Department
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

With digital platforms becoming the primary means of communication in education, online teaching and learning have gained significant prominence. However, the limited interaction between teachers and students in virtual settings can contribute to ineffective learning experiences. As a result, enhancing teacher-student interactions during online lessons has become a crucial aspect of improving learning outcomes. This mixed-methods study explores students' experiences with online learning, their social needs, and the nature of teacher-student relationships in virtual classrooms.

Across the globe, there is a growing commitment to enhancing both the quality and equity of education. Achieving meaningful educational improvements requires recognizing the central role of teachers and students, as well as the broader educational contexts in which they operate. This book offers insights into educational systems and the personal factors that influence both teaching practices and student engagement. Specifically, it focuses on teachers' roles in ensuring effective instruction, as they are key players in the education process. Effective teaching encompasses various instructional strategies and classroom practices that directly impact student learning. By extending the knowledge base beyond national boundaries and facilitating the exchange of educational insights between more and less developed regions, global educational improvements can be achieved in a reciprocal manner.

The dynamic model of education takes into account the evolving goals of schooling, which extend beyond the acquisition of fundamental skills. While cognitive development remains a key objective, the model also emphasizes affective, psychomotor, and metacognitive learning outcomes. This holistic perspective builds upon previous theories of educational effectiveness while acknowledging the complexity of learning environments. The model is both parsimonious and comprehensive, meaning it is structured around a specific theoretical framework while also allowing for the interrelation of various educational factors. Given its multilevel nature, the dynamic model addresses factors operating at four key levels—student, classroom, school, and system. However, special emphasis is placed on the classroom environment, where teachers and students serve as the primary agents of educational effectiveness.

Interactive learning, also referred to as active learning, is an instructional approach that directly engages students in the learning process, fostering participation, collaboration, and critical thinking. As technological advancements continue to shape modern education, interactive learning has emerged as a powerful tool for improving teaching and learning experiences. This article explores the

various applications of interactive learning and its potential to revolutionize educational practices.

Here are some ways that interactive learning can be used in modern educational settings:

- *Engaging minds.* The power of interactive learning.
- *Collaborative learning.* Fostering communication and teamwork.
- *Personalized education.* Catering to individual learning styles.
- *Embracing technology.* Enhancing the learning experience.
- *Cultivating critical thinkers.* The role of interactive learning.
- *Game on:* Motivating students through gamification.
- *Real-time feedback.* Continuous assessment of interactive learning.
- *Interactive learning.* Shaping the future of education.

Interaction action between teachers and students is a kind of mutual effect. Teacher-student interaction is a dynamic and reciprocal process that plays a crucial role in effective teaching. Since classroom instruction occurs in specific contexts, linguistic performance remains a fundamental aspect of teaching, accounting for nearly 80% of instructional activities. Language serves as a key tool for knowledge dissemination and interactive exchange, ultimately creating opportunities for student participation. By fostering student-centered learning, teachers can enhance student engagement, encourage active involvement in lessons, and cultivate an atmosphere conducive to meaningful knowledge acquisition. Furthermore, an effective use of language—considering factors such as tone, pacing, and expression—helps create a positive classroom environment that supports learning and comprehension. A well-established rapport between teachers and students enhances classroom dynamics, making students more inclined to engage in discussions and knowledge exchange.

Teachers serve as facilitators of learning, equipped with knowledge, empathy, and patience. In classroom settings, they must adopt flexible strategies to manage and influence students' emotions while maintaining a supportive and encouraging learning environment. A psychologically safe atmosphere allows students to feel comfortable expressing themselves, asking questions, and participating in discussions without fear of judgment. When students encounter challenging topics, they may experience varying levels of anxiety and curiosity, which can, in turn, fuel cognitive engagement and stimulate the pursuit of new knowledge. Teachers can further enhance this process by providing constructive feedback, encouraging students to embrace academic challenges, and fostering a sense of accomplishment. This method, grounded in humanistic principles, promotes an open, respectful, and collaborative learning environment where students feel valued and motivated to learn.

One of the greatest advantages of interactive learning is its ability to actively engage students. Traditional lecture-based instruction often results in passive learning, where students absorb information without critically processing it. In contrast, interactive learning methods—such as group discussions, debates,

simulations, and hands-on activities—encourage students to participate, enhancing their analytical skills and deepening their understanding of course material.

In today's professional landscape, collaboration and communication are essential skills. Interactive learning environments help students develop these competencies by providing opportunities for teamwork, idea-sharing, and problem-solving. Whether through peer evaluations, cooperative projects, or virtual group interactions, interactive learning prepares students for real-world challenges and workplace dynamics.

Moreover, personalized learning is another major benefit of interactive teaching methods. Every student has unique preferences and strengths, and interactive learning allows educators to tailor instruction to accommodate diverse needs. With the integration of technology, adaptive learning platforms can track students' progress, identify learning gaps, and offer customized educational pathways to ensure optimal learning experiences.

The digital age has introduced a wide range of technological innovations that have profoundly impacted education. Interactive learning leverages these technologies, incorporating them seamlessly into classroom instruction. Tools such as interactive whiteboards, educational applications, virtual reality (VR), and augmented reality (AR) have transformed the way students engage with educational content, making learning more immersive and experiential.

Another key feature of interactive learning is its capacity for continuous assessment and real-time feedback. Instead of relying solely on periodic assessments, teachers can use quizzes, instant polls, and interactive exercises to gauge student understanding regularly. This allows educators to identify learning gaps early and adjust their instructional strategies accordingly, ensuring that all students receive the support they need to succeed.

In contrast to rote memorization, interactive learning encourages students to think critically, ask questions, and make meaningful connections between concepts. Through problem-based learning activities and real-world applications, students develop essential cognitive skills that prepare them for complex decision-making and independent problem-solving.

As the world continues to evolve, so must educational methodologies. Interactive learning stands at the forefront of this transformation, offering numerous benefits for both students and educators. By promoting engagement, fostering collaboration, personalizing learning experiences, integrating technology, and enhancing critical thinking skills, this approach equips students with the tools needed to succeed in the modern workforce.

Educators must continue to explore and refine interactive teaching strategies, adapting them to the needs of contemporary students and the demands of the digital era. As interactive learning continues to demonstrate its effectiveness, it will play a pivotal role in shaping the future of education, unlocking students' full potential, and preparing them for an increasingly complex and interconnected world.

EML APPROACH IN ENGLISH TEACHING

*Olena KAZAKEVYCH, PhD, Associate Professor, Philology Department
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

Teaching and learning through the medium of English has accelerated as an innovation in language education for several decades. English is the basis for communication in educational and professional environments around the world. However, in addition to knowledge of the language itself, it is necessary to develop students' communication skills. English classes provide a platform for students to learn about different cultures and their own ability to interact with those cultures.

At the same time, it is worth starting with an approach where English becomes not so much a subject as a means (or medium) of learning, while the subject can be the essence embedded in text, video, audio, or project activities. This change in perspective is necessary for the teacher to keep in mind the important idea that will guide the lessons every day - that English as a language cannot be the ultimate goal of learning, but a tool for developing thinking, communication, collaboration, social interactions, and personal development strategies.

This approach to teaching English is called English as the Medium of Learning (EML). A team of Cambridge researchers has developed two articles for teachers with methodological recommendations for implementing this approach. In addition, Cambridge widely uses this approach in training courses and offers methodological literature that will help teachers grow professionally in this area:

Key approaches to EML:

- Bilingual education: Teaching and learning subjects in two languages, with different allocations of time for each language.
- Content-based instruction (CBI): Combining language learning objectives and content, with different emphasis depending on the context.
- English as a medium of instruction (EMI): Using English to teach other subjects.
- Content and Language Integrated Learning (CLIL): Integrating content and language learning using conceptually relevant subject material.

Benefits of EML:

- Language development: Learners learn a wide range of language tools, including subject-specific vocabulary and grammar, which can improve their overall English language proficiency.
- Content-based learning: Learning subject matter concepts in English can complement and deepen learners' understanding of subject material.
- Motivation: Learning subjects in English can be motivational for both teachers and students, leading to deeper concentration and engagement.

- Increased confidence: Successfully communicating subject knowledge in English can increase learners' confidence in using the language.
- Effective thinking: EML can promote critical and creative thinking as learners are required to process information and express ideas in a new language.

Challenges of EML:

- Teacher language: Teachers need to have a high level of English proficiency to effectively teach subjects in the language.
- Language of the learner: Learners may have difficulty understanding and producing subject language, requiring additional support.
- Content knowledge: Teachers need to have a deep understanding of the subject material to teach it effectively in English.
- Methodology: Adapting teaching methods to the EML context can be challenging, requiring careful planning and selection of materials.

Effective strategies for EML:

- Explanation: Teachers need to be able to explain subject terminology clearly and concisely.
- Questions: Asking questions that stimulate higher-level thinking can make learning more meaningful.
- Answering, managing, and modeling: Teachers need to be prepared to answer students' questions, manage the classroom effectively, and model correct language use.
- Planning: Clear objectives, appropriate materials and cross-curricular connections are essential for effective EML lessons.
- Support strategies: Various support strategies, such as visual organizers, language blanks, and word banks, can help learners understand and produce subject language.
- Assessment of learners: Ongoing formative assessment can help teachers track student progress and plan future lessons.

Approaches such as English as a Medium of Instruction (EMI), Content Based Instruction (CBI), and Content and Language Integrated Learning (CLIL), have each contributed to the expansion of interest in teaching subject content in English. These approaches can collectively be described as English as a Medium of Learning or English-Medium Learning (EML). They have been implemented around the world, whether in bilingual establishments with English Language Teaching (ELT) programmes which include some subject-specific learning.

By considering these key aspects of EML, educators can create an effective learning environment that promotes both content knowledge and English language development.

GENDER COMPETENCE OF TEACHERS: ESSENCE AND COMPONENTS

*Kateryna PANTILEIENKO, Lecturer of Philology Department
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

According to the definition of competence in the New Ukrainian School (NUS) [1], gender competence of teachers is a dynamic combination of knowledge, skills, abilities, ways of thinking, attitudes, values, and other personal qualities that determines the ability of teachers to successfully to carry out professional activities that promote gender equality. Components of gender competence: cognitive (knowledge) - knowledge of legislative and regulatory acts governing gender equality in Ukraine, provisions and essence of gender approach in education, current trends and problems of gender equality in society, forms and methods of gender education, peculiarities of gender socialisation, mechanisms of action gender stereotypes; Operational (skills and abilities) - recognising gender aspects of problems aspects of problems, selection of appropriate gender-sensitive educational content, dissemination of gender knowledge through the use of adequate methods, tools, etc. organising lessons and extracurricular activities on the basis of gender equality; behavioural skills aimed at promoting the idea of gender equality equality; behavioural skills aimed at promoting the idea of gender equality; value (attitude) - personal attitude to the issue of gender equality, understanding of its importance, as well as to such concepts gender role, gender identity, gender stereotypes; recognition of the need to achieve gender equality in society. Let's take a closer look at each component.

1. Support for the child's individuality the ability to perceive the uniqueness of the child and promote his or her development regardless of gender and promote their development regardless of their gender, sexual orientation, gender identity and common gender stereotypes. It is important for teachers to be aware of the fact that all people are different. Understanding the diversity of human society is a fundamental value of a democratic society is a basic value of a democratic society. It is important to understand the characteristics of a particular child - needs, abilities, inclinations and help them build their own developmental trajectory, rather than fitting them into existing stereotypes. In addition, you need to pay attention to how a child's gender is superimposed on other characteristics, such as race or ethnicity, disability, sexual orientation, family type and social and economic status. It is important for teachers to understand the gendered aspects of the socialisation of children of different ages. It is also necessary to distinguish between the causes of gender stereotypes, the nature of their influence on the formation of the worldview of children and young people, and the need to abandon them, as they harm the free development of girls and boys. It is important for teachers to identify and neutralise their own stereotypes and to build an inclusive educational process, select methods and forms of teaching without gender stereotypes.

2. Using gender-sensitive communication is the ability of teachers to communicate information verbally and non-verbally in a way that supports equality. The use of gender-sensitive communication is considered a prerequisite for gender competence, as it facilitates teachers' ability to understand and meet the needs of each child and family without transmitting gender stereotypes. Traditionally, in the Ukrainian language, the masculine gender has been used as a generic gender, that is, one that applies to both men and women. For example, when addressing a multi-gender audience, a teacher or teacher often uses the form 'pupil', meaning not only

male but also female pupils. That is, women and girls in language often exist 'by default', we can say that they are invisible in language. Language structure is a reflection of the inequalities that exist in society. It emphasises the inferiority of women in the public consciousness. Therefore, in order to achieve gender equality, it is important to use gender-sensitive communication, including the use of feminine gender-specific terms. The masculine gender of occupations is a staple in our language. This is historically due to the fact that women have not been represented in public space for a long time space, i.e. they were not engaged in paid work. But now women are actively working in all sectors of the economy, and the names of professions remain mostly in the masculine gender, which again makes women 'invisible' in the language.

Currently, the new version of the Ukrainian spelling (2019) has enshrined the use of feminine gender-specific terms, but although the media regularly uses feminine gender-specific terms, ordinary Ukrainians often say that they 'cut their ears'. It is important for teachers to promote the idea of using feminine titles. They should use common feminine titles (teacher, educator, artist, singer, nurse, secretary, cleaner) and be able to create and new ones (manager, pilot, sociologist, deputy, politician, policewoman, minister) and be an example for students.

Another sign of gender-sensitive language is the absence of gender stereotypes and sexism. It is important to avoid generalisations such as 'all women want to get married' or 'men are better at technology', 'all boys are troublemakers'. When talking about your own experience, you should not generalise, because it is not representative. It is also important to evaluate the child's specific behaviour of the child, not the personality, and even with reference to gender. For example, if a boy and a girl had a fight during recess, you should give a negative assessment of such behaviour and emphasise the inadmissibility of aggression and the futility of resolving conflicts through force and fighting. Do not say: 'You are a girl, how could you get into a fight' or 'You are a boy, how can you insult girls'.

When communicating, it is important to pay attention to the form of addressing boys and girls. Think about how you call boys and girls. Do you address them all by their first name or surname? Perhaps you use a pet form for girls and a boys by their last name? It's important to do it the same way (by first name or last name) and demonstrate their equality. These things matter and, on a subconscious level, convey information to students about attitudes and expectations of girls and boys.

Special attention should be paid to communicating with adolescents with different gender identities. It is better to ask how the person would like to be addressed (he/she, he/she or they). If you make a mistake when addressing someone, do not make a tragedy of it, just apologise. In any case, you should remember that the main thing in communication is respect for the person, regardless of the pronoun they choose to refer to themselves. In addition to language, it is important to pay attention to postures and gestures during communication. Do they contain aggression, arrogance or sexual overtones? The following are unacceptable: violating a person's personal boundaries when you come closer than a metre; hovering over a person sitting at a table/ desk clenching your fists, etc. When communicating, you should use open postures and gestures, demonstrating that you are not hiding anything and are ready for open communication.

References

1. <https://uied.org.ua/nova-ukrayinska-shkola-klyuchovi-kompetentnosti>

EFFECTIVE METHODS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS CROSS-CULTURAL COMPETENCE AT ENGLISH LESSONS

*Olena REZUNOVA, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Philology Department
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

In today's globalized world, the need for individuals to communicate effectively across cultural boundaries is more important than ever. The ability to understand and navigate cultural differences has become a critical skill in personal, academic, and professional contexts. One of the key environments where cross-cultural competence (CCC) can be developed is in the classroom, particularly in language learning settings.

Cross-cultural competence refers to the ability to interact effectively with people from different cultural backgrounds. In the context of language learning, it involves not only acquiring the language but also understanding the culture and values of the communities where the language is spoken. The development of CCC helps students overcome cultural barriers, enhances their communication skills, and promotes greater empathy and understanding among individuals from diverse backgrounds.

The ability to operate effectively in cross-cultural settings is particularly vital in a multicultural and interconnected world. English, as a global lingua franca, is spoken by people from all over the world, each with its own cultural nuances. Therefore, when learning English, students must gain more than just linguistic proficiency; they must also understand the cultural contexts in which the language is used. English language teachers can play a crucial role in fostering this competence through various teaching strategies, namely:

1. Incorporating Cultural Content into Lessons

One of the most effective methods for developing CCC in students is integrating cultural content into English lessons. This can be achieved by using authentic materials such as literature, news articles, music, movies, and advertisements from English-speaking countries. These materials not only expose students to the language but also introduce them to the cultural norms, values, and social contexts that shape the way language is used.

2. Encouraging Intercultural Communication

Another method for developing CCC is through intercultural communication activities. This can involve exchanges with native speakers or students from different cultural backgrounds. Technology, such as video conferencing or online language exchanges, can facilitate such communication, allowing students to practice their English skills while engaging with diverse perspectives.

Teachers can set up activities like role-playing exercises where students take on different cultural identities and scenarios that require them to adapt their language and behavior accordingly. These exercises provide opportunities to discuss cultural differences in a safe and structured environment, helping students better understand how language and culture are intertwined.

3. Using Task-Based Learning

Task-based learning (TBL) is another effective teaching strategy for promoting cross-cultural competence. In TBL, students complete tasks that simulate real-life situations, often involving problem-solving, decision-making, and collaboration. For example, students could work on tasks that require them to solve problems related to cross-cultural scenarios, such as negotiating with people from different cultural backgrounds or understanding cultural misunderstandings.

By engaging in TBL, students are able to develop not only their language skills but also their cultural awareness and adaptability. This approach encourages active learning, critical thinking, and the application of knowledge to real-world contexts, which are key components of cross-cultural competence.

4. Promoting Cultural Self-Reflection

Cross-cultural competence is not only about understanding other cultures but also involves reflecting on one's own cultural identity and biases. Teachers can encourage students to explore their cultural backgrounds, values, and beliefs and compare them with those of others. Self-reflection activities, such as journaling or group discussions, allow students to become more aware of their own cultural lenses and the ways in which these perspectives influence their communication styles.

5. Integrating Global Issues and Current Events

Discussing global issues and current events from various cultural perspectives is another powerful way to develop cross-cultural competence. By engaging with topics such as global conflicts, social justice, environmental issues, or economic inequality, students can explore how different cultures approach these challenges. Through discussions, debates, and projects, students learn not only about the world around them but also how to communicate their ideas respectfully and effectively in diverse cultural contexts.

Teachers can guide students to explore the cultural dimensions of various issues, considering factors like history, politics, and values. These activities help students see the interconnectedness of global events and the role of culture in shaping responses to these challenges.

Creating a classroom environment that values diversity and promotes inclusivity is crucial for the development of cross-cultural competence. Teachers should actively encourage respect for different cultural perspectives and foster a safe space where students feel comfortable sharing their experiences and viewpoints. This inclusive environment sets the stage for open dialogue and cultural exchange, allowing students to learn from one another in a supportive setting.

The development of cross-cultural competence is an essential goal in today's language education. English lessons offer a unique opportunity to foster this competence by integrating cultural content, encouraging intercultural communication, using task-based learning, promoting cultural self-reflection, discussing global issues, and fostering an inclusive classroom environment. By employing these methods, teachers can help students not only master the English language but also acquire the cultural skills necessary to communicate effectively in a globalized world.

INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL COMMUNICATION

*Olena STUKALO, PhD, Associate Professor,
Associate Professor of Philology Department
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

The concept of “interactivity” basically means the relationship between two or more variables. Interactivity is said when people interact with each other and direct their influence on each other.

Interactive learning is a practical method of teaching and learning, in which students take an active role in their education. It is a modernization of ordinary learning when teachers read lectures, and students are summarized, which can also be called passive learning. With regard to teaching/learning processes, for example, discussion or role-playing games are interactive teaching methods. If it is a question of digital teaching or learning processes, it is about relationships between people and machines.

A simple example of interactive teaching methods in electronic learning is a quiz in which students can choose different answers to the testing of previously learned knowledge. For example, they press the answer; the software reacts and provides feedback using the text (“correct” or “wrong”) or characters.

The term “interactive learning technologies” is usually associated with computer or multimedia learning, as it provides interactive dialogue with real partners and direct exchange of messages. This concept means collective activity, where all participants interact, exchange information, solve problems in the atmosphere of real cooperation and evaluate their own actions. Interactive technologies of teaching humanities, in particular languages, are based on an approach based on activity and include the use of interactive teaching methods; Organic combination in the educational process of various means of teaching, innovative and traditional forms of teaching on the principles of expediency of their implementation.

The basis of interactive learning is the immediate dialogue student – teacher and student – student. Interactive technologies can be characterized by the presence of dialogue, exchange of views and arguments for and against the controversial issue. Discussion is one of the most effective activities on different topics during class. Discussion of professional-oriented topics is useful for future communication of students in the workplace, enriching their vocabulary in a particular field. Modern interactive teaching methods allow you to reorient the educational process from inefficient methods of transferring knowledge to promotion of communicative competence, ensuring the implementation of a systematic approach to activity and learning, oriented. University students should be competitive in their future professional field. At the same time, mastering the skills of professional communication should be one of the priorities of the future vet.

According to scientists, to ensure interactivity nowadays use trainings, situational tasks, workshops, case-methods, press conferences, testing, role-playing, playing studies, pairs, round tables, multimedia lectures and practical classes, electronic training .

However, in the aspect of the use of interactive technologies, not only technical support, but also consideration of a wide range of didactic and pedagogical measures aimed at achieving purposeful improvement of the educational process is important. Interactive learning can include more traditional learning tools, such as role-playing games and group projects, and online proposals that contribute to self-study.

It should be noted that students can just perceive content with interactive, game methods than through traditional frontal training. Interactive learning technologies allow you to adapt more comprehensively to the needs and styles of learning different students. They can combine a number of different training modes – from listening, personal research, discussion to role-playing games and competitions. In these cases, students are encouraged to actively stimulate their creativity and independence.

Interactive learning technologies are learning students so that they are actively involved in this process. For the most part, this is due to: the interaction of the teacher and the student, the interaction between students, the use of audio, images and videos, practical demonstrations and exercises. In this way, you can motivate your students to be active participants in the lesson, think and communicate. The learning process will not only be more effective, but also increased interest, improve the acquisition of knowledge, strengthen the team spirit and at the same time develop freedom of self-expression of students.

Interactive teaching methods are indispensable for successful e-learning. Anyone who uses digital media automatically interacts. Interactive teaching methods have a number of advantages that are related, in particular, to the variety of media and methods. The ability to interact with a computer or smart phone is diverse and expands in parallel with the technical development of devices. Various media formats such as images, video and audio files are available to present educational content and interaction. Accordingly, the set of methods is also quite wide.

It is also important to see a purposeful appeal to several senses. Interactive activities are ideal for attracting vision, hearing and touch within the e-learning program. This helps to provide better learning content. It is worth noting their accessibility. Since there are different media formats, and with the help of interactive teaching methods you can use several sense organs, you can make e-learning programs available.

It is proven that interactive teaching methods increase the desire to learn and help maintain high motivation for e-learning. As a result, the tasks are performed more efficiently, and the educational content is better remembered.

Interactive learning improves students' success and helps them to become more independent. This method of teaching makes it easier for students to memorize learning materials and improves independent learning. Interactive learning promotes cooperation in the audience, as it turns students into active participants in the educational process. They acquire the skills to manage their own learning, cooperate and communicate with others.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА НА МАГІСТЕРСЬКОМУ РІВНІ

*Олена НАЗАРЕНКО, к. філол. н., доцент, доцент кафедри філології
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Подальша інтеграція української освіти в європейський та світовий освітній простір передбачає підготовку фахівців, здатних конкурувати як на національному, так і на міжнародному ринку праці. Одним із шляхів цього є викладання дисциплін, що передбачають навчання студентів академічного письма. Такі курси сприяють засвоєнню нових знань, розвитку практичних навичок написання академічних текстів і формуванню відповідних звичок у процесі створення текстів. Академічному письму у вищих навчальних закладах приділяється значна увага, виокремлюючи його як самостійну дисципліну. Особливо інтенсивно навчання академічного письма відбувається на другому (магістерському) рівні, а не на першому (бакалаврському). Це зумовлено потребою магістрантів працювати з науковими текстами та готувати кваліфікаційну роботу. На нашу думку, важливо розпочинати навчання академічного письма вже з другого або третього курсу. Ця навчальна дисципліна є ключовим аспектом дослідницької діяльності для студентів вищих навчальних закладів та початківців-дослідників у сучасних університетах. Воно полягає в створенні текстів наукової комунікації, які є необхідними для міжнародної спільноти та відіграють важливу роль у визначенні успіху академічної кар'єри майбутнього спеціаліста. [1].

Формування академічної грамотності залишається слабкою ланкою у розвитку комунікативної компетенції в немовних закладах вищої освіти, зокрема через недостатню кількість годин, відведених на опанування цієї навички. Як наслідок, студенти стикаються з труднощами у написанні академічних текстів через низку когнітивних проблем, серед яких: невміння правильно організовувати та структурувати текст відповідно до встановлених норм і вимог, а також недостатні навички аналізу та виокремлення ключової інформації. Лінгвістичні труднощі, у свою чергу, пов'язані з неправильним використанням лексичних, граматичних і синтаксичних засобів, необхідних для зв'язності тексту, а також з невмінням добирати відповідні мовні одиниці залежно від жанру та контексту академічного тексту. [2]

Викладання дисципліни “Академічне письмо” у вищій школі забезпечує підвищення рівня мовної грамотності студентів, розвитку їх аналітичних та критичних навичок, а також сприяє формуванню вмінь ефективно висловлювати свої думки в наукових текстах.

Академічне письмо є основою наукової комунікації, і в умовах сучасної освіти набуває особливої важливості. Для магістрантів, які вже мають базові навички написання академічних робіт, актуальним є вдосконалення цього вміння на більш глибокому рівні. Адаптація методик викладання академічного письма для магістрантів потребує врахування специфіки наукового дослідження та підготовки до публікації в рецензованих журналах.

На відміну від базових курсів, де акцент робиться на засвоєнні основних принципів академічного письма, на старших курсах студенти мають більш спеціалізовані вимоги. Вони вже здатні створювати текст на основі літературних джерел і виконувати власні дослідження, тому важливо зосереджуватися на більш складних аспектах наукового письма, таких як аргументація, логічна структура роботи та наукова етика.

Одним з ключових аспектів у навчанні магістрантів є розвиток критичного мислення, яке повинно відображатися не лише у здатності аналізувати наукові джерела, а й у вмілому застосуванні цих знань у власних дослідженнях. Для цього важливо використовувати методи, що стимулюють глибоке розуміння предмету, наприклад, аналіз контрфактів або розбір різних точок зору з досліджуваної проблеми. Метою навчання академічного письма студентів нефілологічних спеціальностей є розвиток і вдосконалення мовних компетенцій у сфері наукової комунікації, а також формування навичок роботи з науковими текстами різних жанрів, з особливим акцентом на створення анотацій. Використання академічної лексики та типових синтаксичних конструкцій, характерних для наукових текстів, забезпечує основу для самостійного написання студентами власних дослідницьких робіт. Процес опанування академічного письма включає комплекс вправ, спрямованих на розвиток умінь структурувати текст, а також на вдосконалення лексичних і граматичних навичок, необхідних для забезпечення когерентності та наукової обґрунтованості викладу.

На рівні магістратури студенти повинні засвоїти науковий стиль письма, що вимагає не лише точності термінів, але й здатності створювати аргументовані, логічні й послідовні наукові тексти. Це включає правильне використання цитат, парафразування, а також уникання плагіату та публікації сумнівних результатів. Однією з головних проблем, з якою стикаються студенти на старших курсах, є створення чіткої та логічної структури наукової роботи. Це важливо для того, щоб чітко донести до читача свою гіпотезу, методологію, результати і висновки. Для магістрантів, які працюють над дисертаціями чи статтями для наукових журналів, вміння правильно структурувати текст стає вирішальним для успішного захисту.

Важливо не лише написати наукову роботу, але й підготувати її для презентації на конференціях чи для публікації. Викладачі повинні забезпечити студентам навички формулювання коротких, але змістовних анотацій, а також здатність чітко презентувати свою роботу на наукових зустрічах.

Список використаних джерел.

1. Тітов С. В. Інформаційно-освітнє середовище навчального закладу: розвиток засобів і способів комунікаційної й інформаційної взаємодії. Вісник Харківської державної академії культури. 2014. Вип. 43. С. 144–150.

2. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 320 с.

ТЕОРІЯ ЗАСОБІВ МОВНОГО КОДУ

*Людмила СЕМАК, к. філол. наук, доцент, доцент кафедри філології
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Важливим механізмом мовної комунікації та комунікативного впливу є здатність учасників спілкування аналізувати комунікативну ситуацію, оцінювати її учасників, бачити справжні наміри людей, визначати комунікативні тактики і стратегії, «читати» характери учасників спілкування, враховувати їхню комунікативну поведінку і відповідно встановлювати їхній комунікативний паспорт. Дотримання визначальних принципів спілкування (мовної досконалості, а саме досягнення комунікативної мети), принципів доступності, виразності та інтенсивності визначає ефективність комунікації, впливовість, уміння за мовними кодами приховати свою особливу інформацію і, відповідно, дешифрувати чужі мовні коди. З огляду на це, додаткових наукових коментарів потребує теорія засобів мовного коду.

Мета цієї розвідки – проаналізувати сучасні теорії комунікативної лінгвістики щодо засобів втілення мовних кодів.

Під комунікативною лінгвістикою сьогодні розуміють «новий напрям сучасної науки про мову, предметом якої є процеси спілкування людей з використанням живої природної мови, а також з урахуванням усіх наявних складових комунікації (фізичних, фізіологічних, психологічних, соціальних, контекстних, ситуативних)» [1, с. 8]. Теорія засобів мовного коду є важливою «компонентою сучасної комунікативної лінгвістики, яка вивчає, як мовні елементи (слова, фрази, граматичні структури) використовують спілкувальники для кодування і передавання інформації під час комунікативних інтеракцій» [2, с. 19]. Основним завданням такої теорії є вивчення того, як різні мовні засоби впливають на точність, ефективність і смислове навантаження комунікації.

До основних аспектів теорії засобів мовного коду належать такі:

1. Мовний код як система. Мовний код є набором складників мови, що їх використовують для передавання повідомлення від одного індивідуума до іншого. Мовний код є системою, що презентований на всіх рівнях мови: фонетичному, лексичному, граматичному, синтаксичному, семантичному тощо. Кожен з цих рівнів виконує свою функцію під час кодування і декодування інформації.

2. Лексичні засоби. Лексичні засоби мови – це слова й вислови, що зосереджують основну семантичну інформацію. Лексика є базовим елементом мовного коду, оскільки вибір слів з розмаїття лексичної системи має неабияке значення для чіткості й точності комунікації. Лексичні засоби можуть бути нейтральними, емоційно забарвленими або термінологічними, що впливає на сприйняття повідомлення.

3. Граматичні засоби. Граматика є сукупністю правил, що регулюють побудову мовних одиниць і структур. Граматичні засоби, ужиті в певній граматичній формі лексеми, забезпечують зв'язність і структуру повідомлення. Вони дають змогу коректно передавати час, настрій, ставлення, а також різні рівні абстракції.

4. Синтаксичні засоби. Синтаксис вивчає спосіб поєднання слів у фрази та речення, а також порядок їх розташування. Вибір синтаксичних структур також є важливою частиною мовного коду, оскільки неправильний порядок слів чи хибно побудовані конструкції можуть змінювати смисл висловлювання. Синтаксичні засоби можуть підкреслювати акценти, ставлення мовця до сказаного, а також створювати потрібний ритм і стиль.

5. Стилiстичні засоби. Стилiстика аналізує засоби мови, що сприяють досягненню певного емоційного, художнього або інтелектуального враження. До таких засобів належнюємо метафору, порівняння, іронію, алітерацію, анафору та інші фігури мовлення, що покликані зробити мовний код більш виразним і ефективним у створенні певних вражень чи сенсів.

6. Семантичні засоби. Семантика як галузь лінгвістики вивчає значення слів і виразів. Засоби семантики об'єднують різні рівні значення: денотативне (буквальне) значення, конотативне і прагматичне значення, контекстуальні значення. Для ефективного комунікативного впливу важливо вміти правильно використовувати різні типи значень слів залежно від ситуації.

7. Невербальні засоби. Важливою частиною комунікації є також невербальні засоби, наприклад: жести, міміка, інтонація, що супроводжують мовлення. Хоча вони не є частиною традиційного мовного коду, вони здатні значно змінити або уточнити семантику висловлення. У публічних виступах або міжособистісних комунікаціях невербальні засоби можуть посилювати або зменшувати комунікативний вплив.

8. Контекстуальні засоби. Контекст також є обов'язковим засобом мовного коду. Це може бути як ситуативний контекст (те, що відбувається у певний момент часу), так і соціокультурний контекст (відносини між співрозмовниками, їхня соціальна належність, культурні особливості). Лише через урахування соціокультурного контексту мовний код набуває повного смислового навантаження.

Отже, теорія засобів мовного коду доводить, що мова є складною системою, де кожен елемент відіграє важливу роль у кодуванні й передаванні повідомлення. Використання різних мовних засобів дає змогу не лише передати інформацію, але й сформувати необхідний емоційний фон, стимулювати реакцію та ефективно впливати на аудиторію. Розуміння цього процесу є основою для вдосконалення комунікативних навичок, як в усному, так і в письмовому спілкуванні, тому перспективами майбутніх досліджень у цій галузі вважаємо розроблення питань про загальні закони комунікації, її специфіку залежно від різних умов.

Список використаних джерел.

1. Бацевич Ф. С. Теорія комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 326 с.
2. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 304 с.

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ КОМПОНЕНТ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Ольга СЕРГІЄНКО, доктор філософії, доцент, доцент кафедри філології
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов передбачають не лише оволодіння мовною компетентністю, але й формування міжкультурної комунікативної компетентності студентів. У зв'язку з процесами глобалізації та інтенсифікації міжнародних зв'язків зростає значення лінгвокраїнознавчого компонента у навчальному процесі. Це особливо важливо у немовних закладах вищої освіти, де студенти вивчають іноземну мову як інструмент професійного спілкування. Включення культурно-країнознавчих аспектів до мовної освіти сприяє не лише підвищенню мотивації студентів, але й ефективному використанню мови у реальних комунікативних ситуаціях. У зв'язку з цим, стає актуальним дослідження питання впровадження лінгвокраїнознавчого компоненту при викладанні іноземних мов у немовних, а саме аграрних закладах вищої освіти.

Теоретичне осмислення даної проблеми висвітлено в багатьох сучасних працях. Особливості викладання лінгвокраїнознавства студентам різних спеціальностей розглядали в своїх роботах такі науковці як В. Зевако, А. Козачук, М. Лісовий, Н. Суховенко, Н. Токуєва. Незважаючи на появу великої кількості праць, присвячених цьому питанню, більшість з них присвячена формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності у студентів філологічних спеціальностей, тому вони не повністю розкривають окреслене питання, але можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень.

Метою дослідження є обґрунтування значущості лінгвокраїнознавчого компонента у процесі викладання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти, аналіз сучасних методичних підходів до його інтеграції та визначення основних труднощів і перспектив його реалізації.

Лінгвокраїнознавство є міждисциплінарним напрямом, що поєднує мовознавство, культурологію та методику викладання мов. Основою його є вивчення мовних одиниць у контексті їх культурного значення, що дозволяє студентам не лише розуміти лексичні одиниці, але й усвідомлювати їх соціокультурний зміст. Сучасні методи навчання передбачають використання автентичних матеріалів, рольових ігор, проектної діяльності та цифрових технологій для занурення студентів у культуру цільової мови. Особливо ефективними є мультимедійні ресурси, інтерактивні платформи та методи проблемного навчання, які дозволяють студентам самостійно досліджувати культурні аспекти мови. На нашу думку, дієвими методами проблемного навчання є кейс-метод, дебати, дискусії, проектна діяльність та рольові ігри.

Вивчення іноземної мови передбачає не лише оволодіння мовними нормами, а й занурення в культурний контекст іншої спільноти, її ментальність та національні традиції. У вищій школі освітній процес має бути організований так, щоб іноземна мова сприймалася як невід'ємний елемент національної культури, відображаючи її світогляд і мовну картину світу.

Отже, для формування лінгвокраїнознавчої компетентності викладач повинен використовувати виключно автентичний матеріал. На заняттях з іноземної мови викладач може запропонувати студентам вивчити та обговорити вплив певних подій (наприклад, політичних, міграційних процесів) на розвиток мови та культури або студентам можуть бути запропоновані завдання на основі автентичних текстів, де вони повинні аналізувати концепти, що не мають прямого еквівалента у їхній рідній мові. Також, ефективним є під час вивчення аналізувати матеріали різноманітних ЗМІ та соціальних мереж для того, щоб побачити, як культура відображається у медіапросторі.

Застосування проблемного навчання дозволяє студентам поглибити розуміння культурних особливостей країни, мову якої вони вивчають; розвинути навички міжкультурного спілкування; підвищити рівень критичного мислення та аналітичних здібностей; покращити навички роботи з інформаційними ресурсами та автентичними текстами. На нашу думку, цей підхід відповідає сучасним тенденціям викладання іноземних мов та сприяє підготовці студентів до ефективної професійної комунікації у глобалізованому середовищі. Ми наголошуємо, що процес засвоєння іноземної мови і подальше його застосування програмується як міжкультурна комунікація, що набуває особливого значення, оскільки процес ознайомлення студентів з іншомовною культурою не буде досить ефективним без створення методичних умов для міжкультурного зіставлення норм спілкування на рідній та іноземній мовах і ціннісних орієнтаціях двох культур.

Основними викликами, що постають перед викладачами немовних закладів вищої освіти, є обмежений обсяг навчального часу, відсутність систематизованих навчально-методичних матеріалів та необхідність підготовки викладачів до інтегрованого навчання. Ми вважаємо, що більш ефективному включенню лінгвокраїнознавчого компонента у навчальний процес, буде сприяти впровадження у навчання цифрових платформ, створення міжкультурних навчальних програм та підготовка методичних рекомендацій, що враховують особливості викладання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти.

Отже, лінгвокраїнознавчий компонент є важливим елементом навчання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти, оскільки сприяє формуванню міжкультурної комунікативної компетентності, розширює лінгвістичний кругозір студентів та підвищує їхню мотивацію до вивчення мови. Інтеграція культурного контексту у викладання іноземної мови потребує впровадження інноваційних методів навчання, використання цифрових технологій та створення відповідних навчальних ресурсів. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку ефективних моделей навчання, адаптованих до потреб сучасного освітнього середовища немовних закладів вищої освіти.

МОВНО-КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ АГРАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

*Олена ТУРЧАК, к. філол. н., доцент, доцент кафедри філології
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Сучасна підготовка здобувачів аграрних спеціальностей потребує застосування лінгвістичного та когнітивного підходів, оскільки професійна діяльність у цій сфері вимагає не лише глибоких знань про сільськогосподарські процеси, а й уміння ефективно комунікувати та використовувати спеціалізовану термінологію. Останнім часом дослідники з різних галузей знань – лінгвістики, психології та педагогіки – виявляють підвищений інтерес до когнітивного підходу в освіті [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Когнітивні методи навчання формують у здобувача освіти вміння, що дають змогу аналізувати інформацію, робити висновки про її призначення, шукати шляхи розв'язання проблем, ухвалювати рішення та обґрунтовувати їх. Мовно-когнітивний підхід сприяє розвитку аналітичного мислення, засвоєнню фахової мови та глибшому опануванню професійних знань.

Мовна компетенція – важлива складова будь-якої професії, яка потребує від фахівця не тільки володіння стандартними мовними навичками, а й уміння адаптувати мовну поведінку до конкретної ситуації в організації роботи. Формування професійної мовної компетенції починається з володіння лексичними навичками, поступово охоплює засвоєння професійної термінології, уміння сприймати та створювати професійні тексти, а також застосовувати стратегії ефективної комунікації в умовах професійної діяльності. Тож мовні навички є основою для розвитку більш складних когнітивних стратегій, необхідних для професійної діяльності. Наприклад, використання аграрної термінології та специфічних мовних конструкцій, які якнайточніше відображають професійні поняття, сприяє розвитку когнітивних здібностей здобувачів освіти, поглиблює їхнє розуміння аграрної сфери, формує критичне мислення та вміння точно використовувати фахову лексику в професійному спілкуванні.

Важливим аспектом когнітивного підходу у вивченні мови є здатність коригувати власне мовлення в процесі професійної практики. Практичний аспект мовно-когнітивного підходу реалізується через інтеграцію мовних і когнітивних завдань навчальної програми, зокрема:

- інтерактивні заняття, які сприяють розвитку мовних навичок у реальних ситуаціях, наприклад: ведення перемовин, складання звітів, презентація наукових результатів із використанням аграрної термінології, дискусії на тему екологічних проблем аграрної діяльності тощо;
- проєктні методи, за допомогою яких здобувачі працюють над завданнями, пов'язаними з аграрною галуззю, і таким чином набувають досвід у використанні мови професійного спілкування;
- кейс-методи, які дозволяють здійснювати аналіз конкретних ситуацій, вивчати реальні приклади для розвитку когнітивних і мовних навичок.

Таким чином, мовно-когнітивний підхід допомагає не тільки засвоїти професійні знання, а й розвинути критичне та стратегічне мислення, що є важливим для успішної діяльності спеціалістів-аграріїв. Упровадження інтерактивних занять, проєктних методів, кейс-методів та мультимедійних технологій дозволяє значно підвищити рівень мовної культури майбутніх фахівців у галузі аграрних наук. Здобувачі повинні не лише знати термінологію, а й уміти використовувати її в конкретних професійних ситуаціях: проводити наукові дослідження, складати звіти, спілкуватися з колегами тощо. Тож навчання здобувачів освіти аграрного напрямку на основі мовно-когнітивного підходу має включати вправи, які тренують здатність використовувати терміни в різних комунікативних жанрах як в усному мовленні, так і в письмовій професійній комунікації.

Отже, мовно-когнітивний підхід є ефективним методом навчання спеціалістів аграрного сектору, оскільки сприяє формуванню професійної мовної компетенції завдяки використанню когнітивних стратегій. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку спеціалізованих методик навчання аграрної термінології та вдосконалення цифрових платформ для навчання студентів аграрних спеціальностей.

Список використаних джерел.

1. Голобородько Є. П. Когнітивні параметри діяльності вчителя-словесника. Педагогічні науки. Херсон, 2006. Вип. 42. С. 244–247.
2. Духневич В. М. Особливості конструювання кейсів для когнітивно орієнтованих тренінгів спілкування. Наукові студії із соціальної та політичної психології: збірник статей. Київ: Міленіум, 2011. Вип. 27 (30). С. 234–243.
3. Засади когнітивної психології спілкування: монографія / за наук. ред. В. П. Казміренка. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 390 с.
4. Медвідь Н. С., Малінська Г. Д. Когнітивний підхід до вивчення української мови як шлях до вдосконалення комунікативної компетенції здобувачів освіти. Закарпатські філологічні студії. 2023. Вип. 27. Т. 2. С. 170–174.
5. Мушировська Н. В. Роль когнітивно-комунікативного підходу в оптимізації процесу викладання української мови за професійним спрямуванням. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка. 2014. Вип. 29. С. 138–143.
6. Пентиліук М. Концепція когнітивної методики навчання української мови. Дивослово. 2004. № 8. С. 5–9.
7. Томенюк О. Когнітивний підхід до аналізу мовних явищ. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич: Посвіт, 2015. Вип. 11. С. 141–146.
8. Федоренко С., Маслова Т. Когнітивний підхід до міждисциплінарного дослідження термінології. *Advanced Linguistics*. 2022. № 9. С. 43–50.

ЗМІСТ

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

Khalatur S.

Financing the agricultural sector of Ukraine in the context of sustainable development 3

Vodolazska O.

Insurance companies asset management to increase their profitability 5

Бровко Л.

Проблеми фінансового забезпечення відновлення аграрного сектора України 7

Грабчук О.

Розвиток фондового ринку України в контексті світових тенденцій 10

Качула С.

“Зелені” облігації як інструмент сталого розвитку України 12

Лиса О.

Стимулювання інвестиційної активності бізнесу в умовах військового стану 15

Масюк Ю.

Стан та перспективи подальшого розвитку ринку капіталу Європейського Союзу 18

Олійник Є.

Управління платоспроможністю аграрних підприємств – фактор підвищення їх конкурентоспроможності 20

Олійник О.

Фінансове забезпечення сільськогосподарського виробництва: проблеми та перспективи 22

Павленко О.

Оцінка та аналіз фінансового стану страхової компанії 24

Сірко А.

Фондовий ринок як платформа для ефективного розміщення інвестиційних ресурсів 27

Солодовникова І.

Іпотечне кредитування як фактор економічної самостійності та фінансової стабільності країни 29

ОБЛІК, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Павлова Г.

Особливості функціонування системи державного внутрішнього фінансового контролю в Україні 31

Губарик О., Чепець О.

Міжнародні стандарти обліку як основа для забезпечення ефективної
фінансової звітності в аграрному секторі в період воєнного часу 34

Атамас О.

Вплив соціальної відповідальності і формування нефінансової звітності
на інвестиційну привабливість підприємства 37

Бардадим М.

Етика в професійній діяльності бухгалтера: значення та роль 39

Васільєва Л.

Облікова інформація як основа для забезпечення фінансово-економічної
безпеки підприємства 41

Дубина О.

Облікова інформація як інструмент аналізу розрахунків
з постачальниками: проблеми та перспективи 43

Мачак Т.

Трансформація адміністрування військового збору для фізичних осіб-
підприємців в умовах війни 45

Міньковська А.

Делегування як ключовий інструмент ефективного управління
персоналом у бізнес-середовищі 47

Одношевна О.

Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською
заборгованістю підприємства 49

Приходько І.

Стратегічне моделювання політики економічної безпеки в управлінні
аграрним підприємством 51

Саванчук Т.

Сутність та значення управлінської звітності для сталого розвитку
суб'єкта господарювання 54

Ткаченко О.

Порівняльна характеристика калькулювання за замовленнями і процесами
в управлінському обліку 56

Чернецька О.

Соціальна відповідальність бізнесу як об'єкт фінансового
та управлінського обліку 59

Юрченко С., Мачак Т.

Роль інформаційної безпеки в забезпеченні управління системою
економічної безпеки підприємства 62

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ

Карамушка О.

Розумні міста: використання IoT для управління інфраструктурою міста 65

<i>Vasylieva N.</i>	
Optimization models of audit in agriculture	67
<i>Дмитрієва В.</i>	
Сучасні технології інформаційного дизайну	69
<i>Здоровий Є.</i>	
Використання штучного інтелекту в навчальному процесі: переваги та недоліки	71
<i>Карамушка Ю.</i>	
Впровадження хмарних технологій в освітньому процесі: виклики та перспективи	73
<i>Козенкова В.</i>	
Використання цифрових технологій API в аграрному бізнесі	75
<i>Колісник О.</i>	
Штучний інтелект в інформаційній освітній галузі	78
<i>Мороз С.</i>	
Використання аналітичних платформ для сталого розвитку аграрних підприємств	80
<i>Нужна С.</i>	
Використання Big Data та штучного інтелекту для управління ризиками в агробізнесі	82
<i>Шрамко І.</i>	
Використання Business Intelligence в бізнес-процесах аграрного сектору України	85

**МОВНО-ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ:
ЛІНГВАЛЬНИЙ, СОЦІАЛЬНИЙ, КОГНІТИВНИЙ,
КОМУНІКАТИВНИЙ, КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТИ**

<i>Стасюк Т.</i>	
Розвиток мовно-вербального інтелекту фахівців	87
<i>Chornobai V.</i>	
Online learning environment: teacher-student interactions	90
<i>Kazakevych O.</i>	
EML approach in English teaching	93
<i>Pantileienko K.</i>	
Gender competence of teachers: essence and components	95
<i>Rezunova O.</i>	
Effective methods for the development of students cross-cultural competence at English lessons	97
<i>Stukalo O.</i>	
Interactive technologies in the preparation of future specialists for professional communication	99
<i>Назаренко О.</i>	
Особливості навчання академічного письма на магістерському рівні	101

<i>Семак Л.</i> Теорія засобів мовного коду	103
<i>Сергієнко О.</i> Лінгвокраїнознавчий компонент при викладанні іноземних мов у немовних закладах вищої освіти	105
<i>Турчак О.</i> Мовно-когнітивний підхід до навчання здобувачів аграрних спеціальностей: теоретичні та аспекти	107